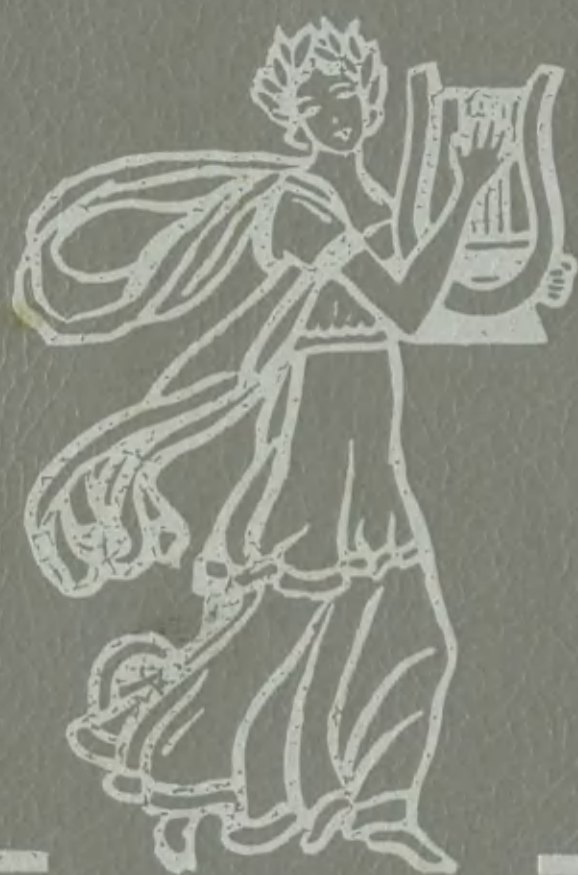

Многода
муза

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО
·МОЛОДЬ· ЦК АКСМУ
1989

Молода

АНТОЛОГІЯ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ
ПОЕЗІЇ ПОЧАТКУ
XX .СТОЛІТТЯ

Муза

Богдан Лепкий
Василь Пачовський
Петро Карманський
Степан Чарнецький
Остан Трицай
Остан Луцький
Сидір Твердохліб
Осип Шнитко
Михайло Яциків
Станіслав Людкевич
Мелетій Кічура
Франц Коковський
Михайло Рудницький
Микола Толубець

Створене у Львові на початку ХХ століття творче угруповання «Молода Муза» залишило помітний слід у духовному бутті нашого народу. Проторюючи модерні шляхи в мистецтво, Богдан Лепкий, Василь Пачовський, Петро Карманський, Мелетій Кічура, Станіслав Людкевич та інші стали визначними майстрами на українському овиді, та, на жаль, їхня творчість належно не оцінена й до сьогодні. Пропонована антологія молодомузівців — перша спроба панорамно подати краще з їхнього доробку, доповнивши поезію репродукціями робіт Івана Косинина, титулами перших видань, а також уривками з книги П. Карманського «Українська богема».

Созданное во Львове в начале ХХ века творческое объединение «Молодая Муза» оставило заметный след в духовном бытии украинского народа. Прокладывая модернистские пути в искусстве, Богдан Лепкий, Василь Пачовский, Петро Карманский, Мелетий Кичура, Станислав Людкевич и другие стали выдающимися мастерами украинской культуры, но, к сожалению, их творчество по достоинству не оценено и по сегодняшний день. Предлагаемая антология молодомузовцев — первая попытка панорамно подать лучшее из их творчества.

Упорядкування, переднє слово та примітки
В. І. Лучука

Редактор І. А. Малкович

Рецензент І. М. Дзюба

Художнє оформлення В. І. Глазунова

Повернення навіки

Дещо перефразовуючи Михайла Рудницького, розмову про молодомузівців можемо розпочати так: майже 90 років минуло від часу, як у кав'ярні на Бернардинській площі у Львові засідали молоді поети, задивившись у електричні лампи та в нові зорі, що займалися на нових обрях. Вони сходилися коли хто хотів, розмовляли про свої буденні клопоти та нові книжки і найчастіше журилися тим, де знайти видавця. Очевидно, щоб мати якесь опертя й незалежність, вирішили заснувати власний друкований орган. Тоді це було простіше, ніж сьогодні. 24 лютого 1906 року вийшов перший номер нового часопису «Світ». В редколегію ввійшли В. Бірчак, П. Карманський, О. Луцький та М. Яцків. Найближчими співробітниками двотижневика були Б. Лепкий, В. Пачовський, С. Чарнецький та С. Твердохліб. У «Вступному слові» продекларовано: «В відрадних днях широкого суспільного та політичного життя приходимо до вас — і вказуємо в хвилях борби призабуту, може, а предсі все так тужно вижидану стежину: Добра і Краси. Стежині нашій дали ми ім'я: «Світ». Від злиднів і турботних дисонансів най веде нас на соняшні левади, запашні ниви — в світ ясних, золотих зір!»

На перший погляд, маємо декларацію аполітизму, відмови від громадянських аспірацій, — декларацію, особливо дивну в добу піднесення суспільно-політичних рухів. Але насправді тут більше епатуючого виклику, ніж реальної і принципової позиції. Фактично більшості молодомузівців так і не вдалося «звільнитися» від соціальних та національних болів, тем, мотивів, і вони так чи інакше озивалися в їхній творчості. Загалом кажучи, молоді літератори, а в їхньому колі і композитор Станіслав Людкевич, і скульптор Михайло Паращук, і живописець Іван Северин, скри-

паль та ілюстратор Іван Косинин просто шукали виходу на ширший овид, як і декларували,— у світ.

У з'ясуванні ближчих чи дальших витоків «Молодої Музи» не зайвим, гадаємо, буде звернутися до статті Богдана Рубчака «Пробний лет», у якій він, зокрема, небезпідставно вважає, що витoki молодомузівців певним чином можна шукати ще в першій половині минулого століття, починаючи від Едгара По, який кількома блискучими статтями і — особливо — геніальною поетичною творчістю започаткував справді наукові дослідження поетичного мистецтва.

Шарль Бодлер поглибив теоретичні думки По і підняв їх, як зазначає Б. Рубчак, «із цілком практичної сфери до містичних висот, надаючи формі поезії священних або навіть магічних властивостей». Всі свої теорії Бодлер геніально перевтілює у «Квітах зла». Широкий вплив на всі слов'янські літератури, включаючи й українську, мала також творчість Верлена і, почасти, Рембо. Напрямок, що його розпочав По і продовжили «прокляті», знаходить свою вершину у творчості Малларме, який хотів створити «абсолютну поезію, стерелізовану від впливів будня, відчищену від усього, що мало б найменший натяк на зв'язок із позапоетичними сферами».

1886 року у Бельгії ф'ранкомовні поети-новатори, серед яких Верхарн і Метерлінк, заснували журнал «Молода Бельгія», що згуртував довкола себе групу молодих символістів (Метерлінк, як відомо, мав досить вагомий вплив на український передсимволізм).

Німеччина хоча й не породила багато помітних символістів, зате вона подарувала символізові своєрідне доповнення — Фрідріха Ніцше. Його поемою в прозі «Так мовив Заратустра» захоплювалася вся Європа.

Англія дала власний різновид символізму — так званий естетизм — культ краси, звукових узорів, без надмірного містицизму і душевних роздорів (Чарлз Свінберн).

В Італії, де символізм дав два майже протилежні напрямки — футуризм і пізніший герметизм — творив один з

найпопулярніших письменників кінця століття — Габріеле д'Аннунціо.

В Австрії, яка з очевидних політичних причин впливала на Західну Україну, символізм розвинувся пізніше і непишно (Райнер Марія Рільке не був продуктом австрійського символізму).

Внаслідок різного роду причин передсимволізм, символізм і декадентизм пробивалися до слов'янських країн досить важко. Найраніше символізм прийнявся у Польщі, де 1887 року поет і критик Міріам засновує журнал нової орієнтації «Жице». Незабаром польські поети нових напрямків згуртувалися в групу «Молода Польща» (на зразок «Молодої Бельгії», «Молодої Німеччини» чи пізніших «Чеської модерни», «Словацької модерни»). «Молода Польща» дала польській літературі ряд видатних поетів і прозаїків (Пшибишевський, Тетмайєр, Ян Каспрович — власне пізніша його творчість).

В Росії символізм хоча й народжувався зі значними труднощами, але зацвів пишно. Дослідники поділяють російський символізм на дві групи: старших — декадентів (Брюсов, Бальмонт) і молодших — символістів (Блок, Белій).

В Чехії 1894 року молоді чеські поети засновують журнал «Модерні рев'ю», орієнтований на нову літературу. Треба сказати, що на початку століття українсько-чеські зв'язки були досить жваві й плідні. До цих контактів немало спричинилися й молодомузівці.

На Україні в ті часи література повинна була бути виключно громадського характеру. Твори Лесі Українки, скажімо, були популярні лише у вузьких колах інтелігенції, а за свідченням. П. Карманського, — навіть інтелігенція шанувала Франка передовсім як громадського діяча, «критиком усвяченого ладу суспільного».

1904 року Вороний організував і видав альманах «З-над хмар і з долин», який на сьогодні є, можливо, найважливішим документом українського передсимволізму. Хоча Во-

роний і прихильно ставився до молодомузівців, але близького контакту з ними не мав. Натомість, як зазначає Б. Рубчак, піонер символістичної прози Ольга Кобилянська стала своєрідною «молодою музою» «Молодої Музи», а про впливи символізму на творчість Франка, Лесі Українки, Коцюбинського у нас згадують дуже рідко і дуже поверхово.

Упродовж багатьох десятиліть над «Молодою Музою» тяжіла далеко не ласкава слава у тривіальній літературознавчій думці. При цьому часто зловживали авторитетом І. Франка, який, мовляв, засуджував молодомузівців як модерністів. Так, Франко критикував молодих і за песимізм, часто принесений з чужого поля, і за відірваність від на-сущних проблем часу, але ж водночас він підтримував і не приховував свого схвалення мистецьких шукань, яких у молодомузівців не відібрати. Франкову полеміку з О. Люнатиком (Остапом Луцьким), який у книжці «Без маски» насмілювався зачепити шанованого метра, не слід, як це робилося до сьогодні, вводити в ранг категоричних, принципових і незаперечних, адже й Франко був людиною і міг помилятися у полемічному запалі, як помилявся, скажімо, Коцюбинський, який не сприйняв лірики Миколи Філянського. Богдан Лепкий суперечку поміж Франком і Луцьким називає просто «гумористичною полемікою». А сам Луцький свою пародію на визнаного майстра коментував так: «в віршу до д. Франка всі мої найтяжчі «напасти» на нього — се дослівні цитати із віршів самого ж Франка. Зробити там кривду д. Франкові я не хотів». І далі: «А про творчість д. Франка (Франка поета) я навіть в час найбільшої неприхильності його зглядом до мене писав все з великим і щирим признанням». Якщо до всього цього додати ще всі ті добрі, з любов'ю сказані Франком слова про поетичні здобутки Пачовського, Карманського, новели Яцкова, то проблема набуває зовсім іншого характеру і з площини конфронтації переходить у сферу гострих, але щирих суперечок, які можливі лише в дружньому колі.

Іван Франко не випадково був частим і бажаним гостем там, де збиралась літературно-мистецька молодь, що з легкої руки того ж Луцького охрестила себе «Молодою Музою».

Але вернімося до творчого, естетичного обличчя «Молодої Музи». Якщо, скажімо, на Східній Україні модернізм під дією могутнього каталізатора — революції — розвивався у бік «лівого» й експериментального мистецтва (авангардизму), то на Західній Україні такого запліднення великомасштабними, «планетарними» революційними ідеями не відбулося. Зате тут діяли інші імпульси, зумовлені близькістю до Західної Європи, традиційною орієнтацією на західноєвропейське культурне життя і безпосереднім зв'язком з ним. Чимало галицької молоді навчалася в університетах Західної Європи. Серед літераторів багато хто з перших рук знав європейські літератури, оскільки володіння мовами було в цих колах річчю звичайною. Особливо безпосереднім був зв'язок з Віднем, Прагою, Варшавою, Краковом. Для українського передсимволізму Краків дуже важливий, оскільки там перебували В. Стефаник, а згодом Б. Лепкий та О. Луцький — обидва засновники «Молодої Музи».

«Молода Муза» не була якоюсь мистецькою когтортою, об'єднаною певними ідейними чи творчими принципами (з цього погляду «Молода Муза» набагато аморфніша за «Молоду Польщу»). Учасників групи зблизили швидше умови босгемного життя (не випадково свою книжку спогадів про молодомузівців Карманський назвав «Українська богема») та ще бажання протиставитися, мовляв, диктатові «Літературно-Наукового Вісника», який посідав тоді домінуюче становище в літературному й науковому житті, а також орієнтація на нові європейські течії. «Довго товкли по підручниках і газетних статтях,— пише М. Рудницький,— повторювану й досі думку, начебто «Молода Муза» поклонялася ідеалові чистої краси... У перекладі на мову всім зрозумілу значило це ось що: «Пропaday, суспільносте, нехай

живуть наші твори». Насправді молодомузці боронили права письменника розвивати свій талант без огляду на те, як уявляє собі літературу широка маса, навіть та, що її звуть інтелігенцією чи елітою. Цього права боронили мистці завжди в усіх добах і режимах...»

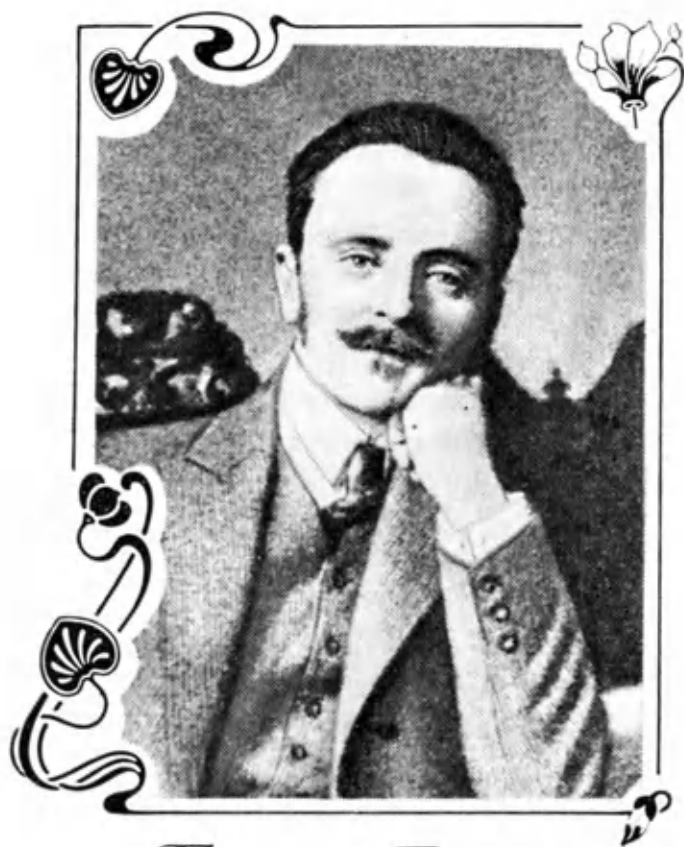
В літературному житті Радянської України 20-х років знаходили місце і об'єктивні оцінки доробку молодомузівців. Але в 30-ті роки, коли вульгарний соціологізм був «запліднений» ще й людиноненависницькими ідеями «загострення класової боротьби», більшість молодомузівців було геть викреслено з літератури, точніше, з того, що подавалося як література, з «короткого курсу» української літератури. Звичайно, за складних перепетій нашої політичної історії 30-х років позиція багатьох молодомузівців, як і деяких інших непролетарських письменників, була не такою, якої б хотіли ті, хто проводив відомий політичний курс на Радянській Україні. Скажімо, не могли їх радувати ані голод 1932—1933 років, ані масові репресії та придушення культурного життя. Але їхня позиція була просто гуманістичною і нічого спільного з ніякими «націоналізмами» не мала.

З того, що зробили ті, хто вважав себе причетним до «Молодої Музи», у справі засвоєння кращих надбань світової літератури, як і популяризації української поза межами рідного краю, впливає одне: вони прокладали тривкі мости дружби поміж народами. Хай іноді помилялися у складних політичних перипетіях доби, хай нечітко собі уявляли майбутнє, спираючись на історію України, але все ж таки вони залишили нам цінності непересічні. І, мабуть, так не просто збиралися вони у кав'ярні, щоб випити чашку «чорної Індії», непросто до власного видавництва залучали як автора М. Коцюбинського, Ольгу Кобилянську чи перекладали «Слово о полку Ігоревім» для поляків і німців. Поети-модомузівці, кожен в силу свого таланту, підносили українську поезію на новий виток розвитку. І без того витка важко парощувати новий. Тому ознайомлення

з їхньою творчістю додаватиме сили й сили підростаючим поколінням поетів у їхньому самобутньому утвердженні. Це безперечно.

По-різному склались життєві долі представлених тут авторів. Одні, як Остап Грицай чи Шпитко, закінчили життєвий шлях на чужині. Інші, мається на увазі Мелетій Кічура, брали участь у розбудові української радянської літератури, і не минуло їх сталінське беззаконня. Треті, діждавшись возз'єднання Західної України з Радянською Україною, відреклись від молодечих мистецьких засад і, щоб зберегти життя, змушені були славословити ката або ж ставали жертвами, як Остап Луцький та Франц Коковський. Але краще з того, що створили поети «Молодої Музи», витримало випробування часом. Воно повертається до читача. Повертається, сподіваємось, назавжди.

Володимир Лучук.

Богдан Лепкий

1872 - 1941

Богдан Лепкий, визначний український письменник і вчений, народився 9 листопада 1872 року на Поділлі в сім'ї сільського священика Сильвестра Лепкого, відомого в літературі під псевдонімом Марка Мурави. Вищу освіту здобував у Відні, Львові та Кракові. Видав збірки поезій «Стрічки», «Листки падуть», «Осінь», «На чужині», «Над рікою», «Поезіє, розрадо одинока», «Для ідеї», «Тим, що полягли», «Доля», «Слота», декілька книг вибраних віршів, ряд книжок прози — оповідань, новел, історичних повістей з княжих часів, тетралогію про Івана Мазепу, спогади, літературознавчі нариси, статті і дослідження, польський та український переспіви «Слова про похід Ігорів», віршовані переробки українських народних казок, переклади. Займався також живописом.

З кінця минулого століття до останніх днів життя пропрацював у Кракові — спочатку як гімназійний учитель, а потім — як професор української літератури в Ягеллонському університеті.

Помер 21 липня 1941 року.

ЖУРАВЛІ

Видиш, брате мій,
Товаришу мій,
Відлітають сірим шнурком
Журавлі в вирій.

Чути: кру! кру! кру!
В чужині умру,
Заки море перелечу —
Їрилонька зітру.

Мерехтить в очах
Безконечний шлях,
Гине, гине в синіх хмарах
Слід по журавлях.

В ГОРОДІ ДУХА

В буйнім городі мого духа
Найкращі квіти повсихали.
Палила їх жара, посуха,
В'ялила студінь, заверуха
І безнастанні слоти прали.

Тепер там тихо, непривітно,
Стежками вітер похожає.
Город, що цвів так різноцвітно,
Тепер так глухо, так самотно
В агонії красок конає.

Фіалки зв'яли і лелії,
Бліді левкої в'януть тоже;
Зелена рута схне, марніє —
Одна лиш рожа пломеніє,
Конає — і сконать не може.

ВЕЧОРОМ У ХАТІ

Глибоким тихим вснуло сном
Усе кругом.
Лиш вітер виє під вікном
Сумний псалом.

Крізь шиби невиразно чуть
То там, то тут,
Як краплі дощеві падуть,
Важкі, мов ртуть.

І в двері чутно легкий стук.
«Стук-стук! Стук-стук!»
Таємний, добре звісний звук
Незримих рук.

«Хто йде?» — питаюся зі сна.
«То я, то я,
Твоя товаришка давня,
Нудьга, пудьга».

ПОДОРОЖНІЙ

Глухе, бездушне отупіння
Напало землю. Цвіти мруть,
Поля байдужно снігу ждуть,
А хмари висять, як каміння.

Часами вітер надбіжить,
Туман стурбує і розвіє.
Село в долині бовваніє
І п'яним сном дрімає-спить.

Погасло світло. Зачинились
На засув двері. Вірні пси
В соломі з вухами зарились.
Лиш блуд блукає по межі.

Лиш стежкою попід плотами
Йде голод — сіл щорічний гість.
Держить в руках мужицьку кість
І грізно зиркає очами.

БУРЯ

Шаліла буря. Ґрім за громом
У землю з луском бив з небес,
І, мов відорваний з припону,
Якийсь казочний, лютий пес
Встікався, зливсь над моїм домом.

А блискавки, неначе змиї
Пекельні вились по землі,
І витягали ясні шиї,
В небеснім ковані огні,
А темрява — хай Господь криє!

Здавалося, хвилина суду
Прийшла і наблизівся час,
Коли, без праці і без труду,
Земля і небо, світ і люди
Пропадуть в безвістях нараз.

Та не пропали. Прогреміли
Над світом громи. Перейшла
Весняна буря. Лиш шуміли
Дощу краплини, й до вікна,
Як мухи билися, бреніли.

.

Отак і молодість минеться,
Як тая буря навесні.
Погаснуть очі, карк зігнеться
І вже не випрямиться, ні!
Огонь погасне й не займеться.

І тільки в північну годину,
Коли тебе покине сон,
З жалем спімнеш минулу днину,
І спомини у ту хвилину
Роси ударять до вікон.

ТЕРЦИНА

Сніжок паде. Летять листочки білі,
Як у саду пахучий вишні цвіт,
Коли вітрець порушить злегка гілля.

Сніжок паде... Отак з забутих літ
Летять на мене незабуті мрії,
Біленькі-білі, мов лелії цвіт.

Сніжок паде... Немов крізь мряку мріє
Якийсь далекий, гарний, добрий світ,
Де все цвіте, сміється, променіє —
Це спомини з моїх дитячих літ.

І Я МАВ СВІЙ РОЖЕВИЙ СОН

І я мав свій рожевий сон,
Мені він раз лиш снівся.
Ударив вітер до вікон,
Збудив мене, прогнав мій сон,
Мій сон, мій сон скінчився!

ВЕЧІРНА ПІСНЯ

Сонце сховалося в гай за горою,
Як в зачарований храм,—
Вчора, ах вчора я був ще з тобою,
Нині, ах нині я сам...

Вечір. Смеркається в моїй хатині,
Кину роботу на мить.
Думка, як муха в густім павутинні,
Б'ється й безрадно брешить.

Вийду в город. Там липи розцвілися.
Липи — це розкіш для бджіл.
Зорі! Чого ви так задивилися
З неба високого в діл?

Єсть у вас літо бурхливе, гаряче?
Осінь, пора суєти?
Єсть у вас розум і думка, неначе
Ці безконечні світи?

Єсть у вас цвіти і зимце каміння,
Єсть у вас річечки шум?
Чи й у вас теж живуть умні творіння?
Чи й у вас теж такий сум?..

Сонце сховалося в гай за горою,
Як в зачарований храм.
Вчора, ах вчора я був ще з тобою,
Нині, ах нині я сам.

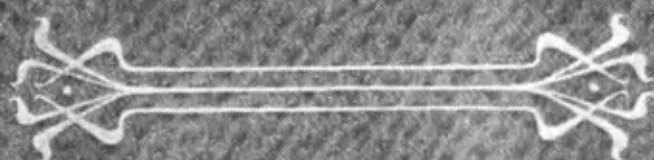
БІЛА ЧАЙКО

Біла чайко, що кружляєш
Над водою низько-низько,
Чом же ти так безупинно
Б'єшся й жалібно квилиш?

Подивися, біла чайко,
Як же ти мала-маленька
Проти моря, як нужденний
Проти гуку хвиль твій крик!

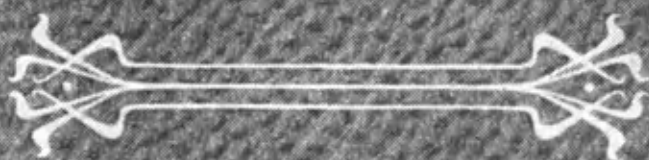
О подумай, серце моє,
Чим ти є супроти світу,
Проти горя світового
Чим є твій маленький біль?

== Богдан Лепкий ==

Над рікою. ==

ЩО ЗА ДЕНЬ!

Що за день, ясний день,
Сонце сипле огонь!
Вітер віє, хвиля грає,
Линь же, лодко, на безкрає,
Море — гень!

Скорше линь, скорше линь
Крізь глибоку, синю синь!
А ти, смутку, тут лишився,
В сірий камінь замінився,
Сядь і гинь!

Раз, два, три! Раз, два, три!
Різко вийте, вітри,
Бо за нами гонить горе,
Бо нам треба через море
Утекти.

Весла враз! Поки час,
Тихий берег жде на нас.
Інший берег, інші люди,
Може, смутку там не буде
Серед нас.

Ось обрій — Боже мій!..
Висідаємо як стій..
Аж на березі, мов мева,
Срібло-біла, опалева,—
Смуток мій.

АХ, ДЕ Ж!..

Ах, де ж цей божественний бич,
Щоб крамарів гонити
З святих святинь? Де є той клич,
Щоби вмерлих будити?

Де висить цей великий дзвін,
Що воскресення дзвонить?
І де є Він, де є той Він,
Що чорта з люду гонить?

БАТУРИНСЬКІ РУЇНИ

На пригірку поміж гаями,
Повитий срібною імлою,
Підпертий білими стовпами,
Гетьманський дім...
На зломі злім,
Немов у його вдарив грім,
Дивіть, дивіть!

До праці, браття! Піднесемо
Його з упадку і з руїни.
Розбиті статуї двигнемо,
З мрамору відбудуєм стіни,
Й буде горів,
Буде яснів,
Як за своїх щасливих днів.
Колись, колись.

Та що це? Чуєте ці стони,
Неначе голос з-під могили:
«Сторощені святі ікони,
Храм розбишаки осквернили,
На сходах кров,
В хоромах кров,
Оплъований святий покров,
Лишіть, лишіть!

Кому ви хочете строїти
Оселю в цім пустім приюті?
Чужим царям? — О бідні діти,
Ззарання втоплені в отруті!
Не сяде пан,
Ні цар, ні хан,
Там, де колись сидів гетьман,
Ніколи!

ГОЛОС НАДІЇ

А я кажу вам: день іде,
Іде така година,
Коли ні тут, ні там, ніде
Кордонів жодних не буде,
Лиш даль далека, сина.

А я кажу вам: близький час
І хвиля недалека,
Що буря звіється нараз,
Згуртує і змішає нас
І зблизька і здалека.

Хто каже вам, що все одно,
Де жити, як вмирати,
Той тягне вас в багно на дно,
Той вам дає без дна судно
І каже кермувати.

А я кажу вам: майте слух
І позір тому дайте,
Що вам говорить волі дух
Про близьку хвилю заверух
І хвилі тої чайте!

Як вдарить нам підземний дзвін
І сурми заголосять,
То йдім туди, де кличе Він,
Через кордони, ген, над Дін!..
Нас кости предків просять.

Не підем ми, прийдуть вони,
Таке вже в світі право...
Як сталь гартується в огни,
Так ти нас, воле, розігни,
Веди, веди нас, славо!

Стефаникові

Ти, хлопе, землю край
І в землю зерно сій,
Хай жито, як Дунай,
Покриє за́гін твій.

Хай жито, як Дунай,
Пшениця золота
Поллється на весь край,
Як та хлібна ріка.

Ти не дивись на те,
Що нивонька твоя,
Як полотно льняне,
Коротка і вузька.

Хоч як ти моря грудь
Веслом стальним пори,
Хоч як ти мудрий будь —
Не розітнеш води!

На хвилечку лише
На ній ти зробиш слід,
Гнеть хвиля надійде —
Піде твій слід під спід!

Піде твій слід під спід,
Розкинеться земля
Від заходу на схід,
Неділена, ціла.

Від заходу на схід,
Як воздух, як вода,
Ти дав їй кров і піт,
Вона буде твоя!

ПОЖОВКЛО ЛИСТЯ

Пожовкло листя. Смерть і тлінь,
Бездонний біль.
Летить в село з далеких піль
Червоний кінь.

Без ховстів, без сідла біжить,
Їздця згубив.
З дороги уступайсь, хто жив!
Червоний кінь біжить!

І В МЕНЕ БУВ СВІЙ РІДНИЙ КРАЙ

І в мене був свій рідний край,
Цвіли там квіти у діброві,
Шумів таємну пісню гай,
Збіжжя́ стелилися чудові
На паску і на коровай...
І в мене був свій рідний край.

А нині там земля порита,
Біля рова стрілецький рів;
Квітки столочили копита,
Ліс поторощений зчорнів,
Пшениця, ніби градом збита —
Щаслив, хто бачив й не здурів!

І в мене був свій рідний край,
Хати в садочках потопали;
Коли настав чудовий май
І соловейки заспівали,
Здавалось — не земля, а рай.
І в мене був свій рідний край.

А нині з сіл сліду немає,—
Де хочеш, вітре, там гуляй.
З могили череп визирає,
Хрести стоять, як чорний гай,
Між нами смуток похожає,
І сльози ллються, як Дунай.

О краю мій! Свята руїно,
Новітня Троє в попелáх!
Перед тобою гну коліно

І кличу: Боже в небесах,
За кров, за муки, за руїну,
Верни, верни нам Україну!

Верни нам нашу прежню волю,
І добре ім'я нам верни,
Людською кривдою важкою
Землі святої не скверни,
Досить вже кривди, муки й болю —
Верни вітчизну нам, верни!

БАТЬКО І СИН

Вивели їх обох гень за дворець,
У поле — батька і сина.
Батько — зневолений горем старець,
Син — восьмилітня дитина.

Вивели раннім ранком на зорі,
Ще сонце не сіяло.
Два дерев'яні стовпи на горі,
Трьох солдатів гріб копало.

Син, як побачив, збілів, мов папер,
І, як листок, став дрижати.
«Тату, мій тату! Що буде тепер?
Мати, моя рідна мати!»

Батько востаннє дитину обняв:
«Не бійсь, не бійся, мій сину.
Муки колись Христос за нас прийняв,
Ми вмеремо за Україну».

ВІЗЬМИ МЕНЕ З СОБОЮ

Візьми мене з собою,
Коня тобі напою
Студеною водою.

Напою, окульбачу,
Всміхнуся і заплачу,
Таку вже маю вдачу.

В кульбаку скочу ззаду
Й за спиною присяду:
Не бійся! — не упáду!

Їздець я знаменитий.
Хоч шлях новий, невбитий
Мчу, мов несамовитий.

І з лука і з рушниці
В лету стріляю птиці,
Вірли й перепелиці.

Товариша такого
Ти не знайдеш другóго,
Бо другів днесь немного.

Дістанеш в серце кулю,
На сон повіки стулю
І до землі притулю.

Візьми мене з собою,
Мій стрільче, мій герою,
Візьми, візьми — смерть сво́ю!

ВОРОНЕ ЧОРНИЙ!

Вороне чорний! ти з якого краю
Линеш?.. «Кров! кров! кров!»...

Тихо, я вже знаю.

Вітре, чого ти так сумно й розбільно
Виєш?.. «Шу! Шу! Ш-нур!»...

Пст! говорити не вільно.

Річко, чом плесо твоє так рум'яне?..

Га! Розумію.

Випливаєш з рани.

СТОЯТЬ КОНІ

Стоять коні на припоні,
Копита червоні.
Та куди ж то ви гонили,
Де копита забагрили,
Бистроногі коні?..

Ой, гонили ми полями,
Степами-ярами,
Загубили слід до хати,
Де спить воля, наша мати,
Скована ланцями.

Серед збіжжя-роздоріжжя
Сидів там невіжа.
На блудну дорогу справив,
Дорогого часу збавив,
Пхнув на бездоріжжя.

Аж учора із вечора
Від ясного двора,
Ударили грізні грóми,
Збудили нас. Де ми? Хто ми?
Нині це чи вчора?

Збудили нас. Час вставати:
Зачало світати.
Рушаються в степах кости,
Калинові стогнуть мóсти,
Кличе воля — мати.

Гей ти, воле, наша доле,
Що спиш в чистім поли,
Бур'янами вкриваєшся,
А тернами пишаєшся,
Нещасная доле!

Чи нам треба відшукати
Й привести до хати?
Чи блудити так повіки
Через гори, через ріки
За тобою, мати?

Стоять коні на припоні,
Копита червоні.
Та куди ж то ви ходили,
Де копита забagriли,
Бистроногі коні?!

СУД НАД ШЕВЧЕНКОМ

Гадюкам вкиньте до гнізда
Горючу іскру — що за сик!
Такий самий пекельний крик
Зняли прислужники царя
На вість, що в Києві старім
З'явилася нова ідея,
Що над степами, ніби грім,
Лунає голос Прометея:
— Ми волі хочем! Горе вам,
Царі-деспоти! Йде година,
Що підійметься домовина
І, похоронений живцем,
Народ прокинеться. Очам
Незрячим світло правди блисне,
Долоня меч кривавий стисне,
А пімста серце розпалить,
Немов пожежу над степами!
Згорить тюрма, дотла згорить,
Вже й дах займається над вами!..—
Так він голосить. Мов пророк,
Між людом ходить. Кожний крок
Його — то бунт. Він хоче сил
Добути з батьківських могил,
Він обіцяє кріпака
Перетворити в козака,
Він ніби гетьман України
Гетьманщину стару з руїни
Двигнути хоче, хоче слави,
Він небезпечний для держави,
Йому криваві сняться сни,
Розпни його! Розпни! Розпни!..

І вдарили в тривоги дзвін.
«Дрижи, Москво! Мазепин дух
Воскрес, встає, зчиняє рух,
Який нелегко припинити.
Його ззарання треба вбити,
Як опира; колом з осики
До труни трупа пригвоздити
На вік віків!» —

Лунають крики
Хортів і гончих і псарів.
А Писарєв все пише й пише,
Попов поганим духом дише
Й доклад великий до царя
Несуть прислужники щодня.
Скінчили працю, відсапнули,
Готовий присуд: —

«Він царя
Зневажив словом. (Люди чули).
Окремого володаря
Хотів Укράїні. Ганьбив
Нас кацапа́ми. В дзвони бив
Воскресні і взивав на суд
Чернь гайдамацьку. Бури́в люд! —
За кару піде цей бунтар
В степи киргизькі, в каземати,
В забутий Богом дикий край»...

А милостивий государ
Додав: — Не вільно малювати
Ані писати. Миколай.

В КРІПОСТІ

Чи то дух, чи то тінь,
Тінь безмовна, тупа?
Ні, то сторож-солдат
За поетом ступа.

Чи на муштру підé,
Чи він дума, чи спить,
Кожний рух, кожний крок
«Дядько» пильно слідить.

Верне з муштри, спічне,
Скине одяг Тарас,
Він кишені наверх
Вивертає сей час.

Пильно все обзира,
З шапки до підшóв,
Якби міг — до душі
З чобітьми б увійшов.

І до мізку б зирнув,
До гадóк бунтаря,
Чи не творить він там
Проти волі царя?

Чи незримим пером
Він не пише в думках:
«Шлях до волі веде
По тиранів кістках!

До весни крізь зиму,
Через терня до рож...»
Ах, чому ж то в думках
Нам читати не мож?

Залюднили б Сибір,
Начинили б тюрмі,
Навіть гончих собак
Годували б людьми.

І було б більш тюрém,
Ніж церков і скитів,
І густіш шибениць,
Ніж могильних хрестів.

— — — — —

Чорна ніч у тюрмі.
Все заснуло, хропить,
Лиш поет і солдат
Не заснуть ні на мить.

УМЕР ПОЕТ

Умер поет. Далеко на півночі,
У городі непривітнім, чужім,
А хто ж йому накриє сонні очі
Китайкою? Заплаче хто по нім?

Не клопочись! Як північна година
Мине, хтось двері втворить на розвір.
Прийде Петрусь, Оксана, Катерина
І Наймичка — найде їх повний двір.

Ярина з Степаном при домовині,
Двох хлопців сотник Гонта приведе,
Палій псалтир читає; свято нині —
Ясновельможний гетьман тут іде.

За гетьманом полковники на конях,
І куреннями виступає Січ,
Булави, пірначі мигтять в долонях,
І від шабель розвиднюється ніч.

А там народ, цілий народ, як море,
Бентежить, іде вперед, шумить...
Не вмер поет, його втомило горе,
Схилив чоло і задрімав на мить.

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

ДЛЯ ІДЕЇ.

МРІЯ

В «духовних мурах» тихо. Під числами
Погашено свічки. Старенький воротар
Несе ключі від головної брами,
Повісив на кілку... Дрімає семінар.

Часом у шафі миш поміж книжками
Зашепортить. Часом мертвецьки білу твар
Покаже місяць у вікні. Над снами
Він сторожить і сипле мрії чар.

Та при однім вікні щось довше став. Глядить:
Чоло високе, біле; око ясне,
Як буря в хмарі, слово на устах тремтить.

Той молодець щось бачить дуже красне;
Серед зими йому приснилася весна,
З двістрових темних хвиль Русалка вирина.

НАРАДА

Товариші зійшлись... Пст!.. Двері зачинили,
В темницю гробову змінилося число.
Так ісповідники Ісусові творили,
На молитви святі збираючись було.

Падуть палкі слова: «Ми духа проти сили
Поставимо, сильне розвинемо крило;
Ми свого Лазаря добудемо з могили,
Лиш мови треба нам,— і рушимо в село.

Подвигнеться народ. Як велетень закутий,
Кайданами струсне від Дону до Карпат,
І буде, як в давніх казках лицяр, невгнутий.

Лиш мову нарядім, бо мова — то булат!
Від мови рідної нам треба починати,
Бо як же то німий будé проповідати?»

НА СУДІ

Сукном зеленим стіл накритий,
Папери, книги на столі,
І між свічками сумовитий
Христос, розп'ятий на хресті.

В кріслах засіли крилошани
І цензор Венедикт також.
— Шашкевич! Вшак то ви, мосьпане,
«Русалку» видали?.. Ну, що ж?

— Я книжку склав.— Упало слово
Спокійне, тихе, мов святе.
Так в хопті іноді чудова
Пахуча квітка зацвіте.

— «Русалка» вийшла у Будимі,
Щоб оминути нашу власть.
Такі діла недопустимі.—
Який одвіт госпóдин дасть?

— Один одвіт я тільки маю —
Се справи рідної любов.
За тебе, мій коханий краю,
Готовий я пролити кров.

Я вірю, рідна наша мово,
Що твоя сила воскресне,
Що ти розвинешся чудово.
Коли се гріх — судіть мене!

ВИ БАЧИЛИ ВІРЛА?

Він працював. В Христовім вертограді
Робітником був щирим, ненаємним.
Не фарисеем засідав у раді,
І щастя не шукав в «дзвінкій награді»,
Весь вік трудивсь... Горів огнем бездимним.

Хто почислить ті ночі клопотливі,
Хто дні сумні і вагітні журбою?
Тут житниці порожні, хоч по жниві,
Наглять вірителі немилостиві,
А тут журба, народе, над тобою.

Ви бачили вірла в залізній клітці,
Як він собою кїдає, як б'ється,
Аж кров з грудей спливає по решітці!
Він був таким вірлом в неволі сітці,
А вірші — се та кров, що з серця ллється.

ПЛАЧ РІДНОЇ МОВИ

Плаче удова непотішена,
Син маленький за батьком банує.
І ще одну сироту марну
Він лишив, тая ходить, тоскує.

До двора піде, близь порога жде
(Можеш ждати до судного рана).
А як пан узрить, псами затравить.
«Що ти хочеш, мужичко погана?!»

На приходство йде, може, там найде
Тихий кут і привітливе слово.
Аж там піп гука: «А ти хто така?
Рідна мова?.. Бувай нам здорова!»

Де ж її піти? Де приют найти?
В полі з птахом, з звірами в лісі?..
Повертай назад у вишневий сад,
Там у хлопській сховаєшся стрісі.

Закурилися ліси,
закурилися,
Що позбулися краси —
зажурилися.

Де ж те сонце в небесах
заховалося,
Що так тепло по листках
розливалось?

Не гогоче навіть грім,
як гудів, було,
Втихли птахи, ніби їм
мову відняло.

Тільки кряче чорний крук,
летячи на жир,
Тільки чути прикрий стук
сталевих сокир.

Тільки з грюкотом у діл
повалиться дуб,
Зареветь земля, як віл,—
стрепенувся зруб.

Плачуть цвіти лісові,
вітер шепче: «цять!»
По листках і по траві
дощик цяпотить.

Хто, дивлячись, як куряться ліси
І як верхи вкриваються імлою,—
Відчує прїваб весь, весь чар краси,
Якою світ пишався тут весною?

Хто, чуючи, як дощ паде й паде
І вітер у гірських яругах віє —
На ті самі акорди попаде,
В яких колись співали соловії?

І хто, читаючи отсі рядки,
Безароматні, вирослі в негоді,—
Вгадає, що за чарівні квітки
Росли в могого духа огороді?..

— — — — —

Лиши отсе питання, ах лиши!
Не перший ти собі його поставив.
Як чуєш і як можеш, так пиши —
Для себе, для людей або для справи.

Знайдеться хтось, кому отсі стрічкі
Затьохкають у серці соловієм,
Заграє Черем'ош, запахнуть смерічкі,
Засвітний вітер по душі повіє.

І скаже він: «Ось жив колись поет,
Непризнаний людьми, незрозумілий».
Ми всі один безтямний горолет
До незбагнutoї якоїсь ціли.

І, хоч не всякий долетить туди,
Де на шпильях безсмертна слава сяє,
Залишаться пісні, немов сліди,
Котрими дух нових доріг шукає.

Нових доріг, невідомих шляхів
Назустріч завтрашній, великій днині.
Щасливий той, хто пособити вмів
В лету до зір зневіреній людині!

Василь Пачовський

1878-1942

Василь Пачовський народився 12 січня 1878 року в Жуличах на Львівщині. Після закінчення золочівської гімназії вчився у Львівському та Віденському університетах. Вчителював у Львові, Відні, інших місцях Австрії та Німеччини, а з початку 20-х років став професором Ужгородської гімназії. Дебютував збіркою лірики «Розсипані перли» в перший рік нового сторіччя. За нею побачили світ збірки «На стоці гір», «Ладі та Марені терновий огонь мій», прихильно зустрінуті критикою. Опублікував також драми «Сон літньої ночі», «Сонце Руїни», «Сфінкс Європи», «Роман Великий» та інші, які викликали своєрідний резонанс у суспільстві.

Після возз'єднання Західної України з Радянською Україною В. Пачовський активно включився в нове літературне життя, друкувався в журналі «Література і мистецтво», що з лютого 1940 року став виходити у Львові. Помер 5 квітня 1942 року.

ЖАЙВРОНОК

Я молодий веселий птах,
Лечу, як вітер в небесах,
З пісень моїх все летється сміх —
Весняний спів для всіх!
Хай буря грає — я сміюсь,
З новою піснею несусь —
За мною вслід вже сходить світ,
Весна розсипле цвіт!
Не плачте, люди, над дітьми —
Вони побачать, як не ми,
Зелену яр, як сонце з хмар
Розсипле злотий чар!
По бурі буде ясний день,
Зійде зерно із ваших жмень,
Веселка там заблисне вам,
Сповістить весну нам!
Засяє сонце, втихне плач,
Зерно збиратиме сівач —
Засвітить лан, як океан,
Розсиплеться туман!
Я чую серцем, знаю я,
Що пісня справдиться моя.
Мені в очах ясніє шлях:
Я божий віщий птах.
Лечу, співаю ніч і день,
А сміх бринить з моїх пісень,
Бринить одна, як дзвін, струна:
Весна іде, весна!

Чорна тінь, закривши очі,
В саду ходить серед ночі.
Півні піють, далі ходить —
Моя мама йде, підходить:
«Ти чого не спиш?»

Чого думку все думáєш?
Все сумуєш, все співаєш,
Василюнцю мій!
Сину мій найменший, сину,
Розповідж-но, розкажи-но
Смуток, сину, свій!»

Мама руки простягнула,
А тінь чорна задригнула
І на груди мамі впала
Та й уголос заридала:
«Мамо, Дзюню, жаль!»

Ой вже Галя, моя Галя,
Моя любка, моя краля
Там віконце відчиняє,
Та й на мене вже чекає,
Вже чекає, гей!

А у Галі, в тої Галі
Уста красні як коралі,
Уста красні, очі карі,
Очі карі, личка ярі,
Личка ярі, гей!

Така гожа, кобї рожа,
Як тополя серед поля,
А в рум'янці така сила,
Що всі цвіти погасила,
Погасила, гей!

А все щойно зійде сонце,
Я крадуся крізь віконце,
Де спить Галя в білім ліжку,
В білім ліжку у негліжку,
У негліжку, гей!

— Не стидайся мене, Галю,
В мене серце як з хрусталу,
Не виведу тебе в поле,
Зілля пахне, рожа коле,
Рожа коле, гей!

Та й вже Галя не боронить,
Очка ручкою заслонить,
Ой заслонить, як дитина,
Сама стане, як калина,
Як калина, гей!

Рум'яніє личко Галі,
Дишуть груди-горносталі —
Скільки хочу, то цілую,
Аж цілую-обцілую,
Обцілую, гей!

Ой цілую, поки сонце
Не загляне у віконце —
Як загляне, тре' втікати,
Чорт старих товче вставати,
Тре' втікати, гей!

В АЛЬБОМ ОЛІ Г.

Забудь мене, мене забудь!
Що нам колись жевріла груди,
Що серце рвалося колись —
Ми розійшлись!

Ми мали сльози у очах,
Та ми ішли на різний шлях,
Я плакав з горя, але ти
З щасливости!

Тобі зозуля навесні
Кувала, а мені, мені
Вороння кракало сумне —
Забудь мене!

Я знов стріву́в забу́ту —
Забу́ту, незабу́ту
Перлину перших мрій;
Знов плачу і журюся —
Журюся і сміюся,
Ольдзюню, жалю мій!

І ти така приступна! —
Приступна, неприступна
Ольдзюню, що се є?..
Хто хоче, най повірить —
Най вірить, пок' не змірить,
Як серденько моє!

І ти уже не горда! —
Не горда, Дзюню горда,
Ти ручку подаєш,
Смієшся так ввічливо —
Ввічливо, заманчіво
Прихильність удаєш!

І ти мене пізнала! —
Пізнала, а не знала,
Як я котився вниз;
Тепер, як я піднявся —
Піднявся, не подався,
Ти пізнаєш мій рис?!

Та перше ані мови —
Ні мови, ні відмови,
Загорда ти була,

Не то щоб засміялась —
Сміялась, розмовлялась,
Рученьку подала.

Так що ж, мій жаль до тебе —
До тебе, не до тебе,
Від тебе відпиха
Мене узад насильно,
Насильно і безсильно
Сміюся: ха-ха-ха!..

Сміюся я і плачу —
І плачу, не проплачу
Перлину перших мрій,
До нині ще єдину —
Єдину до загину,
Ольдзюню, жалю мій!

В АЛЬБОМ ВАНДЗІ Б.

Май. Чудова, ясна нічка.
У салоні згасла свічка,
Місяць сипався з вікна;
Ми з собою шепотіли,
Твої шовки шелестіли,
Простягались раменá...

В спальні голос татка чути:
— Мамцю, що то може бути?
Чуєш шепти?..— «То душа!»
Wszelki duch Chrystusa chwali! ¹
Wszelki duch Chrystusa chwali!
І знов тихо, глухо, ша!..

Тихо. Зорі меркотіли,
А ми далі шепотіли
У салоні край вікна —
Крізь ті тюлі, ті мушліни
Мерехтіли в світлотіни
Шийка, груди і рамена...

Гасли звізди в небосклоні,
Півень піяв — а в салоні
Затрусився ананас:
То «душа» вікном втікала —
Мамця глухо закричала:
«Jezu Chryste, ratuj nas!» ²

¹ Всякий дух Христа хвалить! — (пол.).

² Ісусе Христе, рятуй нас! — (пол.).

Ой нависли мої мисли,
Як ті хмари навесні,
Напиши-но що, дівчино,
Напиши-но що мені!

Коби крила, Стефцю мила,
Я летів би геть щодень
До схід сонця край віконця
Заспівати всіх пісень!

Ми з тобою в тім покою
В тихий вечір обнялись,
А уранці в тій альтанці
З поцілунком розійшлись.

А той коник, той вороник
Коло почти ржав і ржав,
Як я руку на розлуку
Коло мамці подавав.

Трубка грала, почта гнала,
Я махав капелюхóm,
А ти, сонце, крізь віконце
Усміхнулась золотом.

Напиши-но знов, дівчино,
Чи ще тужиш по мені,
Бо нависли мої мисли,
Як ті хмари навесні!..

* * *

Мій коник-вороник жене і дзвінками
Здалека вже любочці дзвонить,
Хтось дзвонить за нами, хтось їде за нами,
Хтось гонить за нами, хтось гонить!..

Мій коник-вороник заржав, а за нами
Ті коні зловіщо заржали —
Полями, лугами, ярами, лісами
Іржання ті сумно лунали.

Мій коник-вороник недобре віщує,
Заржав і копитами грає,
Він чув через коні, він знає, він чує,
Він знає, хто нас доганяє!..

Мій коник-вороник дзвіночками рванув
І в чваль! — тільки поле стугонить...
Земля задудніла за нами — я глянув:
Зі сватом супірник мій гонить!..

До вечері в шлюбнім строю
Сів старий із молодю —
А тоасти йдуть без тям,
Дві нажовто вбрані дами
Шепчуть у секреті всім:
«Добру партію зробила,
Вона того-во любила,
Та він хліба ще не має!..»
Все на мене поглядає,
А я — ногу з гуски їм!..

Банда грає ідеально,
Всі танцюють капітально,
Всі уклони разом шлються,
Сукні в'ються, ффраки гнуться,
Елегантний лянсіє!
Я танцюю з молодю,
В парі шепчемо з собою...
Що? — не будь такий цікавий,
Вість крилата, світ лукавий,
Хоч сам часто винен є!..

ДАМЕН-ВАЛЬС

Вальс, та й молода гуляє,
Молодий старий дрімає —
Впало в око се тіткам:
Живо дружбу закликають —
«Дами, дами вибирають!»
Крикнув дружба мущинám.

І зачалися вибори:
Комісари, професори,
«Укінчені» мали прім —
«Независимі» не мали
Нич в руках і перепали
При вибóрах — «кривда» їм!

Одна тітка голос дала
На старосту, друга встала
Та й отсего, що дрімав,
Піднесла кандидатуру:
«Раніє mlody¹, одну туру!..» —
«Що, я вибраний зістав?!

Дуже прошу!» — підіймився,
Поклонився, приближився,
Обіймав за стан як міг, —
Всі вступалися в дорозі,
Бо йшла пара, а в підлозі
Гнулися дошки від ніг!..

¹ Молодий чоловіче. — (пол.)

А до мене приближилась
І легенько поклонила
Сама пані молода:
Стан високий, волос кручий,
Личко яре, зір лискучий,
Як у джерелі вода!..

Мені жалко тебе, галко,
Ми любилися так палко,
Все розвіялось, як сон!..
Не на місці ті всі жалі —
Хоть при людях, хоть на салі
Заховати тре' bon ton! ¹

Я галянтно відклонився,
Граціозно приближився,
Обгорнув чужу madame,
Як міг тільки, платонічно,
І промовив іронічно:
«Гратуюю, пані, Вам!»

Та й замовк, вона мовчала,
Скрипка сумно вальса грала,
Плакала, а бас гудів,—
І знова ми поєднались,
Знов тихісько розмовляли,
Щоб не чув хто наших слів.

Та й музика так-гриміла,
Так лунала, так гуділа —
Чути нас ніхто не міг,
Хіба Бог, а Бог нам каже
Се робить, хоч церква каже,
Що се є великий гріх!

¹ Добрий тон.— (*фр.*)

Що я пишу? Дисонанси...
Я утрачу всякі шанси,—
Скажуть люди: атеїст!
Та беріть се з тої норми:
Рими бракло там до форми —
Потерпів за форму зміст!

То є штука, я не пхаю
Тут ідей — настробем маю
«Нагу душу» розбудить! —
Отже: скрипки сумно грають,
А розлучені гуляють —
Скрипки плачуть, бас гудить...

Скрипки плачуть, скрипки грають,
Струни струнам промовляють —
Гомін аж до церкви йде:
— Не всі тії ся кохають,
Що їх шлюбом обручають! —
В церкві відгомін гуде.

То не відгомін, то, власне,
Гніт спалився, свічка гасне,
Закрадаєсь ніч глуха —
Чортик взявся попід боки
І по церкві робить скоки
Та й гукає: «У-ха-ха!»

Знов я бачу їх на муку:
З ним вона йде попід руку,
То пошлюбна променаде...
Щось мене за нею тягне!
Вже пропало, вже не стягне —
Ні вперед мені, ні взад!..

Улицями йдуть шумніми,
А мене, мене за ними
Щось, мов на шнурку, веде...
Нагло: вибігає з брами
Хлопчик і кричить до мами:
«Мамо, тато, тато йде!»

Чути крик дитини з хати,
Женщина, одіта в шмати
З немовлятком на руках,
Гонить і кричить: «Ти, збую,
Ти забув, забув на тую,
Що ти звів, що ти присяг...

Ти взяв паню, а я діти!..
Твої діти маю гріти,
Як ти сміла з ним іти?
Ти мені його украла,
Ти!.. а кров би тя залляла,
Ти остатна... ти!..

Він поблід, стиснувши щоки.
«Ганьба!» — чув він на всі боки,
З уст натовплених людей —

А вона — вона не чула,
Тільки руки простягнула
І припала до грудей.

До грудей мені припала
І захлипала — ридала
Моя втрачена любов,
Та слізьми вже не ридала —
Шлюбний дар в лице дістала:
Бухнула устами кров!..

ОРЛИНИЙ ЛЕТ

Банда, коломийки грай!
В коломийці щастя-рай,
Молодість і туга —
Грай, мелодіє шумна,
Погуляєм, бо весна
Вже не буде друга!

Гей, ставайте всі у ряд,
Ми вперед, дівчата взад,
В колесо всі пари!
І всі разом наперед —
Танець наш — орлиний лет
Духа попід хмари!

Того лету дивний шум,
В нім бrenить наш вічний сум
І жадоба щастя —
Круті гори провертай,
Щастя людське добувай —
Чей здобути дасться!

Гура, гура, хмарою
Пара мчить за парою
Добувати долі!
Гей на крилах всі летять,
Волі, волі всі хочять,
Ліку на всі болі!

Дівчина, як ластівка,
Дивиться на козака,
А взад утікає,

Він, примани силою
Пірваний за милою —
Гонить, доганяє!

Доганяє, дістає
Раменами і стає,—
Пари всі голубчик! —
Не гнівися за тото,
Що до тебе, золото,
Тулиться твій любчик!

То найкраща ціль життя,
Одинока з тайн буття,
Тайна людям знана —
На землі лишити слід:
Видати найкращий плід —
Земного титана!

Бо як прийде смерті час,
Діти лишаться по нас,
Наші епігони!
Покоління буде жить —
Поки сонечко блищить,
Дух наш не затоне!

Хоч далеко людський рай —
Мід любові випивай
З золотої чари!
Гуляй, світе молодий,
Поки вік твій золотий —
Рвися аж до хмари!

ТУГА

Гасне сонце, плаче мева,
Лине мряка опалева
Понад море з берегів —
О, добраніч, рідний краю,
Я здалека засилаю
Свій тихенький спів.

Дзвонять дзвони, сходить зоря,
Чари світла шлються з моря,
А я хтів би бути там —
Мені сумно нині всюди...
Рідні села, рідні люди,
Шлю добраніч вам!

ДРОЖАННЄ ДУШІ

Так ходила по алеї, та займати я не міг! Чистий ангел-білосніг!.. Млів я, дивлячись на неї, плили сльози з віч моїх, заросив я слідки ніг?..

Поверталась, усміхалась,—
та займати я не міг!..

Та й над море сіла, пала — задивилась сумно в даль. Так на мене мала жаль — в шумі моря щось співала, з личка іскрилась печаль і мигтіла, як опаль...

То тремтіла, то красніла,
То гляділа сумно вдаль...

Нагло пирхла щебетушка, вже займати я не міг!
А лишила мов на сміх білу шарфу з капелюшка —
плили сльози з віч моїх, цілував я слідки ніг...

Улетіла пташка біла —
вже займати я не міг!

СЕРЕБРИСТИЙ СМІХ

Йде від моря шум і легіт, а на душу глум і регіт:
Ось дитя гріха!

Ходить гей та мрія сонна,
Срібна мрія дум та снів,
Як пречиста, як Мадонна —
Хто б займати її смів?!

Аж се бренькла мандоліна —
Де не взявся той моряк,
Мчить за нею: «Ліна, Ліна!»
Розняв руки як вітряк...

І ручиськами брудними
Ззаду очі їй зайняв,
І зубиськами скальними —
«Chi é Lina?»¹ зреготав...

«Gabriello! — » кличе Ліна,
Сміхом котиться луна —
Ось Мадонна Форнаріна
Впала йому в рамена!

А до мене за плечима засміялась і очима мені бі-
сики післала: «Ха-ха-ха-ха-ха!»

¹ Хто є Ліна? — (*итал.*)

САМОТНІСТЬ

Тихо-тихо море в чайку плеще, ще тихіше буй-
ний вітер шепче... Обімав я любочку рукою: «Люлі,
люлі, тихо за водою, моя люба спить!»

Хвиля чайкою гойдає,
Шум лисніє, море грає:
Люлі-люлі, люлі-люлі,
Моя люба спить!

Тихо, тихо чайка ся колише, а ще тихше біла
рожа дише, тільки сміхом море освітила — Ніппа-
паппа, Ліпа моя мила, смійся ще у сні!

Чайка чёркається хвилі,
Грає піна в сонні скилі:
Ніппа-паппа, ніппа-паппа,
Смійся ще у сні!..

Тихо, тихо міняться кришталі, ще тихіше грають
мої жалі,— грає море, як шовкова ряска... Тільки
щастя, що дівоча ласка, цить, серденько, цить!

Щораз ближче до пристані,
Плач затихне у тумані —
Люлі, люлі, ніппа-паппа,
Цить, серденько, цить!

ЛЮБОВ

Душа моя біла
З дитини у мене,
Як зірка зоріла,
Як пташка, літала
Над море зелене
І сміхом сіяла,
Як мрія у сні!

Аж вздрів я русалку в морській глибині —
І першим риданням заплакав у сні!

Душа злебеділа
До неї від мене,
І пала, і сіла,
Як білая мева,
На море зелене,
Як мла опалева,
Як хмара сумна!

І впала русалці в сніжні раменá —
З шумі уродилась дівчина ясна!

І з шуму заграла,
Звинулась круг мене
І так цілувала —
Аж млів я без тями,
А море зелене
Шуміло над нами
Риданням терпінь...

Я гинув у шалі солодких омлінь,
А море шуміло риданням терпінь!

Розлився я в піну
З її лоскотання,
Усточка з рубіну
Мені бальсаміли,
А мрійні зітхання
Мене розлеліли
На срібляний шум!

Не чув я ні тіла, ні серця, ні дум...
Аж прис! — і пропала як срібляний шум!

І чую: мре море
Безмірним риданням,
Розплакалось горе
До мене, і виє
Глухим безталанням
І темінню криє
Всю землю, як ніч...

Так плаче, заслонюю ямини віч —
Душа моя сплямлена, чорна як ніч!

ДО СХІД СОНЦЯ

* * *

На горах над морем схід сонця світає,
А мені сумно чогось, моя Нене,
Чогось мені, Мамо, душа так ридає...
Ось зазір небо блакитне рожевить,
Моргають зорі, і море зелене
Їрасками грає, мов сам самоцвіт,
Рубіном сонце верхи опалевить —
 Сміється до мене
 Їрасою весь світ!
Лиш я не сміюся, думки за думками —
 Душа моя плаче без тями!

* * *

Я знаю село, білу церкву і стріху,
Долину одну, всю засипану цвітом,
І хлопця, що бігав по ній серед сміху
За мотиллями... А нині, мій жалю,
За них дав би море з його самоцвітом,
І небо, що грає в проміннях усіх,
І сонце в лазурі, і гори з опалю —
 Міняв би всім світом
 За той його сміх.
За сміхом без плями у рідної Мами
 Душа моя плаче без тями!

* * *

Як би я повірив, що в нашій країні
Тепер сходить сонце, та вже не криваве,—
Росли б мені в грудях пісні солов'їні
Під хмарою суму, співаючи гімни
До люду, що спить, як те море у сні...
Хоч міниться море в огні золотаве
І небо озорує сонце нестримне,
 Та никну в обави
 І страшно мені:
Твій човен набитий самими сліпцями —
 Душа моя плаче без тями.

* * *

Пройшов я свій край, іду місто від міста —
Ніхто не сказав мені рідного слова,
Маленьку дитину годує невіста
Словами чужинців, і сплакав я гірко...
Як рання заграва тремтить наша мова —
Вона моя гордість, мій зоряний дух!
Як море — шепоче пестливо, говірко,
 Як тоня багорова,
 Ясує жемчуг.
Та вирід не чує душі під словами,
 Душа моя плаче без тями.

* * *

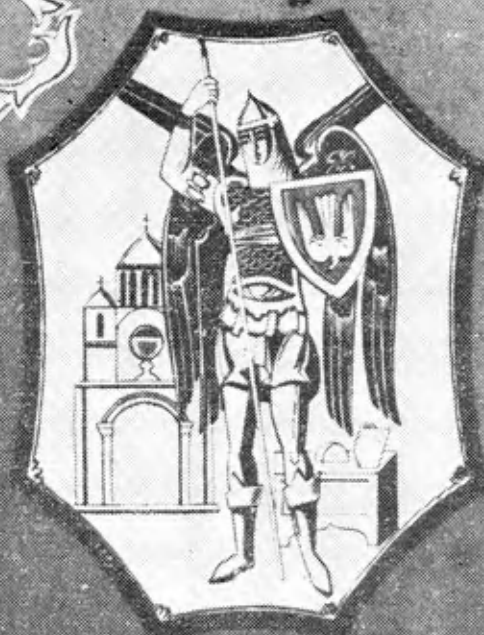
По селах промовив до мене хтось, Нене,
Моїм рідним словом, та він не признався
До Тебе за сина, за брата до мене —
Палить воду лава, ненависть б'є з шуму!
Чи згодяться рáзом вода і вогень?
Хоч он в синім морі вогень розсіявся
І море леліє одну з ним задуму —
Мій біль розридався
На згадку лишень:
Що кат в моїм краю зробив із братами?
Душа моя плаче без тями!

* * *

Якби я мав силу збудити героїв —
Ще, може би, чудо з падáльцями вдіяв,
Наш дух розповив би ся з білих завоїв
І скинув би камінь проклятих тиранів —
Та вітер їх попіл по світу розвіяв,
А Ти, рідна Нене, цураєшся їх!..
Зак' сонце загасло великих гетьманів,
Полин хтось посіяв,
Клевéту і сміх
На їхніх могилах Твоїми синами —
Душа моя плаче без тями!

Василь Пачовський

Золоті
короти

1900

* * *

Не встануть герої в знеславній країні,
Де плюють на кості їх рідні онуки!
Знов найдуть наживу чужі на руїні,
А сонце, як рана, будé гореніти,
Над морем не меви заплачуть, а круки
Вам питимуть очі і кров зі сердець —
І світ мого краю знов буде темніти,
Аж криком розпуки
Заплаче співець,
Як вийде і гляне на світ з тої ями —
Душа моя плаче без тями!

* * *

Не жалься на мене, я хтів віщувати
Тобі до схід сонця схід сонця для Тебе
Та голос паде мій каміннями, Мати,
На тих, що уміють лиш їсти і вмерти!
Від Сяну до Дону засіли амеби —
Від Сяну йде пекло, від Дону туман,
На ясній зорі гуде ангел смерти
І трубить про себе,
Що скосить твій лан, —
Хоч море так прище з Одеси огнями,
Душа моя плаче без тями!

* * *

Хіба мені тільки сміятися з болю
І глузом їх бити в притуплені уха,
Так що ж чи кого я, глузуючи, вколю,
Чи гідний іронії люд, що є цвіллю
Руїни? — а півзе яка там ропуха,
Годована вільгою невської тьми —
Що предки для неї? Що слава в безділлю?
Немає в них духа!!
Не знають, що «Ми» —
Полуботок все взяв з собою до ями,
Душа моя плаче без тями.

* * *

Не вір в мою пісню про Тебе, о Мати,
Я славити хочу, а слово глум давить,
А пісню про волю Тобі акробати
Юрби несуть в пилі слів і полови —
Клюють пупугаї порожній горіх!
Їх спів твоє слово дощаду знеславить...
А я плачу кров'ю, сміюся до крові,
Бо сонце кервавить
Мій болісний сміх,
Незглиблене море, і в небі всі плями —
Душа моя плаче без тями!

* * *

Чоло Твоє стиду пурпуром окуте
Випалює очі мені: Твої діти
Плюгавлять уста запитанням: «Чи бути?» —
До тої гієни-двозмії, що тім'я
Обгризла Тобі,— так плазують чолом?!!
О пекло гегенни! лице де подіти?!
Всі зорі пісень своїх грають во ім'я
Гармонії, світе,
Твій вічний псалом —
А люд мій ще мислить тиранів думками,
Душа моя плаче без тями.

* * *

О Ти, мій Народе! Се гордість, се слава!
Орел Ти! верхами ширяти умієш!
Високе чоло — коли спина плюгава
Так гнеться, що душу розплюла під ігом
І каже сусідам: «Ти Бог, а я скот!..»
Творець пита глину: «Що з мене ти вдієш?..»
О море, ти чисте, ти перлишся снігом,
Ти скарби лелієш
Під храмом висот —
Народ же мій скóтам віддає свої храми,
Душа моя плаче без тями!

* * *

Прожерли нам тім'я, і я не є чистий —
Я раб, як Ти, Нене, до крові і кості,
Несильний на діло, у цілях імлистий,
Як віск, моє серце, як сніг, моя туга,
А навіть на слово я лебідь, не лев —
Не вмію кусати зубами зі злості!..
А льва ожидає Твоя вся наруга,
Що шарпав би кості
Вже сам його рев
І всіх і мене перебив змії-бичами!..
Душа моя плаче без тями!..

* * *

А стільки там діла чекає у Тебе,
Віками безчину ялбівіє поле.
Твій люд отемнів і понурився в себе...
І я так понуривсь і горами лину,
Щоб в руку схопити найвищюю ціль —
Веселка тікає, не зловиш ніколи!
А Мати чекає в товпі мого чину,
Так що ж, моя доле,
Хоч в грудь мені стріль:
Між мною а людом є пропасні ями,
Душа моя плаче без тями!..

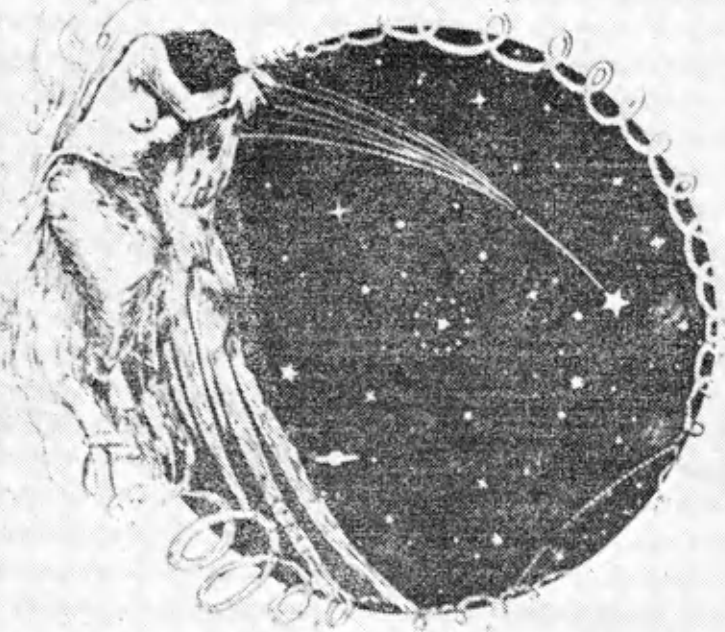
* * *

О метана бурею, Нене злиденна,
Укріплю Тебе я на камені слова,
І будеш, як церква, ясна і сталенна!
Зі са́фіру стануть основи і стіни,
З кришталю всі вікна, вібло — чароцвіт!
Колюмни — сам рúбін, огорода перлова...
І будуть народи всі йти до країни,
 Де піснею — мова,
 А думка всесвіт,
Як море, заблещеш усіма красками,
 Душа моя плаче без тям!

* * *

Тоді хай пропа́ду, як зілля приземне,
Що в спеці горить і у тлі спопеліє!
Хай згасне ім'я моє кляте і темне
За глум мій над людом Твоїм на зорінні,
А з ним хай пропаде і плям Твоїх слід!..
Як бачу ті плями, душа каменіє
І жовч моя ллється в надмірнім терпінні,
 А дух мій темніє,
 Стинається в лід —
Сумний, аж до смерті, хоч вільний думками,
 Душа моя плаче без тям!

ГОРИЩИ АКОРДИ

СОСТАВЛЕНА

ЗОЛОТИЙ СУМ

Молодій Музі

Не дивуйтеся, друзі,— дивує
Вас мій все усміхнений сум,
Хоч смуток у серці царює,
Там радість золотить мій сум.

Там озеро світить бездонне,
Під озером місто блищить —
З кришталю збудоване, сонне,
Ціле зачароване спить.

*

В нім є перлозора святиня,
Сам Бог на престолі сидить —
На стінах народу гординя:
Сто наших героїв мигтить.

В притворі блищать ваші лиця,
Задивлені в божу світиль,—
В склепінню жар-напис палиться:
«І прийде огонь з темних хвиль»...

*

В помості лежить моя смута
Хрестом уже двадцять сім літ —
І плаче на Бога, на пута,
Які мені дав Його світ.

Над нею зняла моя Мати
Померша рученьки свої,
Щось хоче в потіху сказати,
Та Бог відняв голос її.

*

В святая святих зі сафіру
Спить любка, царівна моя,—
Осліпла, утративши віру,
Що рай на землі засія!

Край неї на злотім помості
Сів Демон, прекрасний, як ніч,—
І різьбить з слоневої кості
Царівну-красуню без віч!

*

Се дух, мій сумний, що не плаче,
Свій плач дає любці своїй —
Рилець по різьбі йому скаче,
Душа її плаче у ній.

Тоді він зі щастя сіяє,
Те сяйво я чую, як шум,—
В душі мені музика грає,
І радість золотить мій сум.

ВИДИВО

Олексі Кущакові

Цар-Мороз мече стріли огнисті
По всіх полі, аж дзвонить в повітрі;
Небеса аж горять, такі чисті,—
Ні сніжок не запирхне на вітрі,
Тільки іскрами прище, блищить.

А пророк іде полем в лахмітті,
Так і дивиться в небо гей спить...

Ув очах йому стрільнули гори,
А над горами гори ще вище —
А всі сині, як небо прозоре,
На них сонце проміннями прище
І хтось дзвонить криштáлем у дзвін —

То не дзвін, то десь сурми там трублять,
Аж дзвенить від тих сурм небосклін...

І під сурмами в гóмінних хвилях
Дивна ясність над горами грає —
Та не видно нікого на шпирях,
Тільки голос могутній лунає,
Що ті сурми несуть в небесах:

Ох, чому ти понурився в себе?
І спалився твій чин у думках?!

І той голос росте за горою,
А та ясність ширшає на склоні;
Обдала ціле небо луною —
А пророк зняв лице у долоні
І упав, як зморожений птах...

Але сурми все грають і грають,
І той голос дзвенить в небесах...

БАЛАДА ПРО ВІЛЛЮ «ГЕЛЛЮ»

Тая вілля зветься «Гелля»,
Є там краля краща зір —
Зветься Галя, має віно,
Тую вілля серед гір!

Тую вілля віднаймила
Мені Галя: жий і будь,
Маєш тільки написати
Про ту «Геллю» що-небудь!

Отже:

«Гелля» має два балкони,
По них в'ється виноград;
Там вазони ставить Галя
І співає на весь сад!

Дві колюмни строїть «Геллю»,
У їх серці голубник;
Їличе «дуська», — сіла, сіла
Галя, шиючи ручник!

Мама ходить коло «Геллі»:
— Галю, уважай на то:
Щоб не рушив винограду,
Не зірвав де ябка хто!

Низом «Гелля» має дверці
До вітальні з самих рож;
Цілував я Галю в рожах,
А на серці мав я дроз!

Раював я в віллі «Геллі»,
Де ніхто ще не зазрів,—
Не одну ніч коло Галі
На балконах я провів,

Аж:

Хтось наймає віллю «Геллю» —
Перебрався в гори я;
Йду під «Геллю», кличу Галю —
Моя Галя не моя!

Яка «Гелля» — така Галя,
У їх серці — голубник;
Мешкав там поет безхлібний,
Аж займив їх судовик!

* * *

Не вернеться завітчана в червоні маки
Гаряча молодість моя —
І жовцю сміх мій, як сонце з-поза мряки,
Потусклим золотом сія.

Затронеш дещо з хвиль записаних кervо́ю,
І жаль пробудиться в душі,
Сльоза тремтить і жаль — з безрадною тугою
Хтось шепче спомини в тиші:

Гей Ладі й Марені терновий огонь мій горів,
А танець ішов наоколо!..

* * *

З імли гей виринають ясні постаті весільні,
Хибкі, як тіні в полусні;
Ах, з ними я прожив сі хвили божевільні
Кохання свого навесні.

Дрожить душа, а млисті тіні, як мімози,
Круг мене в'ються, суєтять —
І пісня ллється з уст, з очей спливають сльози,
Мережані букви тремтять:

Як Ладі й Марені терновий огонь мій горів,
А танець ішов наоколо!

Ось блиска чар, заклятий в дорогі каміні,
З краси, і крові, і терпінь.
Їх пише золотом в пурпурнім пергаміні
Огонь терновий покоління.

Ликуй, богине Ладо, хоча й Марена з мряки
Очима смерті промовля:
«Не вернеться, завітчана в червоні маки,
Гаряча молодість твоя!»

Та Ладі й Марені терновий огонь мій горів,
А танець ішов наоколо огнів:

«Благослови ж, Ладо-мати, ой Ладо-мати
Весну зустрічати!..»

Царівна моя розказала:
«Пришліть таку пташку мені,
Щоб душу по ній я спізнала,
Як буде співать у вікні».

Післав я їй соловія,
Співав їй вранці щодень,
І спів його був наче мрія,
Слова його — пісня пісень.

Аж раз соловій мій вернувся,
І каже: «Згубив я твій рай,
Царівні до ласки добувся
Не я, а якийсь попугай».

* * *

Хто є ти, красуне чудова,
Чорнява, як зоряна ніч,
А ясність якась лазурова
Ясніє з розсяяних віч?

У бюсті хистка, як лелія,
А в лоні гнучка, як змія,
В обличчі — мороз і надія —
Дивлюся мов вкопаний я.

Хто-небудь ти є, за тобою
Проверну столицю наскрізь —
Так тягнеш мене за собою,
В очах маєш чари якісь.

Прошибла мене ти і стала
Віч-на-віч — рум'янець зійшов —
І дроз в твоїх ніздрях заграла,
Мов в тигра, що вчув свіжу кров.

Над річку візьму тебе, пташко,
І стан раменáми обкину,
І руці, і нозі вцілую,
І буду пестить, як дитину,
Як зорі затремтять...

І будеш від слів моїх ясна,
Як зб́ря в погоду, як рання,
І будеш в моїх поцілунках
П'яніти від шалу кохання —
Аж зорі затремтять...

І будеш, як вуж, піді мною
Звиватися з розкоші тіла,
І буду рай пити на лоні,—
Аж схляне душа оп'яніла —
І зорі затремтять...

Сміється луг, і річка, і сміхом ходить гай,
Се ти в моїх обіймах регочешся як рай;
Позволиш відслонити цілу дівочу грудь,
Та лоно лебедине мов ручки не дають,
А русалка крадеться в кущах...

Та сміх твій дозволяє всі шовки розпинать —
Яка ти красна, леле! — уста мої дрожать;
Уста мої цілують сніжну, огненну грудь,
Волосся оксамитом рамена білі в'ють,
А русалка глядить у кущах...

Вже й з лона пух лобѣдя сціловую крізь сміх,
Гориш огнем пурпури, хоч біла ти, як сніг;
В обіймах нас приймає до купелі ручай,
І граємся на хвилях, і сміхом ходить гай,
І русалка сміється в кущах...

— І ро со та хмуга?¹ — питаєш,
чудова красуне, крізь сміх,—
Злеліяна в пусі, сіяєш
З розкоші в брильєнтах своїх.

Як хмара, чоло моє хмуре,
Як сонце, ти сяєш ціла.
Надурно устами з пурпури
Зціловуєш хмару з чола.

Нім стопиш ту хмару в любові,
Огонь твій потухне в устах,
А коси твої гебанóві
Побілить розпука і страх.

То хмурість орлиного роду,
Чорніє вона від віків —
Розпукою мого народу
І грозить у ній його гнів.

¹ Навіщо та хмара? — (пол.)

Як з шалу, печалі і зради
Згоріло кохання в огні:
З нуди, обов'язку і звади
Подружжя нам — борщ по вині.

Вино ми шампанськеє пили,
Борщ пити до смерті не варт;
Та й ми вже віночок згубили —
Що ж будем шлюб брати на жарт?

Ще найдеш любимця такого,
Що візьме той борщ за шампан;
В день шлюбу зложу я до твого
Віночка похвальний пеан!

З нуди, обов'язку і звади
Йому «тріє дари» неси;
А з шалу, печалі і зради
Я пісню зложу для краси!

Ванна Наробески

Зірвалась буря, ніч стогнала,
Їидáла грóми, градом грала,—
Мій дух понурився в думках;
Мов бачу: степ — там Сфінкс народу
Їкрай шляху дивиться до сходу,
А загадка в сліпих очах...

Аж вснув я: бачу синє море,
Йде флота, наші всі прапóри,
А більше сотні кораблів —
Їх імена десь: «Дорошенко»,
«Богдан», «Мазепа», «Гордієнко» —
Йдуть до індійських берегів!

До Сфінкса мчить ангелів лава,
І чую: «Слава, слава, слава!» —
Співає корабельний полк,
Аж бўджусь: сонце на лазурі...
Та й вість: «В сю ніч родився в бурі
Мій син-первінчик, Святополк».

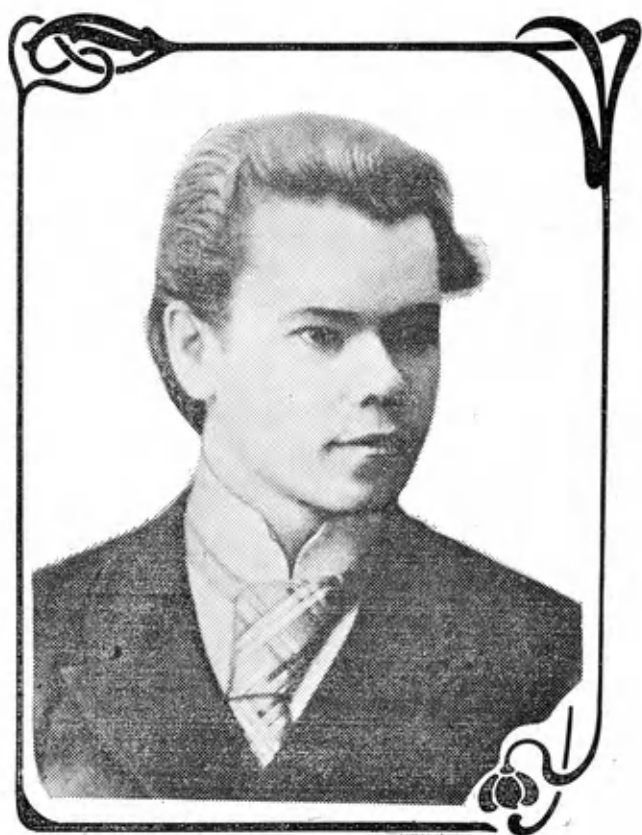
ФІНАЛ

Гей на доли та й на гори
Труби трублять, наче море,
Іде військо — буде бій!
Труби трублять, сурми грають,
Хоруговки наші мають —
«Не пора» на смуток свій!

Хоруговки наші мають,
Наші в похід виступають,
Хто не в битві — той не наш!
А хто має з вас дівчину,
Кинь дівчину, кинь родину,
Своє щастя чином важ!

Б'ють литаври, стяги мають,
Ставні пólки виступають,
Сурми грають кличний зов —
Жони мають хусточками,
Старці кличуть за сльозами:
«Вгору, вгору хоругов!»

Петро Карманський

1878-1956

Петро Карманський народився 29 травня 1878 року в місті Чесанів, тепер на території ПНР. Закінчив Ватиканський колегіум та Львівський університет. Працював журналістом, учителем гімназії. Побував на заробітках у Канаді й Бразилії. Літературну діяльність розпочав у 1899 році. Видав книжки поезій та поем — «Ой люлі, смутку», «Блудні вогні» «Пливем по морі тьми», «Al fresco», «За честь і волю», «Плач бразилійської пущі», «Поеми», «До сонця» та інші. Перекладав з ряду мов. Окремим виданням вийшла драма Й. В. Гете «Іфігенія в Тавриді». Чекає на видання переклад «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі.

Після возз'єднання П. Карманський працює старшим викладачем Львівського державного університету. Стає членом Спілки радянських письменників. А з 1944 по 1946 роки займає посаду директора Меморіального музею І. Я. Франка. Упродовж усього свого творчого життя виступав із статтями на літературні та громадсько-політичні теми. Помер 16 квітня 1956 року.

ЗАСПІВ

Коби я мав якісь надлюдські сили
І володів огнем пророчих слів,
Я б отворив усі давні могили
І воскресив усіх мертвих борців.
Діла героїв, може б, розбудили
У ваших жилах кров Залізників...
Коби я мав якісь надлюдські сили
І володів огнем пророчих слів!

Коби я міг всі кривди зобразити,
Які вам творить злоба ворогів!
Я рад у вашу душу перелити
Розпуку всіх замучених рабів:
Може, вона змогла б перетопити
Ваш вічний плач на грім грізних кличів...
Коби я міг всі кривди зобразити,
Які вам творить злоба ворогів!

КРОВАВИЙ ПЛАЧ УКРАЇНИ НЕСЕТЬСЯ

Кривавий плач України несе́ться
Від стін Кавказу до верхів Бескиду;
А лютий ворог з рабських сліз сміється
Та й над живими править панахиду.

Й нема між нами свого Прометєя,
Який закрів би мертвяків до бою:
Лягла в могилу на́родна ідея,
А люд упився смутком і журою.

Усе заснуло. Лиш часом озветься
Несміле слово болю і тривоги.
І сонний велет збудиться, двигнеться —
Та й розпучливо глядає дороги.

Поник головою на зимнії грати
І згадував втрачену волю;
І линув думками до рідної хати
Та й гнувся від смутку і болю.

«Тут (пишуть сусіди) стара твоя мати
З жалю і розпуки вмирає;
Приїдь — буде пізно... Що в тебе чувати?
Спішишся, бо, може,.. хто знає...»

Схилився на грати і товк головою,
Ятрив незагоєні рани.
А сторож тюремний стояв за стіною
І ладив на нього кайдани.

* * *

Ви хотіли б спинить наш нестримний поход
Злобним криком, брехнею й тюрмою;
Вам байдуже, що ми можемо рушити народ
І позвати мільйони до бою.

Розкошуйтесь жалем наших бідних батьків,
Що по селах банують за нами;
Бережіться лишень, щоб народ не схотів
Почислитися з своїми катами!..

В ТЕМРЯВІ

Люблю того, що свого Бога лає, бо він
свого Бога любить, бо від гніву свого
Бога загинути мусить.

Ф. Ніцше

Ти знов ідеш, вістунко муки,
У храм страдальця? Кров холоне,
Душа тремтить. Зловіщі звуки,
Цить! цить! Дарма! Пекельні стогни
В ритмічнім вирі ринуть-ринуть,
А серце ниє, ниє, ниє.
Туман — гроза...

О горе! горе!

Якщо в пустім надрі завие
Упир сумління! Люта змора
Сверлує душу, наче п'явка,
Та ссе, та ссе, та ссе без краю.

Пробі! Я плачу!.. Я — ридаю!..
Цить, серце, цить! Настане хвиля —
Всю їдь віків: отрую глуму,
І лют скорбот, і дур похмілля —
Зіллю в одну болючу думу
І кину їм — брудним аскетам.
Я велет муки! Всім поетам
І всім шаленим самовбийцям.
Я взяв їх скарб чуття й спокою.
Усіх катів і кровопийців —
Самих чортів колись напою
Кервою серця... Я могучий
Незмірним болем. Зойк болючий
Моїх страждань розрушить пекло
І скрізь настане рай — без краю..
Гордую всіми, всіх нехтую —
Однак... Пробі! дрожу?.. ридаю?..

Клонюся?.. Я корюсь, цілую
Сиру землицю?.. Що я чую!
...«Життя — мара; а там — предвічна
Страшна конечність...»

Тайна мово!

Вмовкні, молю, вмовкни, цинічна!
Ох, світла! світла!

В МОЇЙ ДУШІ СТРАШНА ПОРОЖНЯ

В моїй душі страшна порожня,
Як в зимній келії черця,
І я стою, як придорожня
Стара святиня без жерця.

Престоли давніх божищ впали
І стратили весь чар прикрас,
Цінні ікони люди вкрали,
В лампадах весь огонь погас.

І з острахом дивлюсь довкола,
Шукаю для душі богів;
А сірі дні пливуть спроквола,
І з груди рветься скорбний спів.

ЯК ПОЛКИ КІСТЯКІВ...

Як полілки кістяків, крізь сумерки зневіри
Верстаєм навмання важкий, тернистий шлях;
Прояснюємо тьму останнім блиском віри
І краєм пальці ніг на звалених хрестах.

Ідем грізні жалем, оплакуючи трупів,
Які падуть на шлях з проступних рук катів.
За нами лопотять зловіщі стада супів
Й несеться дикий рев жадних крові вовків.

А проти нас із хат виповзують громади
Людей, яких журба та нужда зжерли вкрай.
І стогне зойк: «Брати! Промінчика одради,
А ні, то запаліть в серцях страшний одчай!»

ЗА ЩО ТЕБЕ СКАТОВАНО...

За що тебе скатовано, мій люде,
І сплямлено невинною кервою?
Чого твої могучі, вольні груди
Придавлено гранітною скалою?

Що ти плекав в душі огонь Тіртеїв
І не ставав до злобного совіту?
Що ти боровся за слабих пігмеїв
І сіяв кості по цілому світу?

Народе, встань! Двигнися, гей лавина,
І грянь собою, щоб озвались гори!
Нехай зірветься в бій ціла Вкраїна
І скине пута немочі й покори.

Най ворог знає, що козацька сила
Іще не вмерла під ярмом тирана;
Що кожна наша степова могила
Се наша вічна, непімщена рана...

ПРИЙМУ НА СЕБЕ ХРЕСТ НЕДОЛІ

Прийму на себе хрест недолі
І не піду на прою з судьбою;
І хоч не раз уп'юсь журбою —
Не стану дорікати долі.

Нехай лишень з-під стріх озветься
Бодай одно відрадне слово:
Най люд, що з болю стратив мову,
Бодай крізь сльози усміхнеться.

Нехай його відвічні муки
Сплетуть йому вінок на скрани,
І най його болючі рани
Сталять йому до помсти руки.

Нехай на вид старої зброї
Не мліє він в німій жалобі;
Нехай бодай по моїм гробі
Перейдуть месники-герої.

ПІСНЯ ЗАКОЛИСНА

Спи, дитинко моя, сонце мого життя,
Яра квітко пахучого маю!
Най колише тебе любий чар забуття,
Срібна мрія про розкоші раю.

Не дивися, що я вже від провесни літ
Ходжу п'яна слізьми і журбою:
Хоч рабині ти син, та прийшов ти на світ
Під щасливим знакóм і звіздою.

Чуєш? Ген від степів громовий іде спів,
А від нього трясуться палати;
Знай, що в то́бі пливе кров бойкі́х лицарі́в,
Що не вміли просить, ні ридати.

Спи, кохане! Засни сном борця, що спочив
Заколисаний гамором бóїв;
І кріпися, як лев, бо народ твій ожив
Й на розпутті він жде на героїв.

ОСТРІВ

Дрімає серед хвиль, спокійний та грізний;
Стремить верхами гір над чорний океан
Байдужий на усе: для нього не страшний
Ні ломіт бурунів, ні дикий ураган.

А хоть часами зуб скажених, лютих хвиль
Зранить його надро і вирве п'ядь землі,—
Він все стоїть, грізний спокоем сірих скиль,
І спить спокійним сном, закутаний в імлі.

* * *

Народе мій, се ти!.. Закаменілий в болю,
Дрімаєш від віків, як вигаслий вулкан.
Ти все-усе втертяв — зберіг лиш сні про волю
І пам'ять гордих дій та скарб незгійних ран.

А хоть з усіх боків хижацькі, дикі орди
Гризуть твоє надро з нахабністю вовків,
Ти б'єш їх по лиці страшним бичем погорди
І величчю терпінь тривожиш ворогів.

АВТОКРИТИКА

Was nützen dir Dichterverse,
Prozente gelten mehr.
Grillparzer ¹

На тротуарі ти поставив катеринку —
І далі вигравать свої пісні нудні.
І тичеш нам під ніс свою бездонну скриньку —
А тут тобі на злість часи такі трудні...

Будуємо свій цирк, гостинницю і льохи,
Щоб не псувались нам народні наливкї;
Й церкви у нас, хоч став по них страхополохи.
А школи!.. Для ослів потрібні тяж хлівки.

До того нерви в нас — правдиве павутиння;
А ти нам все верзеш про смуток і гроби!
І сердишся, як хтось потягне по чуприні
І скаже: схаменись, вже більше не труби!

Тоді на цілу Русь твій штучний жаль голосить:
«Дивіть! Ось б'ють мене, і я тому сумний...»
Скажи ж, невже тебе про те хто-небудь просить?
Йй-богу, рація! Який-бо я дурний...

¹ Яку приносять тобі користь віршовані рядки,
Проценти ціняться більше — (нім.).

Грільпарцер

ШЕВЧЕНКОВЕ СВЯТО

Жіра́ндо́лі горя́ть, теа́тр вто́нув у кві́тах,
І Тара́са́ чо́гось на сце́ну при́несли.
Хви́лює ла́н облич в покло́нах і приві́тах,
Бі́ліють деко́льте, ф́ракі́в хоч не чи́сли.

Іде́ Шопе́н і Грі́г і на́ша про́ста шумка́ —
Увесь ре́пертуар при́ніс сю́ди са́лон.
Ча́сами ми́мохіть озве́тсья ти́ха думка́
І рве́тсья до ду́ші, як в'язе́нь до віко́н.

Гри́мить мо́гутній хо́р, оркес́тра шумно́ грає,
Вко́лисує до мрі́й кві́т вкра́їнських си́нів.
І ди́виться Тара́с і ни́шком по́зіхає:
«І зві́дки я при́йшов між тих чу́жих па́нів?..»

Та й спра́вді, най би ти при́йшов сю́ди, по́ете,
Та́ким, як во́лі ти про́ломлюва́в кордо́н,
То на́ші мо́лоді збля́зовані е́стетичи
Вдя́гли б на тебе́ ф́рак, а ні́ —
«mosieur, pardon»!

Вра́жав би їх чу́ття му́жицький стрі́й на то́бі,
І го́рівча́ний ду́х, і ви́тертий ко́жух.
Вони́ рекли́ б: «Іди́ і покла́дися в гробі́,
І най зі́йде на нас тві́й чи́стий, я́сний ду́х»...

ЖАБИ

Кум-кум! кум-кум! кум-кум! кум-кум!
Як гарно скрізь, як любо жити!
І звідки в тих поетів сум?
Дурні аскети й гіпокрити!

Так добре в тім грузькім багні,
Так гарно тут, так поетично!
Так любо жити в тихім сні,
Так добре й так при тім практично!

В затінню наших верб, кропив
Гниємо раді, червом ситі;
І що нам до квітучих нив?
І так ми ще з багна не вмиті...

І звідки в тих поетів сум,
Ті «перли сліз», проміння, золото?
Кум-кум! кум-кум! кум-кум! кум-кум!
Нема — як наше болото!

БЛАЖЕННІ НИЩІ ДУХОМ

...безумних бо ни орют, ни сіют,
ни в житниці собирают, но сами
ся ражают.

З моленія Данила Заточника

Щасливі ті дурні... Не орють їх, не сіють,
Не плéкають, не жнуть, не звозять до гумна —
Мов хопта на лані ростуть, цвітуть і спіють...
Нема на них ні кар, ні чúми, ні трумна.

Їх всюди повно є. На вулицях, на ринку,
В салонах, по шинках, по цирках і клітках.
Куди лиш оком кинь, побачиш катеринку;
При ній стоїть дурак в лакерах і квітках.

До того в їх руках якась таємна сила:
Цілий широкий світ кориться їх словам.
Га, що робить... Давай журбі підтяти крила
І ставить монумент народним дуракам!

Спустивши вуха вниз, під себе взявши хвіст,
До всіх ми ласимось, кого найдем на шляху.
Радіємо, як хтось до нас «тю-тю!» повість,
А навіть і тоді, як злають бідолаху.

Пильнуєм день і ніч своє-чуже майно
І брешем на братів, які приступлять ближче.
Плекаєм на чолі своє рабськє п'ятно
І хоч зібгались в лук, схиляємся ще нижче.

Глодаємо кістки химерних панських ласк;
Часом загарчимо, що нам їди замало...
Здіймуть з кілка канчук — один маленький ляск —
І ми покірні знов... Як цуцикам пристало.

І сняться нам степи і ниви запашні,
І дивно нам, що нас зі стричка не спускають...
Ми ж прецінь... Ну й скажіть, чи ми такі смішні?
Й дивіть, ті люди нас медведями вважають!..

UKRAINA MILITANS¹

Поверх трьох сотень літ ми крила простирали
І тріпали хвостом, зривались все до лету;
На дрімлях по печах воєнні гімни грали
І ждали аж нам х т о с ь покаже нашу мéту.

А пташник глузував, метав нам на принаду
Полову хитрих ласк, освоював пташину.
І ми вино змагань змінили в лимонаду
І замість кулішу глотаєм окрушину.

І опустили ми поволі горді крила —
Часом лишень хвостом затріпаєм несміло.
Полуда сліпоти зіниці наші вкрила,
І ми не то літать — вже й ходим неуміло.

А все нам ще здаєсь, що ми орлом остались,
Що летом дужих крил ширяємо вершини.
Тим часом нам давно вже крила позростались,
І ми лишень така освоєна пташина.

¹ Україна воююча.— (лат.)

ГЕРОЯМ

З жестом гордих батьків під музйку пушбк
Ми вас слали на смерть задля справи;
А самі підняли на валах подушбк
Гордий стяг Бойової Управи.

Ми післали вас в бйй і веліли вертать
Лиш зі щитом, а ні — так на щйті.
А самі — щоб колись вас як слід повітать —
Заховались, як зайчики в житі.

Ви боролись, як льви, й вашу юність буйну
Прикрасйли ясні діадеми.
Кров'ю ран ви своїх змили нашу вину
І тіртям доставили теми...

Ви вмирали, а ми у гордині росли,
Що ви юні літа потоптали;
А в геройських гробах ми потомству спасли
Політичні цінні капітали.

Тому кожний із нас по-геройськи приніс
Важку жертву гіркої розлуки.
А могили борців зростають перлами сліз
Як не ми, то, напевно, вже внуки...

ЖЕРТВА

Ти йдеш, мій сину? Що ж? Іди здоров!
Тебе спиняти я не маю права.
Даремний жаль, як кличе слухна справа,
Як з України ворог точить кров.

Твій батько вік свій скоротав в ярмі
І вмер, не чувши заклику до зброї.
Сьогодні дивом взялися герої
І рвуться пута в віковій тюрмі.

З могил війнув лицарський гордий дух —
Воскресли сотні. Лопотять прапори
І пісня віри в'ється понад гори;
Горить завзяттям давній слабодух.

Ідеш вже, сину? Що ж... іди здоров!
Я радуюсь, хоч серденько зранене.
Та тям собі, що ти один у мене...
Хоч врешті... Що ж! Пречиста твій покров...

Взяв ненечин поцілуй і безмір піль —
Вхопив його, як човен морські хвилі.
А мати впала у німім безсиллі
І пригорнула невимовний біль.

ЗА РІДНИЙ КРАЙ

Одного я тебе в широкім світі маю.
Підеш — і ніч впаде на соняшний мій рай
І сум осінніх днів мене зморозить в маю.
Та серця не пестить, як кличе рідний край!

Іди! Лиш Бог один мій жаль бездонний змірить...
Підеш — і повалюсь душею у безкрай.
І втрачу все, у що бездольне серце вірить.
Та годі не іти, як кличе рідний край!

Іди! Повернешся, тоді почнем наново
Співать перервану симфонію про май.
Поляжеш... Боже!.. Біль зморозить в мене слово
І скам'янить думки. Та годі: кличе край!

Під серцем в мене спить наш первісток любові.
Я помстою наллю його серденько вкрай!
Повір, не виллється надармо жертва крові...
Ідеш? Ох, Боже!.. Йди! взиває рідний край!

ПОРВІМ НА КОБЗАХ СТРУНИ...

Порвім на кобзах струни скорби й туги
І не співаймо співів надмогильних!
Заграймо громом дикої потуги
І визвім з гробу лицарів всесильних!

Спустім нарешті духа з оборожі,
Яка нас душить вже цілі століття!
Як буря, гряньмо в полчища ворожі
Й візьмім під ноги наше лихоліття!

Невже нам вічно у шлеї ходити
Тяглом неситих, зависних сусідів?
І в судорогах болю приводити
На світ бездольних, кволих ніобідів?

Невже ім'я геройського народу
Навіки вмерло для його ж потомства?
І писано нам згинуту без роду —
В хижацьких кігтях зради й віроломства?

Невже кров Гонти в наших рабських жилах
Не має сили вдруге закипіти?
І ми, сп'янілі на старих могилах,
Навіки будем плакати, скорбіти?

Геть хорий смуток і журбу безсильних!
Порвім на кобзах струни болю й туги!
І не співаймо співів надмогильних —
А граймо громом гніву і наруги!

МИ НА ЖЕРТОВНИК ДІЙ...

Ми на жертовник дій усю поклали долю:
Майно, життя і кров — поклали, що змогли.
З пожоги та руїн ми ледве зберегли
Для йдучих поколінь геройський епос болю.

Бездольні вигнанці, подавлені журбою,
На судище несем терновий наш вінець.
Ми не лукавили — і впали, як борець,
Що став на боротьбу з камінною судьбою.

Невже нам ще й тепер лиха присудить доля
Добути тільки скарб нових могил і ран?
Невже об лід людства розіб'ється таран
Кривавих наших мольб? Най буде Божа воля...

Ми на жертовник дій вергли останки віри.
Коли ж нас заведе остання ще весна,
Нам лишиться одчай! А зброя це страшна!
Вона не знає жертв, ні стриму, ані міри!

РОЗВІЯЛИ НАС БУРІ...

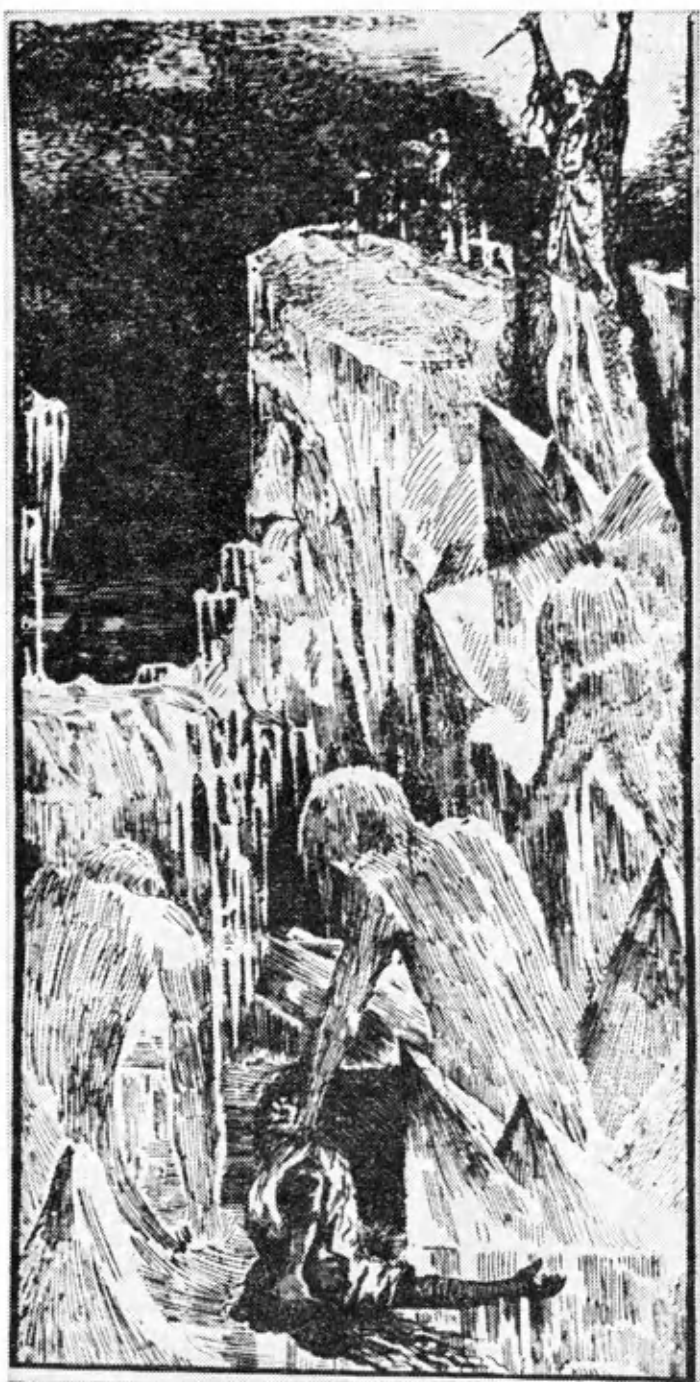
Розвіяли нас бурі, грóми
По бездоріжжях чужини.
Сумують пусткою хороми,
Ростуть на нивах бур'яни.
Гей! Гей!

Ніхто не знає, скільки болю
В серцях закам'яніло в нас!
Гей, потоптали нашу долю —
Лиш сниться нам щасливий час.
Гей! Гей!

Під людським тинням жебраками
Розгублюємо п'яний сум,
І світ кидає нам з кістками
Свою погорду, лайки, глум.
Гей! Гей!

Ідуть літа, а ми з торбами
Верстаєм все безцільно путь.
Не можем бути ні рабами,
Ні вольними не смієм быть.
Гей! Гей!

НАРОДЕ, ЖЕРТВО РОЗБОЮ!

Народе, жертво дикого розбою!
Дитино в кігтях зависті й брехні!
Як Єремія, плачу над тобою,
І серце в мене жариться в огні.

Одчай вселився у твоїй країні,
І мирні села оповив пустар.
Сіон твій гордий тужить на руїні,
І Бога твого безчестить диکار.

Варварські орди вщерть заволочили
Твоєю плоттю твій пустий загін
І начинили трупами могили
Та й запивають кровію твій скін.

Мов сірі торси, без душі, без слова,
Сидять прибиті люди по хатах.
В устах їх білих скам'яніла мова,
Й останній огник віри в них потах.

Та там, у грудях, накипає звільна
Важка досада у грізній вулкан.
І підіймаєсь нишком, мимовільно
Зо свого ложа сонний великан...

Народе, жертво лютої недуги,
Що підрубала твій кедровий пень!
Я вірю в силу скритої потуги
І вірю в твого воскресення день!

НЕХАЙ РОЗБИТИ МИ...

Нехай розбиті ми, нехай на нашім гробі
Празнує супостат сумний тріумф брехні!
Ми не понизим чол у ганьбах та жалобі.
Наш дух горітиме в пекельному вогні!

Хоча ходитимем у підлій оборожі
І будем волочить важкий тягар заліз —
Та ворог не примкне своїх повік на ложі,
Дарма, що в головах у нього буде кріс.

І не присплять його диявольські тортури,
Що ними схоче він убить запеклий гнів.
Ми будемо в ярмі ходить, як горді тури,
Яким з грізних зіниць б'ють лискавки вогнів.

І хоч обставить нас фалангою шпівонів,
Щоб викрасти нам з серць невимовлену реч,
Буде лякаться нас, як скритих скорпівонів,
І скрізь добачить наш грізний дамоклів меч.

Нехай розбиті ми, нехай на нашім гробі
Празнує супостат сумний тріумф брехні!
Ми не понизим чол у ганьбах та жалобі.
Наш дух горітиме в пекельному вогні!

НАМ НЕ ПОХИЛИТЬ ЗГАНЬБЛЕННЯ ЧОЛА!

Нам не похилить зганьблення чола,
Хоча Пілати в нього вб'ють терній,
Хоч фарисеї витимуть: «Розпни!» —
Ми не зігнёмся під ярмо тягла!

Хоч будем мліти від палючих ран
І пригвоздить нас злоба до хреста,
Хоч жовч нам скорчить спалені уста,
Та мольб не вчує з наших уст тиран!

Загін з-під ніг нам вирве землекрад
І наше жниво замість нас пожне;
З печер діток нам голих прожене
І навіть гробу нам позичить брат —

Проте не вб'є нам Бога Вітчизни
І трійлом зради не затруїть нас!
Ми в серце сина вложим злоби квас,
І він розточить царство сатани.

І ми воскреснем і зітрем чоло
Гидкого гада, що наш рай сквернив.
І серед наших колосистих нив
Весняним квітом зацвіте село.

ЛЕБЕДИНИЙ СПІВ

В пам'ять геройської смерті
Петра Шеремети і Степана Мельничука

І після всіх тортур даремних
Кат присудив героям смерть.
І вивели їх з ям тюремних,
Щоб доповнити помсту вщерть:
Щоб злочинами розбишацтва
Увіковічити хижацтво.

І вийшли, наче два соколи,
Які готуються на лет.
Даремно, годі!.. Вже ніколи
Не гряне в ката ваш багнет!
Зв'язали ваші буйні крила,
І вже літати вам несила...

Спокійним поглядом повели
По черні, що ревла: «Розпни!»
Замучені згадали села
І те, чиї вони сини.
І обнялись, як браття рідні,—
Спокійні, ясні і погідні.

І заспівали: «Ще не вмерла
І житиме ляхам на скін!..»
Юрба у собі дух заперла,
Мов похоронний вчула дзвін,
І бачилось, душа народу
З піснями ждала сонця сходу.

Враз грянули злочинні стріли
І втяли їх останній спів...
І зводи неба посіріли,
І впала мовчанка гробів.
Кат зрозумів, що грім несеться...
Що жертва даром не минеться...

ГАЛИЧАНЦІ

Ти, мученице з прикарпатських долів,
В сім'ї жінок спартанка многострадна,
Преславна мати рицарів-соколів —
Сама покірна, завжди безпорадна!

Якби зібрати сльози ті криваві,
Що їх ти розлила по вбогих нивах,
Ти заяснила б у неземній славі —
Найвеличніша поміж нещасливих!

Як часто в серці твоєму розпач вила
Й підкошувала під тобою ноги,
І ти сказала: «Годі; йти несила!
Візьміть од мене хоч шматок дороги!»

Та невмируща віра в перемогу
Повелівала розпач задушити,
І, не ждучи нізвідки допомоги,
Йти веліла і веліла жити.

І ти страждала й мовчки проводжала
Твоїх синів крізь тюрми та тортури,
І горем тільки пісню насичала.
Та ждала грому, дожидала бурі.

І грім ударив... І спалив кайдани,
Що шістьсот років кров смоктали з тебе.
Тобі на шиї чобіт вже не стане!
То ж випрям спину і поглянь на небо.

І розгорнися радісно по нивах —
Найвеличніша поміж нещасливих!

ПАМ'ЯТНИК ШЕВЧЕНКА В КИЄВІ

Важкою хлопською стопою
Як гада, затоптав царя ¹
І, мовчазний, грізний собою,
Із п'єдесталу спозира.

Обличчя смутками порите;
Та гнів з очей кудись утік.
Бо серце, раз добром налите,
Не прохолоне вже повік.

В устах його, терпінням скутих,
Не родяться слова-громи.
Та в кожній рисочці замкнуто
Одне кипуче слово: «Ми!»

Ми! ми обпльовані віками,
Ми, всіма кривджені раби,
Крокуєм велетнів шляхами
На стрічу но́вої доби.

Ми — праща, справлена в дракона,
Що заїдає цілий світ.
В нас наростає міць Самсона,
Що творить невмирущий міт.

¹ Пам'ятник Т. Шевченку стоїть на місці колишнього пам'ятника царю Миколі І, який підписав присуд на поета.— (П. К.).

МІЙ КРАЮ РІДНИЙ

Мій краю рідний, дорогий клейноде,
В короні світу перло найцінніша!
Хто твого поля списом не скорóдив!
Та в горю, в муках ти лише краснішав.

Ти, наче фенікс, воскресав на згарах,
Змагав до сонця й вічно ріс у силу.
І знов пишався у звабливих чарах —
Удар убивчий лиш тебе окрилив.

Тепер ти знову розправляєш крила,
Ростеш в потугу і до сонця линеш.
Ні одна буря тебе не зломила —
Тепер (я вірю) ти повік не згинеш!

ЕРОС

Еросе, славний поміж богами,
Ти, що замінюєш землю на рай!
Не покидай нас, будь межі нами —
В нашому серці не умирай!

З-поміж безсмертних ти одинокий
Ще залишився поміж людьми,
Щоб лікувати рани глибокі
Тим, що потраплять у морок пітьми.

Найласкавіший! Вже ж не без цілі
Дивна потяга в тобі зроста.
Тричі щасливий, в кого поцілить
З лука твогого срібна стріла!

І незабутні дні сонцесяйні,
Сповнені туги до божества!
Чом же сьогодні дух неохайний
Святість кохання спровогував?

Чом опустіло серце людини,
Втративши рано радість весни?
Чом наше тіло любить єдино
Те, що приземним духа в'язнить?

Така ти сонячно-погідна,
Немов під тропіком зросла,
Така кохана й серцю рідна,
Як спогад тихого села.

І хочеться мені припасти
До тебе, мила, до грудей,
І хоч хвилину щастя вкрати
З твоїх замріяних очей.

А ти — приманюєш очима
Мене, що вже для світу вмер.
Загадко дивна, незглибима,
Чого прийшла ти аж тепер?!

Ніч місто саваном накрила,
І я немов летів на крилах,
Не чув, здавалося, землі.
Я йшов до тебе... Місяць стежив
З-за срібних зоряних мережив,
Від заздрощів, здавалось, млів.

Я йшов до тебе. В серці мому,
Мов на кларнеті золотому,
Хтось сонячну сонату грав.
І я для тебе теж готовив
Піднеслий дифірамб чудовий —
Байдужий до буденних справ.

Я був немов на сьомім небі.
І, повен мрій, прийшов до тебе —
Та тільки затиснув уста.
Дивуєшся моїй досаді?
Я в тебе, наче на естраді,—
Цілий ансамбль музик застав...

Твій усміх... В ньому брила льоду тανε,
Весна ним двері відчиняє в гай.
У ньому стільки сонця і примани,
Що лиш дивися й нищечком зітхай...

Так хочеться у ньому затонути,
Згубитися, як в тій нірвані, в нім.
Забути, що важкі, гнітючі пута
Поклала осінь на житті моїм.

Дивлюсь не надивлюся — небо бачу
В тім усміху, що в тебе заквіта.
Захмаришся — неначе сонце втрачу,
Щезає в мене життєва мета.

Якби ти знала, скільки насолоди
Мені цей усміх сонячний дає,—
Ти б розгорнула всі примани вроди,
Сказала б: друже, все те, все твоє!

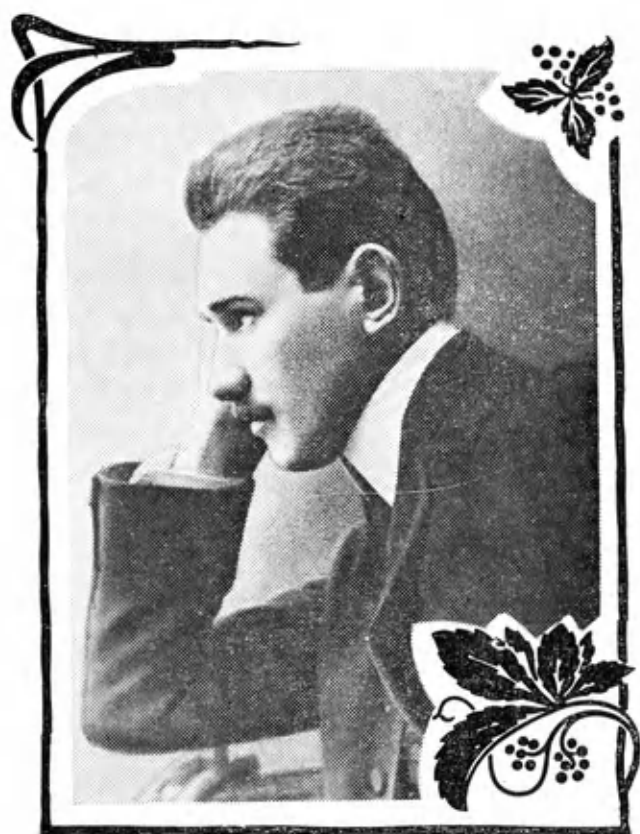

В душі моїй озвалась ти струною
І розбудила радісне тремтіння.
О, як давно шукав я за тобою,
Хоч знав тебе хіба як сновидіння!

Сьогодні ти — уже не мрійна з'ява,
Однак дороги стеляться нам різно.
Чому ти, гарна Лореляй русява,
Прийшла на світ на тридцять літ запізно?

Чому, хоч в серці тво́му все готово,
Щоб повітати гостя якнайкраще, —
Ніщо не вдіє, навіть боже слово,
І я з бенкету мушу вийти натще?

Степан Чарнецький
1881-1944

Степан Чарнецький народився 21 січня 1881 року в Шманківцях на Тернопільщині в селянській родині. Закінчив Львівський політехнічний інститут. Працював інженером-мостобудівником, займався журналістикою. Багато перекладав, зокрема п'єси та опери з німецької й польської мов. Відомий також його блискучий переклад польською мовою Франкової ліричної мініатюри «Як почувш вночі...». Видав збірки поезій «В годині сумерку», «В годині задуми», «Сумні ідем», книжку фейлетонів «Дикий виноград». Був свого часу режисером і художнім керівником українського театру у Львові. Створив «Нарис історії українського театру в Галичині», що донині служить найавторитетнішим джерелом з цієї теми. З 1939 року письменник працював у бібліотеці АН УРСР. Останні роки свого життя страшенно бідував. Помер 2 жовтня 1944 року.

УКРАЇНІ

Що кривавих пісень тобі в жертву не ніс,
А беріг їх у серці на дні;
Що вінків не сплітав з твого болю і сліз,—
Прости мені!

Що не млів, не ридав, співчуття не просив,
Хоч йшли дні і роки йшли грізні;
Що своїх почуттів на базар не носив,—
Прости мені!

Що до тебе приплив від чужих берегів
І снував свої думи сумні;
Що домашнім богам поклонитись не вмів,—
Прости мені!

Я співець сумних дум, тихих мрій, добрих снів,
Моє щастя й спокій в далині;
Що вино я люблю, і дівчата, і спів,—
Прости мені!..

ІВАНОВІ

Іване без роду, Іване без долі,
Куди не ходив ти, чого не видав?
У спеку і стужу, у лісі і в полі
Ти гинув, а славу сусід добрий взяв...

На сербських зарінках клалась твоя сила,
На лузі волинським твій гріб вже присів,
І серед Поділля сіріє могила,
Де впало в двобою двох рідних братів.

Подільські берези й покутські тополі
Шумлять все по тобі, що марно ти впав;
Іване без роду, Іване без долі,
Ти згинув, а славу сусід добрий взяв.

Твій батько на гіллі повис в літню днину,
Ти гинув інакше: für Kaiser und Land.¹
Та всім вам однаку дали домовину —
Й печаттю вам символ: «Name unbekannt!»²

¹ За кайзера й державу — (нім.).

² Ім'я невідоме — (нім.).

І тебе мені жаль, сірий сину півночі,
Що ідеш день чи ніч — і не знаєш куди;
Ржа утоми лягла на твій голос і очі,
І чоло вкрила тінь недостатків, біди...

І тебе взяв указ із сільської оселі,
Від розораних скиб чи буйного лану,
І голодний бредеш в дрантивенькій шинелі
В невідомі світи, у чужу сторону...

А там стріне тебе гучний постріл гармати
Або тихший привіт — добре кована сталь;
Кров обмие чоло... Бідний, сірий солдате,—
І тебе мені жаль!.. І тебе мені жаль!..

СТРІЛЕЦЬКИЙ БІЛЬ

Музіко, грай! Ту пісню із Поділля,
Що над колиску линула мою...
Я нині п'ю, гей, п'ю до божевілля!
Музико, грай, бо я — востаннє п'ю...

А досвіта... крізь осінь, студінь, слоти
Іду в похід... в Поділля рідний край.
Там десь в ровах чекають царські роти.
Гей, ждуть мене... Музико, брате, грай!

Бо завтра вже ревітимуть гармати
І блиск огнів освітить рідний лан,
Прийдеться, може, грудь об грудь стирати
І зустрічати свято смерті й ран.

А може, в скибах мого Поділля
Поставлять хрест... Музико, скрипку дай,
Заграю сам — я п'ю до божевілля,
Бо завтра йду у бій за рідний край.

Лише прости, як пісня моя змовкне,
Порвуться струни... Може, завтра вму;
Поставлять хрест, над ним береза зжовкне
І журавлі заплачуть — кру, кру, кру...

В ЗИМОВИЙ ВЕЧІР

Неділя. В хаті смерк сіріє,
Від гір поволі нічка йде,
У вікна вітер снігом віє,
Світелце блимає бліде...

В кутку стара бабуня сіла,
В задумі сперла сіру скрань —
І непорушно задивилась,
Як у печі згасає грань...

А кругом неї внученята
Гамбром заливають дім,
Ждуть, що як все у днину свята
Бабуня казку скаже їм...

Одно про «синю птаху» хоче,
«Про бурю», що дерева гне.
Найменше, зажмуривши очі,
Сказати просить «щось страшне»...

Стара подумала хвилину,
Руку зняла, щоб очі вкрить.
Другою ж обняла дитину —
І стала тихо говорить:

«На півночі жив цар Микола,
Що гнав сибірську дич на нас...»
І вмовкла. Стало тихо вколо,
В печі останній вуголь згас...

ВОЄННІ ІДИЛІЇ

I

Погоріла наша хата, погоріла,
І стодола з вітром, з димом полетіла.
Осталися на подвір'ї стіни голі,
Вітер ходить по світлиці і стодолі...
...А мамуню положили на дно ями,
...А татуньо поїхали з москалями,
...А ми ходим цілу днину коло хати,
А смерком йдемо до сусіда ночувати.
...А у нашім огороді діл копали,
Молодого жовнярика поховали...

II

На вулиці дніють... Як стане смеркати,
Сусід їх закликає до теплої хати,
В кутку хліб поставить та мищину страви
Та й на ніч лягати каже коло лави...

Вже довго бідують... Хату їм спалили,
Мама з жалю вмерла, тата полонили;
Мама вже на правді, дітям сну немає,
А тато медалі за сухар міняє...

ПОНАД МІСТО

Понад місто, що здрімалось в тишині нічній,
Дикі гуси довгим стадом летіли в вирій —
І кричали, і ридали, й голосили вість,
Що на нашу бідну землю вступив грізний гість,

Що довкола стогнуть села, пливуть ріки сліз,
Що горять хати й стодоли, церков, двір і ліс,
Що народ до стін Марії свій приносить біль —
А молитви зимний вітер губить серед піль...

НА ПІДСЛУХАНУ НОТУ

Прийшов до мене біль,
Прийшов та й сів за стіл;
Ішов від рідних піль,
Ішов від рідних сіл...

Кадав, що там пожар,
Вся сила пекла й лють,
Що там до синіх хмар
Стовпи огненні б'ють...

Що буря все змела,
Зосталось вісім хат,
А на краю села
Упав мій рідний брат.

Такі думки снував
Мій біль — проворний ткач.
І тихо піддавав:
Терпи, мовчи, не плач!..

З ПОЛОНУ...

Згасала днина. Плакав дзвін,
І промінь сонця блід.
В село з далеких ген сторін
Прибився інвалід.

В душі незгоєний ніс біль
І смерть у собі мав,
Як вздрів вигони рідних піль,—
Заплакав, заридав.

З Берестя йшов... І падав з сил,
Вмлівав, вставав і йшов,
Минав забутих сто могил,
І на ногах мав кров...

І при воротах станув він,
Як промінь сонця блід.
І плакав дзвін, і плакав дзвін,
І — плакав інвалід...

СМЕРЕКА

Я знав колись твій рід... На схилах Чорногори,
Де в хмарах сплять громи, орлів де вітчина,
Стоять твоїх сестриць великі, темні бори.
Над ними ходить ніч, сон, зорі, тишина...

Там вирвали тебе із рідної оселі,
В чужий віддали світ — далеко від сестер;
Веліли нидіти в глухій, міській пустелі
Та тінню прикривать брудний, обдертий сквер.

І знаю я, що все в нічну глибоку пору
Знімаєш болісно зчорнілі раменá
І думи плеш свої у рідну Чорногору,
Де в хмарах сплять громи, орлів де вітчинá...

ДРАМА

І в мене є спомин маленької лялі,
Не тямлю, хто нею мене вщасливів,
Як льон, мала коси, уста — як коралі,
І то була перша, що я полюбив,

Грудьми її бўла сніжна порцеляна,
Я вбрав її чаром дитячих гадок;
А придане мала та перша кохана:
Повнісіньку скриньку чистеньких шматок.

Було, прийде хлопчик з сусідньої хати,
Що паяца дуже вродливого мав,
Бувало, як станем весілля справляти,
Від радості й щастя аж дім весь лунав...

Та сталося лихо. Хтось вкрав мою лялю.
Казали, що, певно, недобрий сусід,—
А я плакав гірко, що лялька без жалю
Втекла із паяцом від мене у світ...

НА ВИСТАВЦІ

Із рами дивишся на мене
Таким сумним безмірно зором,
А в ньому тиха меланхолія
Змішалась з вдаваним докором...

У кутиках усток вишневих
Таїться скромно відтінь злоби,
І є в тобі щось із Мадонни
Й з опереткової Ніоби...

О пані! Тут тебе у рамі
Так дешевенько мож купити,
А я не знав ціни й готов був
Життям за тебе заплатити...

ОЙ, НЕ ХОДИ ГРИЦЮ...

На сцені Гриць вмирав... У залі тінь снувалась,
На душу втомлену глибокий сум лягав,
На лиця кам'яні задума тихо клалась,
Тонуло в тиші все... На сцені Гриць конав...

В півсвітлі сумерку лице твоє тремтіло,
І сльози ринули з розжалених зіниць,
І дроз утаєна стрясала біле тіло,—
А там в штучній агонії конав невірний Гриць...

І стало жаль мені, що прийде та година,
Коли впаду і я на сцені життєвій,
Без оплесків та неоплаканий юрбою...

І мріялось мені в душі, моя дівчино,
Чи у годину ту з-під твоїх чорних вій
Бодай одна сльоза покотиться за мною?..

«ХАТА ЗА СЕЛОМ»

Ідуть цигани... Гамір дивних слів
Ген-ген далеко чути;
Понурий вигляд тих дітей степів —
Їх пісні не збагнути.

Цигани йдуть... Табір шатро розбив
Далеко серед поля;
З грудей циганських тужний спів поплив,
Спів дикий, як їх доля!

Волоче туга вас якась світами
З блідим тавром скитальства на чолі!
Не спинять вас в дорозі бурі, грóми...

Моя душа циганська із шатрами
Тими зрослась. Здаєсь, на край землі
За вами йшла б, безщасні діти Шоми!

«TRAVIATA»

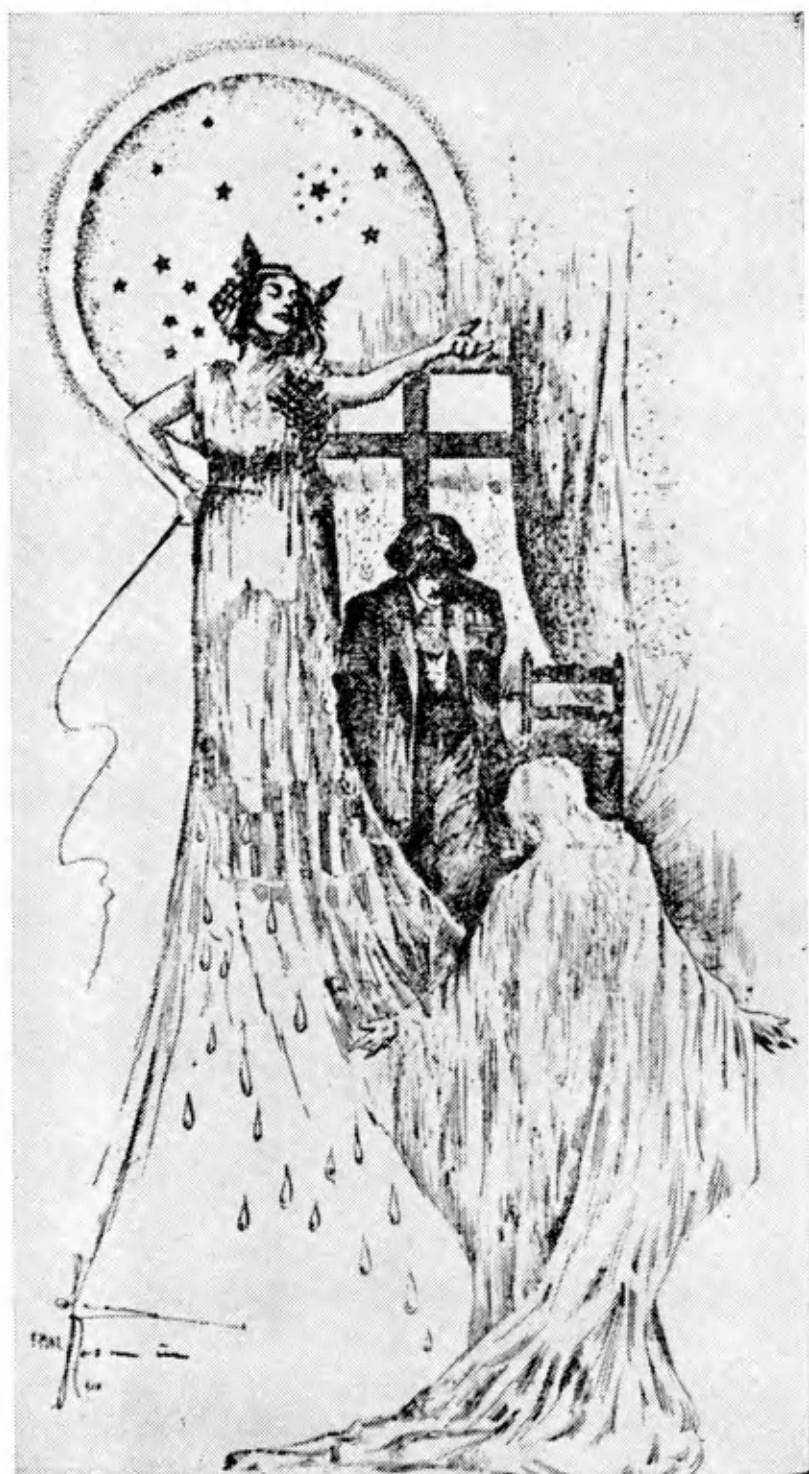
Безгóбно, мов сон, у хату
Вкотився смерк. Високі стіни
Прибрались в довгі, сірі тіни,
Запах камелій вплив в кімнату...

Блідава світляна пасмúга
Кладеться на лице дівчýни...
Сумно. Годинник б'є години,
В дрожа́чím світлі мріє туга...

А поруч ліжка — в білій шаті
Смерть в романтичній сіла позі —
Та на гребéню виграває...

Блукає пісня по кімнаті
Про ту любов, що «терня й рожі
Людам в один вінок вплітає»...

ГОВЕРЛА

Я бачу знов тебе! Он стать твоя біліє,
І око знов моє по тво́му блудить склоні.
Ось бач: вже сонця жар тепло на світ весь сіє,
Лиш ти одна сумна у сніговій опоні!..

Поглянь довкола лиш: Хом'як вже зеленіє,
Вже Піп-Іван підняв чоло в блідій короні,
Вже долом Прут шумить, вже літній вітер віє —
Лиш ти одна сумна у сніговій опоні!..

Горо, моя горо! Тебе я розумію...
Твоя судьба — в снігу красніти та в інéю,
Твоя душа — в зими обіймах вічно мліє,

Ти все сповита сном, і літо над твоєю
Короною теплом ніколи не повіє...
Гей! Яка схожа ти із долею моєю!..

НОКТЮРН

G-MOLL

Гей, овіяв мене дим мужицьких хатин,
Вбійчий запах шальвії та рути,
Де вишневий садок, срібна вільха і тин
Шепче слово задуми і смуту...

Де смерком із-за хат, від ланів конюшин
Линуть тужні сопілчині нути,—
Гей, овіяв мене спомин кращих хвилин,
Що їх серце не встигло забути...

ДУРНИЙ ТОЙ СВІТ...

(З Гейне)

Дурний той світ, сліпий на все —
І бреше, що несила,
Про тебе зловбу вість несе,
Що ти є дранте, мила!

От чернь дурна, сліпа й пуста,
Де їм тебе пізнати?
Не знають, як твої уста
Уміють цілувати!

КУЛЯВИЙ СОПЕТ

Як прийде осінь, тиха, сумовита,
І вбере поле жовтою травою,
Земля затужить за легóтом літа,
Затужу за тобою...

Як прийде осінь, тиха, сумовита,
І все овіє тихою тугóю,
Земля сумна застогне, в скиби зрита,
Заплачу за тобою...

А як придуть зимї беззвідні ночі,
Повні тривоги, і чекання, й болю;
Як студінь стисне чорну землі груду...

Забуття тінню вкрию твої очі...
Як забіліє сніг на моїм полю --
...Може, забуду!..

Я КЛОНИВСЯ ТОБІ...

Я клонився тобі, блідолиця розпусто,
Як на серце ляг сум і важкий біль життя,
Як ридала душа, бо в душі було пусто;
Я клонився тобі, блідолиця розпусто,
Шукав в тебе хвилин забуття!

А ти брала мене, в раменá білі брала
Запалити уста на розкоші і страсть;
Ти у грудях моїх сто іскóр роздувала,
І так палко мене у обіймах тримала,
Брала силу, і волю, і власть...

І клонивсь я тобі у житейській завії,
І усе, все тобі я у жертві складав;
Молоду мою кров, мою душу і мрії,
Все, з чим йшов я у шум життєвої завії,
Я в огонь твій на попіл метав...

І не жаль мені вже, що у тому розгоні
Мене буря несла у невідому даль;
Хоч не раз я мої окервавив долоні,
Я на бурю поклавсь в моїм першім розгоні...
І не жаль мені нині, не жаль!

НА ЗЛАМАНОМУ КЛАРНЕТІ

Хай тобі сниться трубадур,
Що в ніч, як місяць скрився,
Під дому твого сірий мур,
Утомлений, прибився.

В його зіницях жаль дрижав,
Чоло зорали труди,
В руках розбиту лютню мав,
І рану мав у груди...

Німий, вдивлявся в сірий двір,
Що в нічні тіні вбрався.
А глянув ранок з-поза гір —
Він далі в світ помчався...

EH, VIVE LA VIE! ¹

Eh, vive la vie! Нехай заграє сміх,
В огню кєрві життя нехай порине,
Геть сум з чола! Туди, де море втіх,
Де забуття! В одній шумній годині
Переживем терпіння днів усіх!
Нехай заграє сміх!

Eh, vive la vie! Най пісня рвєсь пуста!
І струями най шумно ллються вина;
Ти нахили вишневії уста,
Ах, ти у пристрасні обійми йди, дівчїно,
Най злучить нас на хвилю гра пуста!
Гей, нахили уста!..

¹ Ех, дорого життя! — (фр.).

ПРИВИД

Вечір. Світла́ горять в салоні,
В лучах іскр́ових сиплять чари.
Музі́ка... Усмі́х при уклоні,
У менуе́ті гнуться пари.

В'яжуться лінії світла й тіла:
Мрійливі постаті дівочі,
Молода груди́, суконка біла,
Уста рожеві, сині очі...

Осто́ронь двоє їх стояло:
У нього буйний, кручий волос,
На її груди мре камелія,

З їх уст ні слóвечко не впало,
Скам'янів погляд, стать і голос:
Сумний Мазепа і Амелія.

СУМНІ ІДЕМ

З п'ятном німих терпінь явились ми на світ,
З чолом, завітчаним в зів'ялий ранком цвіт,
Життя прибрало нас в зір згаслих діадем —
Сумні ідем...

В осінній, сірий день нас сумерк породив,
Беззвіздних нóчей сум в колисці нас пестів,
В тісний обруч судьби скрань втомлену кладем —
Сумні ідем...

Над нами хоч шумить труба бурхливих днів,
Не гріє сонце нас, ні вольний, дужий спів:
Безголосно колись торбани покладам —
...І в смутку відійдем...

Осман Трүцай
1881-1954

Остап Грицай народився 1881 року. Був викладачем у Львівській гімназії. З 1914 по 1945 рік жив у Відні, після — у ФРН. Спорадично виступав у пресі з поезіями й новелами. В поемі «Втеча Олексі Перхуна» (1910) засудив суспільну несправедливість, панське свавілля. Виступав із статтями про новітнє мистецтво, українських письменників — Т. Шевченка, К. Устияновича, М. Коцюбинського, О. Кобилянську, В. Стефаника, М. Яцкова. Написав ряд передмов до українських видань творів Бальзака, Готье, Гюго, Діккенса, Доде, Мопассана, Стендаля, Флобера, Шарідана. Відомі його українські інтерпретації окремих балад Шіллера. На німецьку мову фахово переклав «Слово о полку Ігоревім», уривки з «Енеїди» І. Котляревського, ряд поезій Шевченка і Франка. Великому Кобзареві присвятив свій німецькомовний вірш «Геній України». Помер у 1954 році.

МОЯ СПОВІДЬ

(З циклу)

Ви всі мені такі байдужі,
Ви всі, що вас життя демон
Скував оковами зі мною
І кинув у долину сліз —
Судьбі злорадній на утіху...

Ви всі, що йдете манівцями
Посеред терня і темряв
Назустріч Смерті, враз зі мною.
О ви, невідьники життя!

Ні, спільні цілі не сяють
Мені і вам, мій гордий шлях —
Самітний він, пустий заєдно...
Нема вас там, нема —
Я сам. - - - - -

Не збуджував мій сум в вас суму,
Не був сміхом для вас мій сміх.
І не перлилися там сльози,
Де я прощався назавсє...

Нехай... Відвик я вже від скарги,
В собі я всю печаль замкнув
І в величавім царстві духа
Печальну душу погребав.

А там, де тихо лиш леліють
Уяви ніжні образи,
Де виднокруги чар країн,—
Там, де мене цілують ніжно
Краси невидимі уста,
Там я живу і пещу серце
Бальзамом вічної краси.

А ви, ви далі із сльозами
Минайте терня все і біль,
І злобну долю проклинайте,
І перед Господа престол,
Мов плазуни, в покорі лізьте,
І ласки, ласки там просіть,
Життя безжурного благайте
І Смерті без страху та мук,
На хліб і золото у других
Із завистію все глядіть.

Чужий я вам! Чужий, мов зорі,
Хоть був між вами і глядів
На лиця ті і злобні очі,
Де тлів ненависти огонь.

Чужий я вам! А ви байдужні
Мені, як хмаривійна статъ,
Бо ви мов хмари є — лиш сонця
Притемнюєте вічний блиск.

ЦВИНТАР

Ніч спить...
Тихенько місяць сяє,
Крізь листя мóргають хрести;
Дерева
Посхилялись
Мовчки,
Мов ждуть, чи хто не буде йти.

Ніч спить...
Тремтить дροжаче світло,
Цілунок ллється на гроби —
І тихо там —
У царстві
Смерті
Спить тайна людської борби.

Ніч спить...
Дрімають сумоцвіти,
Склонились сонно на гробах —
І глухо там...
Часом лиш
Зітхне
Пташина тихо у листках.

КАЗКА

...Denn sie konnte schlau und
verwegen sein, je nachdem es
ihr Vorteil erheischte...

Gilbert. Lucrezia Borgia ¹

За нами гнався змій. На чорнокрилім грифі,
З вогнями пекла в оці,
Сто миль у кожному скоці,
В пільмі пекельних хмар,
Під регіт лютих мар —
Кохана, тямиш те?

Тоді я став корчем, а ти пречистим цвітом,
Вся в божеській красі,
Мов лілія в росі,
І запашна, мов птах
В султанових садах, —
Кохана, тямиш те?

І явором я став, ти ж пташкою на ньому,
В моїй листві без сил
Блищала золотом крил
Під тихий шепіт-спів —
Кохана, тямиш те?

Вкінці — я ставом став, ти ж лебедем на ньому —
Гордливо мовчазна
Лебідка молода —
Пливла водою ти
У мріях самоти —
Кохана, тямиш те?

¹ ...Бо вона могла хитрою і
безстрашною бути, в залежності
якої їй вигоди треба...

Гільберт. Лукреція Борджіа. — (нім.)

Та раптом ти, ох ти! — людиною взялася...

І глянула, де ж я,

І змію повіла,

Вклонившись до колін:

«Той став — це, змію, Він.»

Кохана, тямиш те?

Остан Луцький

1883 - 1941

Остан Луцький народився 8 листопада 1883 року в селі Луці на Львівщині. Вищу освіту здобував у Львові, Празі і Кракові. Після закінчення Ягеллонського університету повернувся до Львова. Друкуватись почав з 1902 року. Крім української, писав ще іншими мовами, зокрема чеською. На польську мову перекладав новели Яцкова і Лепкого. На честь Ольги Кобилянської упорядкував альманах «За красою» (1904). Видав збірки поезій «З моїх днів», «В такі хвили» та ін. В українських перекладах опублікував «Смерть Тіціана» Г. Гофмансталя, «Смерть Офелії» С. Виспянського, «Наполеон» Й. Махара, «Поезії в прозі» І. Тургенєва. Після першої світової війни відійшов від літературної діяльності. Став громадським активістом, організатором кооперативного руху в Галичині. Видав наукову розвідку з кооперативних проблем. Репресований у 1939 році, помер у концтаборі Котлас 1941 року.

* * *

Не гнівайся!.. Се правда,— я не знаю,
і я на те цілком вже не цікавий,
чи волос в тебе темний, моя люба,
чи темнавий?..

Не гнівайся!.. Бігмé, бо навіть сего
не міг би я сказати,
чи в тебе зелень на очах, кохана,
чи блавати?..

І ввік не знатиму, чи ти в неділю
на капелюсі мала цвіт, чи перце...
Та знаю я: свята душа у тебе
і дуже добре серце!

Гей, гóри!.. Верхами
гнуть шуми лісами!
Вже мені нікуди
так добре не буде,
як з вами,
як з вами!

Смереко, смереко,
висока смереко!
Не грай так розбільно,
шуми вільно, вільно,
далеко,
далеко...

Прощавайте, други!
ліси і яруги,
і ти, моя пісне,
гинь, бо серце трісне
від туги,
від туги...

Бувай здоров, верше,
мій зелений верше!
Вже нам так не буде,
до смерті не буде,
як перше,
як перше...

* * *

Життя — се вічний жаль і вічна туга,
Се гордий лет серед відвічних ран...
Меланхолійна пісня і сумний пеан,
Любові усміх, жалісна наруга...

Любові усміх — жалісна наруга.
Заклятий танець, чарівний оман...
Межа цвітиста, а терновий лан...
І вічний жаль, і вічна, вічна туга.

* * *

Гей, де я, де я? Все і все
без думки, без пуття...
Гіркий, нестримний, тихий плач...
Змарноване життя!..

Кінчиться шлях і губиться
ген-ген в густих імлах...
Остання струна зірвана.
...Але той страх, той страх!..

* * *

В моїй душі огонь горить,
а серце рвесь даремно...
Де гляну — сум, весь світ мовчить,
і темно скрізь, так темно...

Хтось струну серця мого рве!
Все темінь ночі криє...
А там — в душі — огонь горить
і буря люта виє!

Га! Годі, годі! Ні! Вже в мить
зірву страшні окови!

— — — — —

...«Ха-ха! Вспокійся, хлопче, цить!
Не будь такий нервовий!..»

* * *

В таку погідну, ясну, милу днину,
в такий прекрасний день,
коли гаї всі розвинуться,
в час рідкісних пісень,

як весь давній наш жаль скінчиться,
вся туга довга й біль,
як легка добра тиша впаде
на ниви сонних піль:

в таку погідну і прекрасну днину
без жалів, люба, без ураз
зійдемося, либонь, кохана,
ще раз, ще раз, ще раз...

* * *

Ненавиджу тебе, спокійне сіре горе,
твоїх гірко-солодкавих слів!
Люблю надземні зоряні простори,
погоду неба, гробів дикий гнів!

Досить вже тих марних турбот нужденних,
гірких пригноблень, докорів усіх!
Нестримним гоном лютих стріл огнених
з душі хай ллється гордий юний сміх!

Або хай буря йде! І най гуде, шаліє
зрадливих правд безмірна метушня!
Пожежі жду! Най блиском заясніє
і най згорить в ній молодість моя!

О. Кобилянський

Темна ніч над бором ходить,
жаль глибокий, смуток родить,
за промінням сонце плаче
і заводить.

Все, що цвіло, сонцем сяло —
вже відцвило, вже зів'яло
і, мов любий сон дитинний,
все пропало.

Верне сонечко, зігріє,
леготом весни повіє,
але наші всі турботи
чи розвіє?

За весною літо прійде,
на злотисті ниви вийде,
але наше, наше щастя
з ним чи прийде?

АНАНКЕ ¹

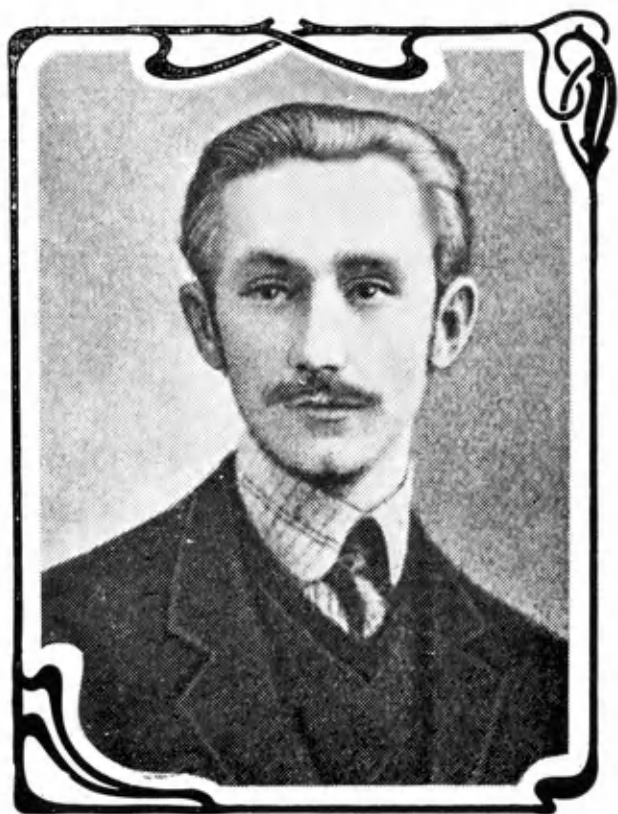
(З Т. Міцінського)

Звізди на мене відали суд!
— Вічна є темність, вічний є блуд.
— Ти, що злітаєш в надземний простір,
тинятися будеш, мов дикий звір.
— Всі під тобою світи западуть,
змерзнеш при ж́арі, згориш — зайвий
труд!

На теє звіздам каже гордий дух:
— Ваша судьба — се окружний рух,
свободи моєї доказом — блуд,
цілі світи в моїм серці живуть.
Дерев цвинта́рних розплакався шум,
в лодці життя пливе чар моїх дум.
Я будівничий надземних міст,
кплю із розпуки згасаючих звізд!

¹ А н а н к е — необхідність — (гр.). Божество, яке уособлює це поняття у грецькій міфології.

Сусіє Твєрдохліб
1886-1922

Сидір Твердохліб народився 9 травня 1886 року в Бережанах на Тернопільщині. Вищу освіту здобував у Львівському та Віденському університетах. Учителював у Львові. Перші вірші опублікував у 1906 році. Видав збірку поезій «В свічаді плеса». Переклав поеми Ю. Словацького «Батько зачумлених» і «В Швейцарії», а також окремі вірші М. Байтлер, П. Верлена, І. Рукавишнікова та інших. Активний популяризатор серед польських читачів української літератури, в тому числі творчості Т. Шевченка, І. Франка, О. Маковея, О. Олеся та молодомузівців. Вбитий 16 жовтня 1922 року на Золочівщині під час виборчої кампанії до польського Сейму. Співчутливо на смерть Твердохліба відгукнувся П. Карманський.

ДИСОНАНС

До захід сонця гнесь кедрина,
Шумить зі скель в вечірню даль,
На берег моря хуртовина
Викочує кораль...

І чують кедри — буртить море,
Коралі вітер в даль поніс,
Розвіяв в полі, ліг на гори
Дощем кривавих сліз.

І бачать, як опали хвилі,
Затих їх плач, сконав їх шум —
Розсіяв захід на три милі
Сійбу кривавих дум...

ІКАРІВ ПЛАЧ

— Сонце!.. сонце!.. я спинився,
Посумнів мій дух в безмеж,
Там на плямах пише Вічність
Загадóчне слово: «Вмреш!..»

— Земле!.. земле!.. збивсь я з плаю,
Загубив орлиний слід —
Вдарив крильми, лет схитнувся,
І падú — вже тисяч літ!..

БАЖАННЯ

Час, в якому прийде
Моя смерть, як зав'яну,
Хай се квітець будé,
Райське, сонячне рано!

Най в садку соловій
Мені дзвонить востаннє,
Рож, ясмінів, лелій
Йде за трумном зітхання!

Час, в якому прийде
Моя смерть, як зав'яну,
Хай се квітець буде!
Райське, сонячне рано!..

ГОМІН ГІР

Шпиль вiнчають хмар отари,
Мов з вулканiв темний дим —
Зорi сяють, через хмари
Блиском блимають блiдим.

По узбiччах стогнуть дуби,
Лине гомiн, чути шум —
В хмарах трублять дивнi труби,
Йде на доли жах i сум.

Дiнн... Дон-дiн-дон... Дзвiн пiвночi!
Йде черцiв по шпилю сiм...
Вiдвернiть лице i очi —
Сусе Христе!.. Вдарив грiм.

ЯК ТУЖИТЬ ТРЕМБІТА...

Співцеві «Швейцарії»

Як тужить трембіта, як грають отари,
Як срібно дзвіночки ридають!
Як квилить узлісся, як плачуть флюяри,
Як ревне ридання лунають!

Як гарно на горах — у серці як сумно!
Великий Самотнику думи!
Ой виджу я, виджу очима задуми
«Хатину в долині, як трумно...»

Мені розстелилась поламана рожа,
Я «місця ласкавого мóлю,
Де дух не займив би крила́ми
недолю» —
Чужинче! журба наша схожа!..

Ой виджу я, виджу очима задуми
«Хатину в долині, як трумно...»

НАД ОЗЕРОМ ЩИРБСЬКИМ

«Молодій Музі»

Над озером щирбським ні пташка не пирхне,
Край плеса ліщина не шепче,
Ні рожі не дишуть, вітрець не чичирхне,
Так тихо, ні плесо не плеще!

Не місяць сріблистий опівночі впав
На землю, на бездни між гори,
До збіч смарагдових краями пристав —
То озеро срібне, як море!..

Світає на горах... Сріблистий безкрай
Фйолетом займався до сходу,
Хвилюється тоня, шепоче розмай,
Хтось станув край синього броду.

В СВІЧАДІ ПЛЕСА

Ідуть круги від берегів,
На глибінь ринуть, ринуть,
Встає, то тихне гнів кругів,
Зриваються, то гинуть...

Від скель землі іде півкруг
І ропіт хвиль рокоче —
Чи плесо йде, чи скеля в рух,
Чи твань морочить очі?

Змінчиві людські думи йдуть,
Душа думками грає —
І мруть, і йдуть, і йдуть, і мруть,
І цілі в них немає!..

ЯК Я ВИБИРАВСЯ З ЖУРБОЮ...

Як я вибирався з журбою
В чужину за тисячу миль,
Без впину летів наді мною,
Провожав мене чорний мотиль.

Куди б я не мчався в дорозі,
Убити — даремна зусиль!
Аж десь на гранітнім порозі,
За тучами щез мій мотиль! —

Вернув я в свою Україну
З чужини, з-за тисячі миль,
Дивлюся на смуту осінню
І знов коло мене — мотиль...

ТРИ СУРМИ

I

В смертельній стомі дня, прибитий літ судьбою,
Понутив голову мій рідний люд, заснув —
Заснув мій люд... Не сон! Хто дзенькнув
в ніч косою? —
Чи кличуть в луг? А хто? «Пу-гу!» — пугач загув.

І гасло вчув мужик. Глядить на сад з світлиці,
Хто звав? Як темно там... Буде червоний світ!..
Гей! Де коса? На шлях!.. Втім зойкнув сич
з дзвіниці,
Мужик черкнув лиш хрест — вернувся від воріт!

II

Я йшов по городáх. У них за шумом хвилі
Оглухли всі на зов, що йшов з минулих грóмів,
Я видів, як лягли в нікчемнім, сірім пилі
Була́ва, меч, печать — в малих синів — в сіромі —
І дух, мій хмурий дух, поник в мовчанню сумно...

Поніс я гнів святий і стид в чужу чужіну,
Покинув я сей край, де в ніч зітхають тюрми,
А вдень о мідний гріш кричить жебрак з-під тину...
З чужини плюю до вас мої три срібні сурми,
Най грають вам вночі безгóлосно, безшумно...

III

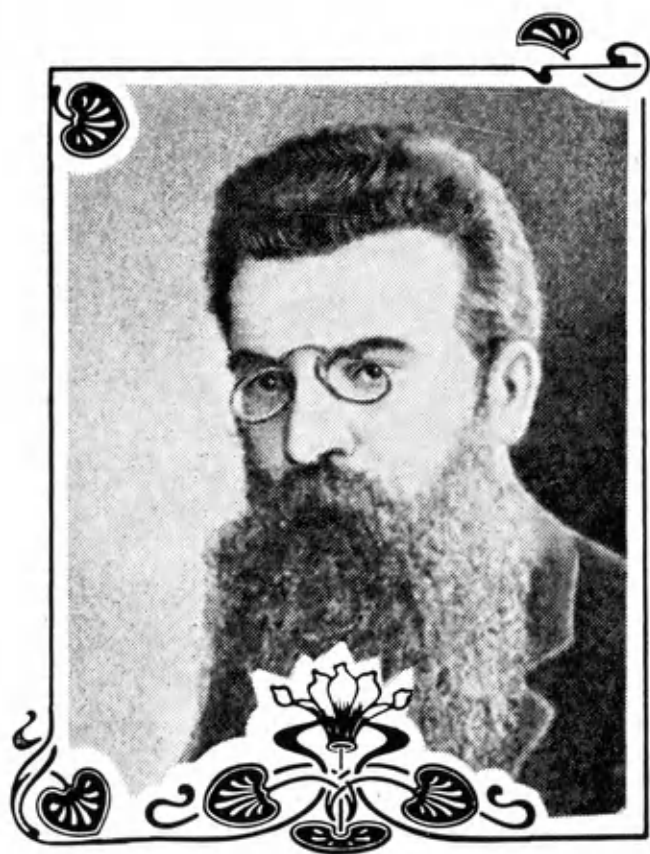
В той мрачний день, в яким на душу смуток ляже,
Китайкою пов'є мою розкриту грудь,—
Буде мій добрий час... Задума вісті скаже...
І спомин скотить з віч сльозу, важку, як ртуть.

Скажу свій тяжкий жаль вам, сонним, вам,
скарлілим...
 Побий вас всіх батіг! Вам добрий кнут — ви Русь!
 Не варті волі ви!.. Господь дав волю смілим!
 А правди слів моїх діждете — й я діждусь:

На білих сорочках буде калину знати,
Заколеним сто раз наймете парастас —
Се твій вчорашній день, твоє то й завтра, брате,
Як нині всіх зі сну не збудить грому глас!

Дарма нам пекло звать, дарма молитись Богу!
Хвали не вернете нікчемним трудом дня - -
Ударте в дзвін! — у дзвін! - - - - -

Ocun Шnumko

1869-?

Осип Шпитко народився 7 квітня 1869 року в Городниці на Прикарпатті. Нормальну школу закінчив у Говилові Великім Гусятинського повіту. Вчився в учительській семінарії в Тернополі. Працював актором в українських і польських театрах галицьких містечок, у Львові. Віршувати починав польською мовою, друкувався в журналі «Monitor». Писав музику до власних польських і українських текстів. З 1899 року став співробітником газети «Діло», редагував «Буковину» в Чернівцях. Видав кілька сатирично-гумористичних книжок, як от: «Пекельні листи (Антихриста до Люцифера)», «Новомодний співаник», «Хруніяда». В «Літературно-Науковому Віснику» за 1901 рік надруковане його автобіографічне оповідання «Вирід», яке потім передруковувалось. Емігрувавши до Бразилії, став писати португальською мовою. До Львова вже не повернувся. Невідомо, коли й де помер. Можливо, що «португальський доробок» письменника має не просто бібліографічну цінність.

МОЄ БАЖАННЯ

Я б хотел свободы и покоя,
Я б хотел забыться и заснуть.

М. Ю. Лермонтов.

Я бажав би справді супокою;
я бажав би справді так заснуть,
щоб плачів, ні стонів над собою,
ані сліз ридання не почуть,

і нікого бачити при собі,
ні чужих, ні власної рідні —
і лежати б я хотів не в гробі,
а в якійсь таємній тишині.

Щоб моє розплилось існування
разом з роєм снів, чарівних дум;
щоб мені шептали про кохання
рідний степ, і тихий вітру шум,

і козацькі степові могили,
і в селі потік рідненький мій,
і при ньому лози всі похилі,
і в гаю щоночі соловій...

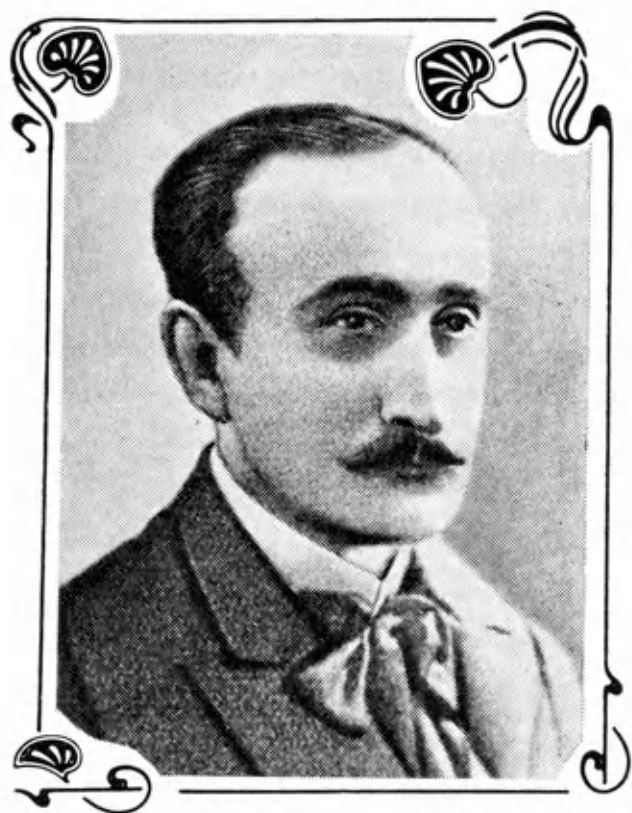
МАРІЇ З РИБАЧКІВ СОЛТИСОВІЙ У АЛЬБОМ

Хоч ти, як сні дітей, чудова й гарна,
всім пий даєш життя солодкі чари,
о, вєсно,—
чи ясна ти, студена чи похмарна —
я не хвалю тебе за всі ці дари
облесно - - -

Твій чар у дикому потоків шумі,
в вітрах, що троці шарпають порічні,
гнуть лози,
що будять в серцю жаль, злі мислі в ўмі,
і заводі нагадують торічні,
і сльози - - -

Твій чар в імлах, що заздрісно нависнуть
й сухе бадиллячко мов тулять д' собі,
яке до осені ще тужить;
в фіалочці, яку сніги ще тиснуть,
у коситинню, що листки на гробі
найшвидше вгору пружить - - -
в вербі плаксивій, що головку хилить
і багнітками обсипаєсь густо,
у жайворонкові, що пісню милить,
побачивши, що при гнізді ще пусто - - -

Твій чар у тому, що, як сонце блисне,
у млаковинню чайка закви́лїть,
під стропом неба журавлі озвуться —
тоді лиш щось за горло стисне,
щось серце подавить
і всі слова на честь твою вми́ть рвуться,
бо жаль, що зраджуєш нечесно,
крадеш щороку щонайкращі мрії,
всі сні, надії —
о, весно - - -

Михайло Яуків

1873-1961

Михайло Юрійович Яцків народився 5 жовтня 1873 року в Лесівці, тепер Богородчанського району Івано-Франківської області. Вчився у Станіславській та Бережанській гімназіях. Був актором українського мандрівного театру, співробітничав разом з І. Франком в українських редакціях, служив у страхово-кредитному товаристві «Дністер», що послужило йому матеріалом для повісті «Танець тіней» («В лабетах»). Після возз'єднання Західної України з Радянською Україною працював у Львівському обласному відділі народної освіти, бібліотекарем у Львівській бібліотеці АН УРСР. Перші оповідання надрукував у 1899 році. Окремими виданнями вийшли збірки новел і повістей — «В царстві сатани», «Огні горять», «Душі кланяються», «Казка про перстень», «Плазом меча», «Чорні крила», «Блискавиці», «Смерть Бога», «Далекі шляхи», «Боротьба з головою» та інші. В радянський час вийшло ряд перевидань, в тому числі з ґрунтовними передмовами М. Ільницького. Новели М. Яцькова широко перекладались іноземними мовами. Займався й перекладами, літературною критикою, особливо в час діяльності «Молодої Музи». Помер 9 грудня 1961 року.

ПОЕЗІЇ В ПРОЗІ

ПЕГАС

Був лицар, що не мав нікого, лиш коня вороного.
На нім боронив він вітчину й зогрівав товаришів до
боротьби за правду і волю.

В останній війні дістали оба смертельну рану й
упали разом головами.

Карий хлипав коло лицаря, прощався з ним.

— Дивне диво,— думав лицар,— як мій товариш
багато пережив, не менше від мене.

Лежав лицем до землі, чув, як сльози коня
падуть на його голову і дивувався ще більше.

Так засипляли оба.

Товариші шукають лицаря і несуть йому вінець
слави.

ГЛИБІНЬ

Хлоп'я купаєся в ріці за селом, бігає по воді, плюскає бурульками до сонця, що аж нараз заграли веселкою. Се увидів він перший раз і вискочив з ріки. Стояв на зеленім морузі недалеко загород та верб, що сміялися срібним листям у сонці. Успокоївся і побіг знов у воду. Пускав «качки» камінцями та ловив рибу. Втім учув над собою гамір птахів, глянув вгору — голуба пропасть над ним, опустив очі на воду — та сама безконечна, голуба пропасть під ним. Пирснув з води, як опарений, припав до землі і скрив лице. Схопився обіруч трави, аби не злетіти ні в одну, ні в другу глибінь. Підоймав боязко очі від землі, в голові шуміло, глядів спроквола на небо і все держався землі. Світ обертався, хлопчина не видів на нім нікого й нічого — чув лиш себе.

ДИТЯЧА ГРУДЬ У СКРИПЦІ

Музика строїв скрипку, в ній будився тихий плач дитини. Дітвак сидів на постелі, жалі скрипки обіймалися з шумом лісу, з зойком вітру серед ночі та з маминою думкою.

В хаті пиятика, співи і танець.

Чупринаті голови, зіпрілі лиця й широкі зрібні рукави замелькали перед очима дітвака, зіллялися зі співом і тупотом в одно велике колесо, воно крутилося, як у сні, а над тим дивом верховодила скрипка.

Мати сперла голову на руку й всміхалася, як би плакала.

Один з чужих взяв її до гурту, дітвак став неспокійний. Мати пішла в колесо, дітвака зняв страх. Кличе матір зразу потихо, потому голосніше, та вона не чує його, не видить, лиш бігає з іншими в колесо і сміється, як би плакала, аж дітвака по серці ріже.

Він не може на це довше дивитися і плаче, зойкає на ціле горло, але цього ніхто не чує, бо його плач у скрипці.

ЖУРАВЛІ

Як думки, гонені скукою, летіли вольним простором ті суятливі мандрівники. Таємно лунав їх гутір в царстві ночі, в нім тремтіла туга і падала на сон землі.

Досвіта спочили на урочищі нубійської долини. Кількох стануло на сторожі, інші бавилися та іграли.

Лише найстарший, що все вів перед, стояв набоці і звисив голову, як би дрімав або був хворий. Далекі країни з-над Гангу, де перебував весну молодих літ, манили його тепер.

Рушився і вдарив у веселий гурт. Гурт розскочився і станув, здивований.

Підоймилися знов в далеку путь. Досвіток сипав рожі на їх крила, а крила пливли, як рожеві хвилі. Збилися високо понад пущі і гори.

В полудне були над морем. Над ними голубий простір, під ними сталава рівнина, мережана сріблом.

Провідник став дивний. Опустився з чола клина, клин отворився в дві лінії, потім злучився в колесо і зачав кружляти на однім місці. Настрашений гурт слідив старого провідника, а той підоймився вгору, шибнув вбік і вдарив з розгоном в колесо. Колесо розбилося, але по хвилі стануло знов довкола провідника. Він бив дзьобом і крильми, але не трапляв в товаришів. Летів лише за їх понурим круканням і боровся з воздухом. Отемнів.

Розлючене колесо вдарило на нього дзьобами і крильми, він скрутився, як стрілений, опадав, удари сипалися градом на його голову.

Злетів стрімголов з піднебесного блакиту і впав в море.

Лиш наймолодший, що перший раз пускався в дорогу, злетів в долину, бив крильми в море, хотів рятувати старого провідника, а сонце відбивало в темній глибині його тінь і безрадну розпуку.

Затремтіли перстені на пропасті, а по кількох хвилях стала вона знов гладка і лискуча.

На чолі гурту станув новий провідник, і так полинули далі клином ті дивні, суятливі мандрівники.

ДУМКА

Утихла буря.

Зламане весло на розбитім човні, спочив керманнич в глибинах, спочило братство.

І ти, моя любко, спочила.

Захід сонця прощав золоту корону на твоїй голові, біла ручка махнула прощання до мого берега.

Я взяв твою тугу і пішов у світ.

Станіслав Людкевич

1879-1979

Станіслав Людкевич народився 24 січня 1879 року в Ярославі, тепер ПНР, в сім'ї народного вчителя. Закінчив Львівський університет, в якому вивчав українську та класичну філологію. Під керівництвом професора О. Колесси написав і опублікував декілька праць з української літератури, зокрема «Про основу і значення співності в поезії Т. Шевченка». На початку століття в українських журналах опублікував свої перші поетичні спроби. Поезією цікавився упродовж усього свого життя. Був організатором концертів на обох франківських ювілеях у 1898 і 1913 роках, для першого з яких спеціально написав музику до «Вічного революціонера». Багато пісень і романсів створив на тексти молодомузівців. За симфонію-кантату «Кавказ» і кантату «Заповіт» С. П. Людкевич удостоєний звання лауреата Шевченківської премії (1964). Активно займався й теорією музики. Двічі виходили його книги музикознавчих досліджень. До останніх днів життя не покидав педагогічної діяльності. Помер 10 вересня 1979 року.

ФАНТАЗІЯ

Зійшов місяць, зійшов ясний з-за темної хмари;
Між дрібними зіроньками шукав собі пари.

Світив ясний місяченько чотири години:
Усе небо перейшов він — немає дружини.

Хоч і моргав до якої, хоч і залицявся,
То все зараз розлучався, таки не звінчався.

Поблід місяць, поблід ясний, пішов спочивати
І, йдучи небесним шляхом, почав буркотати:

«Вже сто тисяч літ шукаю,— от пригода ладна!
Іще далі постаріюсь, то й не вийде жадна!»

ОСТАННІЙ БІЙ

Гряде пора і слухний час!
В народ! У бій!
Останній раз
Займається на світ для нас,
Останній раз!
Нема вже виходу, нема!
Проклята валиться тюрма,—
Пора і час!
Кругом кипить страшна борня
Останній раз!
Кривавий клич, огненний стяг,
Від сонця стяг!
Палає полум'я в очах,—
Народ іде! На слово жде,
Мільйони ждуть,— мечі в руках! —
Хто поведе?
Кому не жах?
Мільйони в бій, в останній бій —
Хто поведе
Крізь вогnevій?
Крізь тьму — у світ, крізь бій — на шлях,
На ясний шлях —
Хто поведе?
Програти бій — народу скін!
Мільйонам смерть!
Гей, навздогін —
Судьбі і смерті навздогін:
Ми вічний зломимо проклін!!
Ударив дзвін!
В народ! Пора і крайній час!
Страшна борня народних мас —
Останній раз!

* * *

В таємних лісах опівночі
Квіт папороті цвіте:
Славетні у того очі,
Хто поночі квітку зірве.

На зорянім небі палає
Зірка маленька раз в рік;
А хто її там угадає,
Житиме щасно весь вік.

У тоні глибин океану
Чудовий іскрить самоцвіт;
А хто його звідтам дістане,
Блаженний у того весь рід.

Тож не дивуйтесь, кохані,
Що щастя «дасть біг» на землі,
Коли чарівних талісманів
Апостоли ще не найшли.

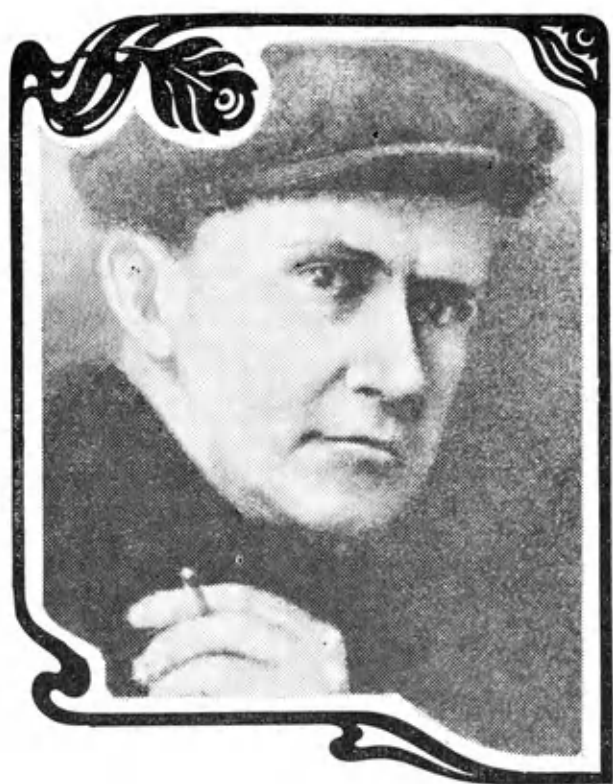

А вже вéсна, а вже воскресла!
— Ой весно, весно, що нам принесла? —
Питають люди, ураз питають,
Таку собі вже доленьку мають.
— Дівкам несу я красу дівоцьку,
Молодим хлопцям ясінь парубоцьку,
Старим бабуся́м, сивим дідусям —
В теплому сонечку посидіннячко.

А вже вéсна, а вже воскресла!
— Ой, що ж ти, весно, мені принесла? —
Питають люди і я питаю,
Таку собі вже доленьку маю.
— Тобі несу я тугу вічну,
Споконвічну, безконечную!
Сю твою тугу я породила,
В золото-хмарку рано сповила,
Вигріла сонцем, дощем вмивала,
Ще й в квіт прибрала.

А вже вéсна, а вже воскресла!
— Ой весно, весно, що ж нам принесла? —
Питають люди, я не питаю,
Таку собі вже доленьку маю.

Meremii Kiyra

1881-1939

Мелетій Кічура народився 21 січня 1881 року в Носові на Тернопільщині. Вищу освіту здобув у Віденському університеті. Працював адвокатом у Коломиї. Дебютував збіркою поезій «Без керми». Перед першою світовою війною видав власним накладом другу збірку «Тетрі passati». 1919 року виїхав з Галичини, жив у Києві, Харкові. Був членом організації «Західна Україна». Там видав книги «На старті», «Останні могікани», «Передодні». Репресований, помер у концтаборі, правдоподібно, в 1939 році.

* * *

Наш шлях заляг стоглавий, лютий змій,
Що звесь життям,— та ми, піднявши спис,
Бадьоро йдем у гордості своїй
На смертний бій, як щойно день заблис.

Бажань таємна міць — то наш дороговказ,
Омана гордих мрій — то наша ясна ціль,
Наш заповітний клич — то низка шумних фраз,
Що оживляє шал, підносить серця хміль.

І линуть скорбні дні і літа за літами...
Ми наступаємо і кличемо: «Вперід!»
Рубаємо завзято й колемо без тями.

Однак лиш наша кров значить наш кожний слід
І наше лиш рам'я з напруги униває,
А змій байдуже ліг і скучно позіхає.

МУЗИ

Не як невольник твій, не як любовник твій
Приходжу, ясна пані, до твого трону.
Тож не жадай від мене почесі, поклону
І не питай мене, ізвідки смуток мій.

Є, пані, смуток-біль, що сліз ні скарг не знає
Й ненавидить над все розради ніжних слів —
Що то йому милиший докір, глум і гнів —
Із них він кращих сил до лету набирає.

За чим же я прийшов? Спитай звір'я зранене,
Чому, втікаючи від псів і від людей,
Забігло у лісок віддалений, чужий.

Спитай човен, чом море він скажене
Покинув й причалив до берега, пристані?
Перейде буря — стихне шум — піду я, пані!

Хоровід за хороводом, мелодійні, звучні співи,
Чемні жарти, любі сміхи, безпричинні смутки,
гніви —
Чар весни і чар юнацтва... Гей, як скоро він минає,
Наче сон, неначе привид, і сліду по нім немає.

Серце рветься, серце плаче. Задаремне, ген в віддалі
Інший спів розгомонівся, глушить громом смутки,
жалі.

Там, в віддалі, що за образ! Непохитними рядами
Йдуть борці, сіяє зброя, йдуть змагаться з ворогами.

«Гей, до бою, гей, до бою! Сходить сонце за горою,
Темні мряки розганяє — гей, до бою, гей, до бою!» —
Так велично і зазивно спів дзвенить і замовкає.
Гей, до бою! Чуєш, серце? Може, й нам ще засвітає.

* * *

Давно я то́пчу без ваги
чим другі вічно дорожать,
що в час зневіри і тугі
розради не́сло благодать.

І без ваги давно я вбив
щонайгарнішу з моїх мрій —
щоб з неї ворог не закрив,
не пригорнув приятель мій.

В РОМАНТИЧНУ ХВИЛИНУ

Як дорогий мені давноминулий час,
Коли-то прадід мій на конику ворóнім
Пускав на вітер свої вольні думи,
Пускав, як соколів, як стріли крицеві.

Коли, окружений преславним товариством,
Не дбаючи про завтрашню годину,
Під гордий спомин батьківської слави,
Сповняв до краю золотий пугар.

Коли з кровавим гуком гаківниці
Зливалося в могутий, грізний гомін
Бряжчання ніжне срібної бандури
І славетворні співи лірників.

Тоді гаряча кров пливла крізь жили
І благородне серце лебеділо в грудях,
Важка десниця за кинджал хватала
Та щирі руку вірний друг стискав.

Хороший був то час! Коли його згадаю,
Скипає кров моя, огнем спахають очі,
Дарма що дєсниця безсильна, а на душу
Скалою налягла важка зневіра-цвіль.

Коні рвуться, коні мчаться,
Біла криця іскри креше,
Місяць лине облаками,
Десь в відд́алі псисько бреше.

Повертаємо з концерту,
Біля мене панна Галя,
Розпещена, гордовита,
Повітова перша краля.

Задивившись в простори,
Усміхаєсь кокетливо
І спогадує в упою
Сьогоднішнє своє жниво.

Я мовчу й в душі питаю,
Де пустіше в світі буде —
Чи в просторах безконечних,
Чи в отс́ій дівочій гру́ди?

ДРУЖИНА СВЯТОСЛАВА

На карих конях, адамашком вкритих,
Оббризьканих срібlistою піною,
В глибоких чотах, мовчаливих, збитих —
Ідуть вони до бою.

При боці меч побрязкує зловіщо,
В очах спокій безмежного простору —
Ніхто ні словом: де, куди, за віщо?
Нема для них вибору.

Усі серця, одно мов серце, б'ються,
Усі зіниці лиш одно вбачають,
Всі раменá немов одно движуться —
На ворога чекають.

На пригорбку князь похилив булаву,
Заблиснули мечі, порушились задвої,
І миттю чоти розкотились в лаву
Й чвалем пустились вої.

Залізним валом котяться в долину —
Дрожить земля і стогне сумовито.
Нема запори і нема зупину —
Все стоптано, розбито.

І знов на конях, адамашком вкритих,
В очах з могильним, кам'яним спокоем,
В глибоких чотах, мовчаливих, збитих —
Ідуть у світ підбоєм.

Човне, мій човне, з-над синіх гір
Північний вихор — мов дикий звір,
Ранений люто — мчиться на море!
Човне, мій човне! Горе нам, горе!

«Годі лякатись, мій любий хлопче,
Вихор нам тільки стежку протопче
В край ще незнаний, що під водою,
Там-то живеться в писі, в спокою».

Човне, мій човне, чуєш? гримить!
Глибінь скипає, грозить, манить —
Сонце погасло. Жити, аж жити!
Я ще молод. Час мені гнити.

«В морській безодні є там палата,
В ній проживають гарні дівчата,
В їхніх обіймах, мій любий друже,
За тим от світом ніхто не туже».

В ТИФОЗНИХ, ЗАПЛІСНЯВИХ МУРАХ

В тифозних, запліснявих мурах
Заморені — просто шкелет —
Чекали, аж знов на тортури
Штовхне їх іржавий багнет.

Аж знову гідкої утіхи
Забagne дежурний садист,
Що гаркне назустріч зі сміхом:
«Ви твердо тримаєте піст!»

Чекали, і тільки що нерви
Затерпнуть, захлянуть украй,
А вже зі скреготом двері
І свёрдлом у вухо: — Ступай!

ЧЕРВОНИЙ СПОЛОХ

Над чорним лісом смуги багряниць,
Червоний сполох дзвонять мідні дзвони,
На села лине вразний брязк рушниць,
Встають на бій, мов з-під землі, загони.

Немає жалю, спочуття, заслони,
І тихі жони (лави лютих львиць)
Зривають, топчуть дротяні запони
І рвуть голіруч гаті з гаківниць.

І гинуть без ваги під музику гармат...
Їх месний розмах буйний, незупинний,
А серце вказує, хто ворог, а хто брат.

Народе мій, вулкане вічно чинний!
Страшний твій вибух, як огненна лава,
Пливе твій гнів, завзяття грізне — слава!

ПЕЙТРАЛЬНИЙ

Настрій в мене ідеальний —
Я, мов камінь, став нейтральний,
У повітрі десь завис;
Ні наліво, ні направо,
Тут болюче, там діймаво,
Тільки чую: хитрий лис!

Громадяни! будьмо щирі,
В цім скаженім вихрі-вирі
Чи не глупість це страшна:
Пхати пальці межі двері,
Битись хоч би на папері,
Лізти в бочку, що без дна?

Ні, я став би навіть бісом,
А не то що хитрим лисом,
Щоб істор'ї не творить;
Щоб не бачить варіацій,
Комбінацій, махінацій.
Від яких кругом кишить.

Я усівся б на Монблані,
Поманджав на світа грані,
Та і там мене знайдуть,
Та і там є бомбомети,
І анкети, і поети,
І тому — ні верть ні круть.

Хоч вдавайся у розпуку,
Але я придумав штуку,
І під гамір, рейвах, крик

Я фантомом став розвійним,
Безпрограмним, безпартійним
І байдужим, як патик.

З ґрунту я перемінився,
Наче вдруґе народився,
З потойбічності приплив,
І те все, що було вчора,—
Опустошена комора,
Казковий один мотив.

Всюди пекло, стогнуть, плачуть,
Проклинають скрізь, собачуть,
Аж дрижить земна кора,
А для мене скрізь гармонія,
Апогей життя й агонія,
Тільки світла й тіні гра.

Все це збулось так легенько,
Незавважно й потихенько,
Мов не сталося жодних змін,
Наче все на своєму місці,
Як за років тисяч двісті,
Коли ріс цукровий хрін.

ГОЛОД

На нивах, спалених пожегаром,
Безжалісних, бездушних сонць,
Він роздирає ржавим ралом
Землі порепаної скронь.

З розлогих піль, де Стенька Разін
Залізним вихором гуляв,
Він на степи безмежних Азій
Повзе, як велетень-удав.

Скрегоче гарбами під Київ
І дальше, дальше, аж за Збруч;
Його слідом собаки виють,
Ворони рештки рвуть онуч.

Наїжились сумирні села,
Заклякли, знітились міста,
Скажена розпач мчить по рейках
Наосліп у незнаний стан.

Ще місяць, тиждень, може, днина —
Куріє шлях до цвинтарів,
Та квітне рясно, як калина,
Рахит в утробі матерів.

ТАМ, ДЕ КАПІТАЛ

Безжалісні гудки пронизують світань...
Понад панелями віконця більмоокі
Займаються, блищать, вже чути пильні кроки
І хриплі вигуки між зглушених зітхань.

Сотні і тисячі голодних існувань
Рвучкими струмнями пливе у різні боки,
В якісь віддалені резервуари, стоки,
Між височенних стін, в заліза й диму твань.

Спросоння джентльмен: «Податків, драчок —
тьма,

І різних установ, а ладу тут нема,
Хоч на бігун біжи, щоб задрімає спокійно!»

Вриваються слова і позіх безконечний
Під стелю котиться, такий чистосердечний,
Мов, випивши, Еол зітхнув меланхолійно.

ЩАСЛИВИЙ, ХТО УСІМ ПОКІРНО Б'Є ПОКЛОНИ

Щасливий, хто усім покiрно б'є поклони,
Кого звеселює шампан чи самогон,
Хто поважати звик накази всі й закони,
Кому святиною заплъований притон.

Не спинять ніг його і сторожки кордони,
Не забере ніхто в безпрóсвітний полон,
Руладами пісень продзвонять плач, прокльони,
Покотяться до ніг разками стиглих грон.

Та є мандрівники самотні й мовчазні;
Прокляті паростки зростають в їх серцях,
І дико мучать їх незбáгнені вогні.

Вони, мов без мети, проверствують свій шлях,
А зéмний глоб для них — убогий мавзолей,
Знівечених зусиль, невтiлених ідей.

МЕФІСТО

Зі сторінок старих, пожовклих фоліантів,
Із потускнілих фресок, голосних митців
Під таємничу гру заржавілих курантів
Ти нам являєшся, маро минулих днів.

Мов кавалер, найперший франт між франтів,
Ні сліду на тобі пекельницьких вогнів,
Одна магічна гра рубінів і брильянтів,
І демонічний чар улесливих півслів.

І, наче у казках примхливий мільярдер,
Ти обіцяєш нам дари земних корон,
І сам покірливо нам віддаєш поклонп,

Та в мент, коли душа втікає з-під ребёр,
І ми навпохапки шукаємо заслон,
Галантно шепчеш нам: — Це ж тільки
забобони!

Між лави просвистіло, мов лезо різака,
І впав стрілець — три кулі прошибло юнака.

Упав стрілець на хόδ, в руках ще теплий кріс;
Наш полк ішов у наступ на протилежний ліс.

Упав стрілець, і хоч би хто оком кинув вбік,
Мов виплеснув краплину розбурханий потік.

І, може, може, тільки в далекому селі
В цей мент чиїсь очиці спинились на ріллі,

І вбачили — ой, леле! (так бачуть уві сні)
Улюблене обличчя у крові — в борозні.

Гаптувала панна Ванда
Білого орла;
Одночасно з москалями
Фліртики вела.

«Москаль юха!» — та, звичайно,
Капітан Бобров
Випадково винятковий,
Мов орел між сов.

В колежанки Валентини
Зовсім інший смак:
Зразу їй припав до серця
Есаул Байбак.

Він «не москаль, а кубанець»,
І (це просто міт):
«Він, властиво, Байбаковскі,
А це польський рід».

Тільки Зося послідовна:
«Кажди з ніх наш вруг;
Виняток лиш одинокий —
Оберляйтнант Круг».

* * *

Як шнур із клоччя, рвався фронт,
Щодня ми відступали;
Старшини люті на стрільців,
Стрільці на генералів.

Щодня поразка, відступ, жах —
Нарешті (в саме свято)
Протелефонено наказ
(І слів тих небагато):

«У кожній сотні розстрілять
По два стрільці прилюдно,
Сьогодні ще, до двох годин».
Всім стало дико, чудно.

Нараз як-би вкололо всіх
Страшне, отруйне жало,
І кожен: «Б'єшся за псю-мать,
Та ще й того їм мало?»

І вдарив глухо барабан,
Заграли збірку труб,
І струнко стали всі у ряд,
Стиснувши міцно зуби.

Повірте, пані, я не б́арбар;
Нехай це з царства куріозу,
А щонайменше несучасно,
Вивчав я Гегеля й Спінозу.

Рембо і Рільке в мене в тапці,
На жаль, згубив я десь Тагора,
Напам'ять знаю Уїтме́на,
Верхарн — моя це просто змора.

Скажіть безхитросно, учтиво:
Вивчали щось подібне гунни,
Чи хоч би навіть запорожці,
Чи інших пращурів табу́ни?

Чим жевріли їх черстві душі?
Для них, щоб тільки повний шлунок,
А ми? ми тчем з руїн Європи —
Культури пишний візерунок.

У нас є святощі, ідеї,
Суто гуманні ідеали;
Ми вищого правопорядку
Здвигаєм храм із крові й сталі.

Ми убиваємо і гинем,
Щоб ви спокійно під каміном
Сиділи й пили шоколяду
Уст ваших ме́довим рубіном.

* * *

Десть по столицях різні монархи
Сидять на троні з божої ласки,
А тут, в окопах, — Кунци, Морози,
Габори, Кони, Домбські й Прохаски.

Усім рушницю встромили в руки,
Стягнули ремнем зверх панталонів,
Втиснули в ранець — пару консервів,
А в патронташі — двісті патронів.

І — «Марш в окопи!» Гасло — «Отчизна»!
І гинуть Кунци, Домбські й Прохаски;
Більше мільйона вже закопали,
Само собою — з божої ласки.

ГОРИННІ АКОРДИ

Коли б і бог і чорт не тільки забобони
І дійсно перший з них давав світам закони
І всім порядкував, як справжній автократ,
То я б отак моливсь під дикий рев гармат:

«Тобі, о сатано, поклін мій і пошана,
Ти бачиш, вся земля одна кривава рана,
Без вгаву, день і ніч, ревуть важкі гармати
І щохвилини рвуть соткі людей на шмати.
Змітають, наче пил, залюднені оселі,
Викопують ліси, на порох дроблять скелі.
Кругом, де повернись, злочинство і сваволя,
І скрізь безрадно всі: «Така вже божя воля»...
О горе, горе нам, о доле незавидна;
Наш бог зідіотів, річ ясна, очевидна.
Коли б він при умі, як перший-ліпший сват,
Чи панував би він, як кровожадний кат?
Чи піднімав би скрізь таку безглузду б́урду,
Що зводить все на глум, до явного абсурду?
Хіба якийсь босяк, п'янюга безпробудний,
Якому байдуже і сміх, і глум прилюдний,
Схотів би, сидючи високо, десь між хмар,
Над світом панувать, немов московський цар,
Так безпринципно, круто та єхидно.
Ні, ні, він одурів, це всім вже очевидно.
Тому, о сатано, із бездни мук, одчаю,
Тебе благаю я: забудь нам всі блазенства,
Осяй нам мозок наш, затьмарений до краю,
І виведи на шлях з провалля бід, злочинства,
Дай нам покуштувать із дерева знання,
Прочисть, згармонізуй нам думи й почуття

І всіх, по всіх землях, де б тільки хто не жив;
Зорганізуй в один всесвітній колектив.
І тут, ще на землі, відкрий нам брами раю.
О, сатано, на тебе уповаю».

На жаль, ні бога не знайти, ні чорта;
Усесвіт — мов ніким незаймана реторта,
Де все кипить, бурлить із віку в вік,
І де, між іншим так, з'явився й чоловік.

БЛУКАВ І Я КОЛИСЬ

Не Чайльд Гарольд я, ні, та я й не Дон-Кіхот,
Хай їхні пристрасті мені близькі та рідні,
Хай тягне щось мене до цих крутих висот,
Де тіні їх лежать величні та безплідні.

Блукав і я колись по лабіринтах дум,
По нетрях почувань і вчинків і безвілля;
Любив мовчання скель і моря вічний шум,
Леліав, наче скарб, химери божевілля.

Та я родився там, де Черемош і Сян,
Де поміж вербами розкинулись оселі,
Як плісняві гриби, глухі та невеселі.

І серце мов проткнув іржавий ятаган,
Коли я зрозумів трагедію без слів,
Що грається не в жарт — мільйонами мистців.

В СТАНЬСЛАВОВІ РУХ І РЕЙВАХ...

В Станьславові рух і рейвах,
Як ніколи.
На готелі обернули —
Суд і школи.
 З'їхались «батьки народу» —
 Мов на жнива;
 Не наставити котлетів
 Ані пива.
Партій, фракцій — набирайте
Хоч на вила.
Тут Республіка, там вабить —
Трон Данила.
 Що години з міністерських —
 Сто наказів;
 Атаманів, генералів —
 Як зарази.
Дзвонять кубки, пінять вина —
По шантанах.
Не встигають підбирати
Смертно п'яних.
 Адвокати, директори
 І прелати:
 Хоче кожен щось купити,
 Щось продати.
Франки, марки, чеські крони
І долари,
Пестять очі, як троянди,
Ненюфари.
 Хто взяв ордер на цистерну —
 За хвилину;
 Хто на власну руку тягне —
 З магазину.

На вокзалі, з валізками —
Світлі посли;
До Парижу, до Пекіну
І до Осло.

Самопевність, діловитість,
В жестах, в мові;
Це будують Україну —
В Станьславові...

ГИНУТЬ ХЛОПЦІ...

Гинуть хлопці по окопах —
Тисячами...
В Станьславові теж воюють —
Язиками.

«Присилайте ж нам набоїв,
Одежини».
В Станьславові план міняють —
Що години...

«Без чобіт ми, без патронів
У торністрі».
В Станьславові кожен преться —
У міністри.

«Жваво, хлопці, націляйте
Всі гармати!»
Телефони б'ють нервово:
«Зачекати!

Вже в дорозі делегати
До Антанти;
Ми ж готуємо тут наспіх —
Прейскуранти.

І не треба забувати:
Львів — не поле!
Ще влучити можуть кулі —
У костьоли.

Там і наші є будинки
Й божі храми,
І жінок не мало наших
Із дітками».

«Відступаєм — не відбити
Нам навали». —
«Стійте! Ми ще всеї нафти —
Не продали».

В БАРАЦІ

В бараці — без вікон, без даху —
(Колишній запусканий хлів)
Лежить на зігнилій соломі
Не менше півсотні стрільців.

Усе це сини Підкарпаття,
Що рвались з насильницьких рук,
Що хтіли спинити навалу,
Варшавських і познанських дук.

Не стримали, скільки не впало
(Не б'ються тепер голіруч),
І, шлях устеляючи трупом,
Прийшлось відступити за Збруч.

Лежать... огидливе ганчір'я
Вкриває живі кістяки;
Волосся — купина костриці,
З-під брів — два блудні світляки.

Курінь уже вирушив далше,
Під тишу насуплених хат,
А їх, «під опікою міста»,
Лишили на тиф умирать.

І вмерло в цю ніч кільканадцять,
Останні чекають чергї;
При дверях коновка з водою
І два зачерствілі хліби.

Нараз відчиняються двері
І входить декілька дядьків;
Обличчя тупі та похмурі,
Мутник самогону з-під брів.

І зважно, з живих і з умерлих,
Здирають подерті плащі,
Старі зашкарублі халяви
І тягнуть з кишень гаманці.

І мовчки, спокійно виходять
Чергою заквашених діж;
Байдужі, що хтось із нещасних
Розпачливо: «Краще заріж!»
Один лише рявкнув про себе,
Неначе собака ситна́:
«Шинелька, канешно, не важна,
Та все ж пригодиться й вона».

А МОЖЕ, Й ДОБРЕ ВАМ?

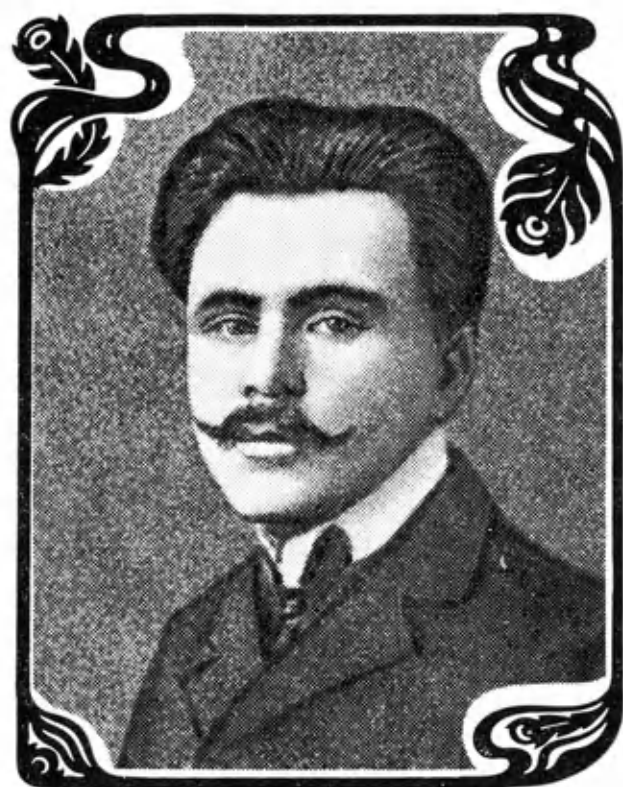
Між вас я повернув, мої кохані друзі,
З недобровільної, далекої мандрівки,
І тут же в серце ніж: ви у ярмі, у плузі;
Ви цвяхи, втопані в брудні дошки долівки.

Не збулися ні в чім гарячі побажання,
Лежать столочені надій яскраві квіти;
Загублено шляхи великого єднання,
І жертви тисячів обернено на міти.

Кого ж винити тут, що нам не стало сили
Під ноги кинути зненависнілу зграю?
Що нас, немов живцем закопано в могили;
А може, й добре вам? Скажіть, нехай я знаю.

Та краще вже мовчіть, боюся я почути,
Покірну відповідь, образливу й діймаву.
Я хочу вірити, що всі найтяжчі скрути
Гартують нам серця — на помсту, на криваву.

Франц Коковський
1885-1941

Франц Коковський народився 17 вересня 1885 року в Бережанах на Тернопільщині. Вищу освіту здобував у Граці, Чернівцях, Львові. Був юристом. Працював спочатку адвокатом, потім суддею в Підгайцях, Сяноці, організував Сяноцький музей Лемківщини. Був співробітником ряду українських часописів. Друкувався також під псевдонімом Богдан Левченко, Єлєпідон, Михайлів. Видав збірки поезій «Сердечні струни», «Настрої», книжечку віршів для дітей «Малим друзам», книжки прози «Вчорашній день», «Людська вдячність», «За землю» (з передмовою Б. Лепкого). Переклав українською мовою «Свято миру» Г. Гауптмана, вішовану комедію Е. Ростана «Романтичні», «Злодія» А. Бернштейна, лібретто опери «Євгеній Онегін» О. Пушкіна, чимало віршів німецьких, польських і російських поетів. Окремими виданнями вийшли краєзнавчі нариси «Слідами забутих предків» і «Східними стежками Лемківщини». Репресований, помер у тернопільській тюрмі в листопаді 1941 року.

ФРАГМЕНТ

Я вертаю, як син марнотратний вертав,
знов до тебе, мій батьку і брате,
моє рідне село, бо тут дух мій охляв,
тут навчився я тільки ридати.

Тут за усміх один, за марний поцілуй
треба душу стоптати, спідлити,
тут хоч плакати хотів б, все лиш смійся, жартуй,
бо інакше не зможеш тут жити.

І як скаже життя, то плюй навіть на те,
що у мріях пречистих злеліав,
що для тебе було мовби ангел святе,
про що в снах молодечих ще мріяв.

* * *

(З Т. Міцинського)

Бувай здорова! (Дивно дзвонить дзвін...)
Бувай здорова! (Пишне листя ние...)
Бувай здорова! (Любов так, як скін...)
Бувай здорова! (Грізний вихор виє...)

Ніколи більше!.. Серце рве плач твій...
Видерся з грудей так нечаяно... може...
Прощай... Конечність... і ти, Боже мій!..
Змилуйтесь... в кóні!.. Христе, Христе Боже!

* * *

Як зійдемося колись на дорозі життя,
не тікай так тривожно від мене,
я собі наказав вже повік забуття,
в мене серце вже нині студене.

Я не стану вже більш на твоєму шляху,
не підійду до тебе з проханням,
бо не хочу в очах твоїх бачить жаху
перед моїм сердечним коханням.

У своєму житті я вже раз перейшов
море туги, жалю і розпуки,
і я вже не дівчак, щоб небачно ізнов
своєвільно йти лиху у руки.

Як зійдемося колись, усміхнись, привітай,
як колись, ще давніше, вітала,
або — лучче цілком спокійненько вдавай,
що мене ти ніколи не знала.

Михайло Рудницький
1889-1975

Михайло Рудницький народився 7 січня 1889 року в Підгайцях на Тернопільщині. Вищу освіту здобував у Львові, Парижі та Лондоні. Друкуватись почав у 1905 році. Працював журналістом. Видав книжку новел «Нагоди і пригоди», збірничок поезій у прозі «Очі та уста», літературознавчі дослідження «Між ідеєю і формою» та «Від Мирного до Хвильового», здійснив низку перекладів, написав чимало передмов до видань зарубіжної літератури на Україні. З 1939 року і до кінця життя працював професором у Львівському університеті, активно виступаючи як літератор у жанрі мемуаристики. Помер 1 лютого 1975 року.

НЕ БУДУ КАЯТИСЬ...

Не буду каятись, що дав собі я вкрасти
В молитвах низку щирого чуття,
Що кинув клаптик м'яса на сміття
І що терпів, як вроджені фантасти!

І не покаюсь, що не зрозуміла
Ти жертв моїх, яким не вірив сам,
І не зневірюсь киненим словам,
Хоча тремтів там тільки голос тіла!

Ні, буду всім думкам наперекір
І досвідам, як ніч, полишена тобою,
Брататися з жіночим сумом та жагою
І вірити, як ти, в невинно-чистий зір.

І буду ще раз, ще раз буду красти
З святині волі найдорожчий час,
Щоб знемагати в кожній з тих екстаз,
Які навпереваги творять з мрій фантасти.

І навіть змії — єство таке плюгаве,
Як ти, — не доведе мене до каяття,
Що я шукав в омані трохи забуття...
Нема оман для творчої уяви!

ЛЕГШЕ ДЛЯ СЕРЦЯ

Любка хвилює. А бути закоханим
Ось так насправці, щоб тратити глузд,
Замість глядіти на себе лиш трохи ним:
Важко для серця, для віч і для уст.

Важко для серця, для віч і для уст
Тратити нишком ніч з півбайдужою,
Та важчого ложа не знав і Прокруст,
Як серця устами найти я не здужаю.

Як серця устами найти я не здужаю,
Ось так насправці, щоб тратити глузд,
Тратити нишком ніч з півбайдужою
Легше для серця, для віч і для уст.

ЖАГУЧИЙ СОНЕТ

Недільний вечір людної нудьги,
Як часто тужу я за ним у тижні!
Ввійдеш сюди і — всі тут стануть ріжні,
А кожне слово набере ваги!

Тобою перешлють мені боги
Дар — зберігати тайни, як ти, ніжні.
Як можуть знати ці наївні ближні
Про наш союз — свободи та жаги?!

Як можеш ти не знати, що твої лиш
Отрути уст є ліком, яким цілиш
Мою жагу, як ніч, запаморочену.

Тебе нема. І ось нараз відчув я,
Що паленію лавою Везув'я,
Немов би мій вогонь мав волю злочину!

ДОСТОТУ ОСЬ ТАКУ

Достоту ось таку я вимріяв собі:
хай буде, наче примха мрій, свободною!
Нехай її словами не обідную,
хай буде всім далека — небу та юрбі.

Достоту ось таку тебе я тут зустрів:
живу, мінливу, з'єднану з хвилиною,
подружену з життям і правдою єдиною:
що вік і вічність — кілька спільних днів.

МОЖЕ, ВЖЕ ЗАВТРА...

Може, вже завтра, вже завтра між нами вирине
молодший, кращий, що жестом одним самовпевненим
візьме, мов м'ячик, серце твоє розневірене,
і ти, як у фільмі, захопишся, певне-напевне, ним.

Та нині, ще нині — ти, що єдина, одна вести
можеш мене, як той вітер, на днів роздорожині,
ніжністю стримай від мене отруту ненависті...
З нею б'ються даремне безсилі всі переможені.

Микола Голубець

1891-1942

Микола Голубець народився 15 грудня 1891 року у Львові. Після закінчення університетських студій працював журналістом, співробітничав у ряді українських періодичних видань. Видав збірки поезій «Фрагменти», «Мойсей безумний», «Із чужини далекої». В 20—30-ті роки написав ряд прозових творів, зокрема історичний роман «Жовті Води». Здобув визнання як ґрунтовний мистецтвознавець, автор підручників, монографій, розвідок, нарисів і статей про давнє і сучасне українське мalarство. Друкував спорадично й поезії. Займався плідною перекладацькою діяльністю. Помер 20 травня 1942 року.

* * *

Чи чули ви коли блаватів тихі звуки?
Чи чули ви коли цвіт-королевий спів?
Чи незабудки плач ви чули в час розлуки?
Чи розуміли ви бодай хоч що з тих слів?

Я теж той цвіт німий посеред тьми і глуші,
Дитя обідраних рудо-зелених піль,
Я серцем покохав невинних цвітів душі,
А в грудях заховав весь людський жаль і біль...

В кожному серці живім,
Деся глибоко на дні,
Є таємна струна,
Сплюють там сонні пісні.

І, бува, чоловік
Мовчазний, мов труна,
Аж, на диво, в йому
Щось здійметься зо дна,

Невідомі слова,
Невідомі думки
Зацвітуть на устах,
Наче ярі квітки...

Він дивується сам:
Відкіля це взялось?
Відкіля все кругом
Чаром-дивом знялось?

І дивується він,
А не віда, не зна,
Що зворушилась в нім
Ця таємна струна...

Українська богема

(Уривки з однойменної книги Петра Карманського)

МИ Й ВОНИ

«Нами бавляться ситі патріоти,— мовляв, бувало, М. Яцків, озлоблений,— та наш театр більший».

І справді: загал бавився нами, та ми, ще, може, краще, бавилися ним.

«Сьогодні,— говорив уже давненько Ж. Гонкур,— мало є написати книжку; треба бути секретарем цієї книжки, треба носитися зі своїм новим томом, зробитися льокаєм свого успіху».

Те, що писав Гонкур про Францію сто років тому, можна повторити дослівно про наші культурні відносини ще тепер. В часах, які я маю на думці, відношення нашого загалу до мистецтва було вповні негативне. Музична наша творчість мала єдиного серйозного представника — Людкевича; малярство репрезентував трохи не один Труш, а поезія, яка тоді могла похвалитися навіть значною кількістю

жерців, знаходилася у нас на вигнанні, бо нашим патріотам було доволі кількох крилатих фраз із Шевченка, про які вони нагадували собі в часі всяких святкових імпрез і якими рекламували свою культурну вартість і свій патріотизм, що в тих часах втішався високою квотацією на громадській біржі.

Та й не слід забувати, що це була доба, якої найвищим ідеалом були державні посади і титули. Франкові до його смерті не простив загаль того, що йому не поталанило сісти на якій державній посаді, хоча самі наші патріоти не мали в цій справі вповні чистих рук. Що ж дивного, що загаль із згіршенням, та й з острахом дивився на нову епідемію в нашому громадському житті — на появу більшого гуртка молодих інтелігентів, що з легковаженням дивилися на урядницьку кар'єру, що особисту свободу і службу мистецтву ставили вище фахових іспитів і теплих посад. Тим більше що ці одиниці мали всі дані до того, щоб визначитися і скорою ходою полізти по щаблях драбини кар'єри вгору. Наша громадська совість мала вже доволі клопоту з одним Франком, а тут тобі появилася нараз ціла громада непоправних ідеалістів, яких доля Франка не хотіла навчити життєвої практики!..

І почався нерівний бій. Гаслом до нього була поява «Світу», єретичність якого побільшувало ще те, що він порушував гармонію, до якої ми були звикли; він ламав дисципліну тим, що виступив з бойового ряду авторитетного органу, Товариства ім. Шевченка, яким був «Л. Н. Вісник». Це ж була двірська революція!..

А до того гурток молодих бунтарів повів агресивну атаку за здобуття читаючої публіки. Ми пішли за порадою Гонкура, ми почали носитися з нашим «товаром» поміж Богу душу винними патріотами, які не розуміли — пощо люди творять літературу, і ди-

увалися, що знаходяться між нами розтратні одиниці, які марнують гроші на видавання непотрібного краму. Адже ж наша «еліта» не знала навіть назвиськ наших письменників, а навіть Франком вона цікавилася тільки як громадським діячем, критиком усвяченого ладу суспільного!

Не забуду ніколи одної сцени, яка характеризує тодішню нашу інтелігенцію. В залі «Народного Дому», де відбувалася традиційна академія в честь Шевченка, що, як звичайно, мала утаєну ціль дати змогу нашій «еліті» винести на виставу свою гардеробу і свої привілеї касті, вештався студент з кількома книжками. Вже добре спітнів, перебиваючись крізь щільно заповнені ряди сиджень без ніякого успіху, аж врешті добився до одного з «найгрубших риб», адвоката, парламентарного посла і обкадженого бойовика на культурному фронті.

— Купіть, пане после, «Semper tigo» Франка! — заговорив, певний успіху.

— Не читаю поезій! — відрубав патріот.

— Так, може, твори Коцюбинського...

— Він також вірші пише?

— Ні, пане после, він найбільший майстер сучасної прози.

— Гм... Що маєте ще?

— Оповідання Яцкова.

— А цей по-якому пише: віршем чи прозою?

— Авжеж що прозою.

І так далі йшла лекція сучасного письменства, аж поки меценат не втратив терпцю і не нагнав влізлого кольпортера словами: «Йдіть до чорта! Я на дурниці не маю часу, ні грошей».

Ще гарячішу купіль переходив сам автор, який, щоб заспокоїти голод, рішався брати примірник своєї книжки і йти до твердині нашого громадського життя, тобто до «Нар. Гостинниці», де бренькали на

мармурних столиках корони, яких патріоти не жалували для жидка, що забавляв їх фокусами жонглювання перстеном і картами до гри,— в надії, що хтось змилюється і при гарному розположенні духа купить книжку...

Ми, молодомузці, може, навіть тільки інстинктом, відчували, що Європа женеться вперед, тоді як ми, галичани, сидимо скам'янілі на гранітних основах традиційної побутовщини, «неньковатости», примітивізму й сентименталізму. Нас уже не захоплювали стривіалізовані щоденним уживанням канонічні крилаті фрази: «Праця єдина з неволі нас вирве» (при одночасному неробстві загалу) і «учіться, брати мої, думайте, читайте!» (при цілковитій неграмотності й імунізуванні загалу від думання). Ми хотіли на правду працювати, учитися й думати, та й домагалися від загалу того самого.

Ми бачили, що загал не переварив у собі навіть Шевченка і Франка, пережовуючи вперто хіба поетичну публіцистику першого і патос «Каменярів» другого; ми хотіли навчити загал читати справжню поезію, не пофальшовану манірністю і ідеологією Квітки аж до Бордуляка включно, поезію, вільну від трафаретних, барвінкових і вербових пейзажів. Ми ж добачали, що реміснича й шаблонова література витрутила загалові з рук книжку, що з домів нашої інтелігенції мистецтво прогнано. І ми шукали нової форми, нового вислову, намагалися витончити наші творчі засоби у формі і змісті. Одні з нас задивлялися на ближчий захід, на «Молоду Польщу», інші сягали поглядом куди далі. І тому критика, а вкупі з нею і загал називав нас «птицями не домашнього хову» і підозрівав нас у національному індіферентизмі. І одні й другі не помічували, що, абстрагуючись навіть від Лепкого, який вперто скоботав піднебіння патріотів традиційною кутею і великодніми колачами

та заколисував їхні розмріяні душі патріотичним патосом, всі ми по самі вуха стриміли в нашому рідному світі і тільки сильніше від загалу відчували нашу хворобу і боліли з цього приводу. І були озлоблені. Кожний з нас був на свій лад сатириком.

Що ж дивного, що ми тужно звертали погляд на захід, і що дехто з нас, мов потопаючий, витягав руки до обновиленої і очищеної від фальшивого патріотичного романтизму поезії «Молодої Польщі»? Через лучність і приязнь Стефаника, Лепкого, Луцького й Новаківського з Виспянським, Пшибишевським, Орканом, Тетмайєром і іншими корифеями нової польської поезії ми знаходили духовний контакт з ними... І ця платонічна лучність не була безплідна. Бо попри Твердохлібову антологію нової української поезії в польській мові, появилися в тому числі повні томи перекладів на польську мову творів Яцкова, Стефаника, Коцюбинського, Шевченка, а надто в перекладах польських поетів появлялися спорадично поезії молодомузців.

Це ще більше відштовхувало від нас загал, що хорував гіпертрофією загумінкового патріотизму, і в якому ще й тоді покутував дух доби Кониського і Танячкевича, дух культу «святих» вишиваних сорочок і нещирого патосу, який плекав у громаді патріотизм «на печі», відсталість від культурного світу і спекуляцію на патріотичному базарі. Ми — в протилежності до загалу — відчували, що нашому народові небавком прийдеється скласти іспит національної зрілості і що при цьому іспиті ми провалимося...

Ми відчували це і безрадно кидалися в сітьх традиції, забобону, загумінковості й примітивізму. І вже те саме наше кидання тривожило наш інертний загал, і загал реагував на те як міг.

Чи сьогодні змінилося в нас на краще? Може...

Та все-таки не пошкодило б, якби ця частина загалу, з якою приходить ся рахуватися, записала в своїй пам'яті те, що написав Берtrand Росель в одній із своїх цікавих книжок: «Мистець потребує не так признання для своєї особи, як признання для своєї творчости. Йому важко жити в середовищі, що кожену річ оцінює радше з огляду на її ужитковість, ніж її суттєвих гарних прикмет».

ПЕРШИЙ БОГЕМІСТ НА ГАЛИЦЬКОМУ ГРУНТІ

Хто з тих, що пам'ятають «добрі» довоєнні часи, не пам'ятають Гриця Щипавки (Осипа Шпитка) — цього... знаменитого товариша забави, від якого до-тепу — бурлескного і вульгарного, та зате геніального — люди рачкували по долівці? Хто не тремтів перед його язиком, а ще більше перед його кулаками? Хто, читаючи молодим його автобіографічний роман «Вирід», що був передтечею оповідань Джека Лондона або Лока, не нагадує ще й тепер цього тремтіння душі, яке цей зідеалізований в романі анархіст життя будив у ньому, родячи заздрість, а разом подив для героя, що так безпардонно обнажив себе перед читачем? Хто ще сьогодні не засміється сам до себе, як випадково нагадає одну з клясичних пародійованих коляд Гриця Щипавки, або пародію з Шевченка, що починалася словами: «Жидок паршивий коло хати...»? Або ті невмирущі вульгарні «Листи з пекла»...

Зійшовся я з ним після повороту з богословських студій в Римі, в 1905 році. Тоді саме Денис Сембратович видавав ілюстрований журнал «Руська Хата» і мене зтягнув до співробітництва в ньому редактор журналу О. Шпитко. А що видавець ніколи не мав грошей і жив на кредит, отже і редактор, і я, співробітник журналу, отримували гонорар «в натурі», тобто діставали гуляш і вино у винярні при Домініканській вул., де Сембратович мав кредит. Журнал небавком зліквідували, та мої зв'язки зі Шпитком не перепинилися від того.

Перший богеміст на львівському ґрунті. Автодакт в роді Горького, всебічний талантист, людина

м'яка, як зуміє бути м'яким тільки наш мужик, з водночас бандит, що був ладен серед білого дня на Академічній вул. побити людину, відібрати їй честь найнижчого сорту пасквілями. Ангел і сатана в одній особі, непримиренний ворог людей освічених, анархіст в поглядах і в житті, цинік, а водночас ідеаліст. Незмордований Дон-Кіхот, що всюди в нашому громадському житті добачував нікчемність і, поборюючи її, не вагався вжити ніяких засобів. Ціле життя вважав себе покривдженим. Маньяк, якому весь світ був ніби ворогом; були ворогами свої і чужі. І тому був брутальний у відношенні до тих, в кім добачував свого ворога, і горе було тому, хто «впав йому в око» як ворог! Реагував з місця; реагував відомими своїми соковитими лайками, де б то не було; не вагався теж реагувати своїми кулаками. А був час, що добачив свого ворога в цілому заголові і zareагував у той спосіб, що перестав до всіх відзиватися. А коли роля мовчальника зробилася йому не вигідною у Львові, де всі знали його, виїхав на село до знайомого власника хутора і в нього, зберігаючи мовчанку, перебув кілька місяців. Його авантюрична вдача часто заводила його до Іванової хати, отже й легко було йому вмовити в себе, що він мученик і герой, і зробити з цього псевдогеройства паспорт до безсмертності.

Кілька літ тому в бразилійській столичній пресі він проголосив свій ювілей 25-кратного сидження в тюрмі — очевидно в ролі мітичного борця за правду і волю рідного народу.

Не знав страху перед ким би то не було; не респектував нікого. В часі судової розправи важився як підсудний звертатися до прокурора і перебивати його виводи викликами: бреши! бреши! Не завагався в модній кав'ярні накинутися в присутності кільканадцятьох осіб на І. Франка і вилити на голову без-

боронного цілу кльоаку лайок. Нападав на усіх; усі були перед ним безсильні, бо він не мав нічого до втрати: тюрму вважав бажаним місцем відпочинку й безжурного життя.

А одначе не було милішого від нього товариша при склянці, а головне при картах, які були головним засобом його існування. За кожним його киненням карти грачі вибухали гомерівським сміхом, бо кожне його потягнення проводив новий «масний» дотеп, який відвертав увагу грачів від гри і давав йому змогу вставати від карт з заробітком, яким він користувався в іншій каварні, відпочиваючи після бою.

Його квартирою була кімнатка в дешевому готелі, якою він і так користувався мало, відступаючи її охоче комусь більше потребуючому. Бо Шпитко вмів здобутися на «панський жест», і не один бідний студент чи початкуючий артист зазнав його допомоги, хоч би у формі вечері в ресторані.

Мені самому довелося пізнати великодушність цього босяка, про яку годі мені забути. Я, будучи ще студентом без засобів до життя, найшовся у Львові в положенні «голоного в терню», тобто видав останній сотик і не мав змоги жити ані виїхати зо Львова. Один з моїх «друзів», вже тоді панок, а сьогодні громадський потентат, перед яким усі схиляють голови, відказав мені позички 2 чи 3 корон на втеку зо Львова, по якому я вже другий день ходив натще... І тоді найшов я допомогу в тому погороджуваному босякові, який самий не знав, де прийдеться йому завтра скласти голову до сну. Він нагодував мене вечерею, а як довідався, в чому діло, завів мене до туалету, щоб ніхто не був свідком, що він — простак і людина без ніякого фаху — позичає гроші відомому письменникові, який вмліває з голоду між сотнями ніби приятелів, матеріально гарно забезпечени-

ми. І дав мені гроші на дорогу, щоб я не був зневолений понижати себе.

Горе було тому, хто дав йому відчуття його низьку освіту, бо ніщо не боліло його так, як свідомість, що він мужик, який «обтерся між панами». Зате цілим серцем горнувся до освіченої людини, що поводитися з ним, як з рівнею.

Плакав передо мною, як мала дитина, коли зійшовся зо мною на бразилійській землі, зустрічаючи після довгої розлуки з рідним краєм першого освіченого українця, і жалівся, що рідні «пани» прогнали його за океан між дикарів «мов собаку»...

І мав у собі щось з Распутіна і, прогнавши від себе жінку, користувався всіма благами Дон-Жуана, бо навіть якась графиня поповнила колекцію його любок. Живучи в Бразилії вже понад шестидесятилітнім сивобородим холостяком, не завагався спробувати щастя навіть з російською великокняжною, що чудом утекла з більшовицького раю й промишляла в Ріо-де-Жанейро тим, що давала музичні концерти. Та перш усього він ви експлуатував її екзотичну появу до ряду статей в найповажнішому столичному журналі, чим добув її прихильність і дружбу. Злі язик казали, що в цьому випадку потерпів діймаючу поразку...

Мабуть, найкраще почувався в Бразилії, де будь-що-будь, живучи між рідними, не находив суперництва в ненависних «анальфабетах з університетами», де здобув найбільш авторитетну роль, де користувався всіма благами волі і паразитарного життя, бо заробляв на хліб грою в більярд, яку довів до рекордового мистецтва, і де творив з місцевих українських робітників анархістичну організацію «Чорної Маски» — для визволення України... А коли надійшло йому жити між рідними, і коли втомила його боротьба з попами, переїхав до С. Павло і до

Ріо-де-Жанейро, де між іншим заробляв строєнням фортепіано, а навіть пранням білизни в шпиталі, поки не добився співробітництва в найповажніших португальських і німецьких часописах. У поляків не заробляв ніколи!

В тому часі, як я приїхав до Бразилії, він жив іще між українцями в Куритибі, виконуючи функції організатора, диригента хору і оркестри, вчителя музики і композитора, та заробляючи на прожиток грою на більярді. І мав пошану між своїми як автор друкованих у місцевій португальській газеті публічних рефератів для бразилійської публіки під збірним титулом: «Христос народів»...

На рік перед моїм виїздом найшов видавця на свої новели і есеї на португальській мові і книжку, попереджену вступом одного з бразилійських критиків, де творчість Шпитка поставлено поруч творчості Льва Толстого, Андрєєва і ін., зустріла критика зовсім позитивно. Автор принайменше перед смертю діждався від чужих признання, якого рідні відмовляли йому так консекветно. Міг сказати собі для розваги златинська (а він страх любив латинські цитати!): «Nemo propheta in patria»¹...

¹ «Нема пророка у своїй батьківщині» — (лат.).

Счаства приїздив до нас зі свого Кракова, щоб, мовляв, нагріти душу, заморожену чужиною. А вже справжньою його слабкістю були різдвяні й великодні свята.

Привозив панськість, але не цю панськість Масляка, професора польської гімназії, а аристократизм духа, яким навчився дорожити в товаристві «Молодої Польщі». І як справжній аристократ не давав нам, босякам і торговцям хмарами, відчутти свою вищість, бо привозив до нас своє серце, свою жіночу сентиментальність. До «Нафтули» з нами не ходив; залишав цю приємність своїм друзям: В. Стефаникові й Л. Мартовичові. У виборі льокалів був вибагливий. Так само його блакитне піднебіння не могло стерпіти пива і цигареток: пив добрі лікери й вино, а курив тільки цигари.

Все огрядно одягнутий, з пещеним тембром голосу, з панськими жестами — якось не надавався до нашого гурту, в'язав наш розмах богемістів сходу.

Привозив до нас оповідь про життя краківських жерців храму краси і ненависть до некультурности, якою грішили трохи не всі наші потентати. І вливав в наші плебейські жили кров бунту. Байдуже: оправданого, чи ні. Поета без жили незадовілля і протесту годі подумати. Та й не один з нас мав аж забагато причин носити в собі духа ненависті. Він — Богдан Лепкий — мав їх найменше. Бо кого наш загал гладив по голові так ласкаво, як цього шовкового, святкового поета? Хто з сучасних умів так няньчити наш вигідний квієтизм своєю панською мрійливістю і сен-

тиментальністю, як він — цей панич під кожним оглядом, аристократ від стіп до голови?

Тим-то, мабуть, він не любив Франка, у якого не було ні рисочки з пана. Не любив його, як не любить береза крислатого дуба, що в його тіні їй жити й рости незручно.

Навчив нас багато: навчив нас дивитися на захід, хоча цей наш пієтизм для заходу кінчився звичайно на Кракові, на «Молодій Польщі» з її модернізмом. (Вплив Виспянського «Весілля» на Пачовського «Сон української ночі» або вплив лірики Тетмайєра на Лепкого, Чарнецького, Луцького, Твердохліба). Один М. Яцків зазірав своїм оком далі на захід, поза Краків, і тому він нічим на названих непохожий.

Але і того, що Лепкий показав нам Краків, було доволі для таких провінціалів, якими ми були і якими були всі галицькі поети, за винятком хіба Франка, та й то не всього. Без впливу Кракова ледве чи була б витворилася особня група митців, з власним обличчям, що добула в історії нашої літератури особну назву «Молодої Музи». Та й своєю поезією, що така близька психіці галицького інтелігента, Богдан Лепкий упливав на декого з молодших, хоча літературної школи не повелося йому створити. Франкова ліра була сильніша й голосніша за ліру Лепкого, дарма що «Бодьо» був нам ближчий і симпатичніший. А до того ми сприймали і в одного і в другого не те, з чим обидва поети зв'язували свою *aeternitas*, не їхню суспільницьку поезію, а чисту, суб'єктивну лірику. І саме це давало змогу кожному молодому митцеві зберегти своє обличчя, залишитися собою. Бо кожний з нас був індивідуалістом. І тому навіть такий могутній талант, як Стефаник, що його твори били по нашій душі молотом Гефеста, не відняв ні в одного з нас цього, що становило його «я». Кожний мав свого божка і свій спосіб цьому божкові слу-

жити. Ціла прірва стояла між напр. Яцковим і Пачовським або між мрійником, трубадуром Чарнецьким і реалістом, практичним деталістом Бирчаком. Щодо мене — я не мав з ними усіма спільної мови, хіба мову дружби і шукання втеки перед самотою.

А все-таки всі ми однаково були зв'язані з «Бодьом» і кожний його приїзд до Львова був для нас празником.

І дивне те, що ніякими означеннями не можна спрецізувати суті того, що нас усіх з ним в'язало. Мабуть, його самовпевненість, свідомість незалежності, яку давала йому — в протилежності до нас — державна посада, вроджена горда постава й товариська оглада — мабуть, це давало йому примат між нами і будило своєрідний подив для нього. Бо творчість його — принаймні для нас, ядра «М. Музи», не була ніяким табу і ні в одного з нас не була приводом заздрощів. Одним перевищав він нас усіх: вмінням декламувати свої вірші і викликувати захоплення слухачів. Тим-то його ім'я було популярне, не менше популярне за ім'я Франка, що своїх творів не умів відповідно гарнірувати і подавав їх загалові в такому вигляді, в якому вони прийшли на світ. А в суспільстві під оглядом естетичного виображення такому відсталому, як наше галицьке, зовнішні ефекти мають вирішне значіння.

Богдан Лепкий відомий усім із святкової естради. Ні одне важливе національне свято не обійшлося без його продукції власних творів. Струнка, гарна й певна себе постава, милий, м'який, ліричний голос, патос, який так легко промовляє до чуття навіть дерев'яних людей, — все те зробило Лепкого найбільш популярною постаттю на галицькому ґрунті, і цю популярність зберігає він іще й сьогодні, хоча загал вже ніби склав до гробу усіх молодомузців. Цю популярність «Бодя» збільшало ще й те, що ні одне

свято, ні один календар ще й сьогодні не обходяться без його «виводу».

Сьогодні Б. Лепкий відійшов від нас і йде своєю власною дорогою. Та взагалі всі ми сьогодні живемо кожний як може. Та, мабуть, ні він, ні ніхто з нас не забуває тих наших юних днів, коли ми творили одну духову сім'ю, хоч і кожний з нас зберігав власне обличчя.

ЛУНАТИК (ОСТАП ЛУЦЬКИЙ)

— Ти мой, Остапе! Ти вмієш свій крам продати! Ти хоч би перечитав слухачам анонс з «Діла», то захопиш їх і зворушиш, немов би читав геніальну поему.

Так говорив М. Яцків завжди, коли Луцький виголошував перед публікою власні або чужі вірші...

Вийшов зі школи Лепкого, ввесь пересякнув світоглядом Лепкого, мав для нього великий «сентимент» і по сьогоднішній день залишився йому вірний, та нарівні з ним згадує епізод свого короткого перебування в Кракові, під опікою і впливом «Бодя», як найясніший період свого життя. І під кожним оглядом відзеркалює свого хресного батька.

Його поведінка, спосіб говорення і здібність гарного говорення і декламацій — все те ставить їх обох поруч себе, як близнюків.

Мені й досі незрозуміле, що з першого дня приїзду Луцького з Кракова до Львова зв'язало нас обидвох зі собою до того, що ми ні на годину не розлучалися і що навіть каварняна прислуга називала нас Кастором і Полюксом. Ми ж під кожним оглядом творили разячий контраст один до одного!

Був, може, найбільше з усіх молодомузців, «шенгайстом». Цінив перед усім Кубилянську і культ для неї поширював як міг; їй присвятив альманах «За красою», який мав бути маніфестом і символом віри укладчика і тих, що взяли в ньому участь. Його ж гаслом була догма «мистецтво для мистецтва». В ім'я цього гасла зважився зірвати один листок з лаврового вінка Франка, за що прийшлося йому важко відпокутувати.

Чи якраз цей інцидент був вирішним в тому, що він «зломив перо»,— це його секрет. На всякий випадок зле на цьому не вийшов, бо чи с'як, чи так, нові потентати пера були би його віддали до гамазею, як зробили з усіма його давніми товаришами.

Так, так: богиня краси у нас дуже химерна і зрадлива. І її культ рідко кому виходить на здоров'я. Найважливіше те, щоб вічути, коли слід узяти сепарацію від неї. Бо ми нація ефемерид...

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ

Песимізм, що в більшій або меншій мірі був притаманний усім молодомузцям, до нього не мав приступу. Пачовський був завжди молодий, віруючий, певний перемоги; жив фікцією, для дійсності не мав очей.

Навіть тоді, коли розсипав свої перли молодечої любові, коли тужив за Дзюнею, його туга була бадьора й сильна. Не допускав до серця смутку й депресії, коли ступав по тернині гострої критики і насміху; гордо носив голову, коли дошкулювала йому нужда, і ніхто з тих, що дивилися, як він при каварняному столі бундючно пригладжував свою львину чуприну над високим, драматичним чолом, був би не подумав, що він за 10—15 корон жив цілий місяць, що рідко коли був певний за сьогоднішній скромний обід або вечерю. А пізніше, коли одружився і сів на голодній посаді гімназійного суплета, вмів грати роль щонайменше судового радника; був доступний тільки для одиниць з ім'ям, для синів Аполлона...

Для нього ніщо не було неможливе. Снував на тему відновлення української держави найсміливіші фантастичні плани, а свої фантазмагорії годував спіритизмом, інтимною розмовою з духами. Намагався накинути дійсності свою тугу до волі, хоч би при допомозі духів. Вірив, що стане на недсяжних високостях і мільйони показуватимуть на нього рукою та з пошаною казатимуть одні одним: «Це він!»

Ось де було джерело його оптимізму й бадьорости, якої ми всі заздрили йому! Жив завжди прийдешнім, для сучасності був чужий.

Що ж дивного, що я жив з ним довгі роки нероздільно, не розлучався з ним навіть тоді, коли він одружився і коли боротьба за існування прикувала нас до різних місць. Мені було потрібно його моло-

дості духа, а йому мого розуміння й відчуття дійсности. Він зазирає своїм поглядом молодого, співучого жайворона в недосяжні висоти; я дивився в безодні життя.

Так пережили ми довгий ряд літ, переносячи на собі однакові життєві злидні й однакові колючки з боку «тверезих душею».

І добре було нам зі собою. Ми ніколи не посварилися, хоча було за що. Хоч у всьому різнилися, хоч я дивився на його екстравагантції критичним оком.

Я задрив йому його віри й оптимізму, бо їх я не мав ніколи. Не мав їх, і не міг їх мати тому, що за багато придивлявся нашому життю.

«Противенства притягаються». Як Стефанік потребував Мартовича, так мені був потрібний Пачовський, цей «буйний птах», як він сам себе означив...

Сучасні недоцінюють ролі, яку відіграла поезія Пачовського у вихованні цієї молоді, що колись, не тільки на словах, співала січову пісню: «А ми тую червону калину підіймемо». Забувають про те, що цю пісню співали на полях слави ті, що пили напій захоплення й віри з його «Сну української ночі», «Сфінкса Європи» і «Сонця Руїни». В тих часах це був сильний напій для молодечих серць синів батьків, які мали надто тверді голови. Можливе, що в сьогоденній молоді цей напій не спричиняє завороту голови; та значіння Пачовського не меншає. Та й дозволю собі питання: чия поезія із сучасних поетів ладна бути для нашої сьогоденньої молоді цим напоєм? Ми ж поховали за життя навіть велетня Олеся, щоб тільки сплатити довг моді й погоні за новістю! Колись ми переведемо ексгумацію, та поки що нашим нервам потрібний наркотик сенсації.

Дивлюся на маску давнього Пачовського, дивлюся, як він відняв собі усе, що творило його наскрізь оригінальну й цікаву істоту, як він втолочив себе

в закамарки тихого терпіння, бо гордість не дозволяє йому показувати людям своїх поламаних крил. І відчуваю респект перед його силою.

Польські повстанці, розвіяні світами, не видержали, щоб не висловити своєї розпуки в пісні: «Помоц дайце мі, родаци!» Пачовський найшовся в положенні тих польських патріотів. Не хилив прапору навіть тоді, коли всі надії розвіялися; і тому опинився в трагічному положенні — немов би на те, щоб виливати холодну воду на гарячі голови ідеалістів і фантастів. Та він пісні польських повстанців не співає. Він вірить, хоч ніхто з нас уже не вірить. Він ще й сьогодні хтозна, чи не найсильніший між нами. Може, це хвороба — та, здається, великі подвиги рідко виходять з рук людей «здорових», які заміри відмірюють аршином логіки. Ще довго ірраціональне буде батьком усього нового й великого.

Як усі молодомузці, так само й Пачовський сьогодні «вигнаний з раю»; його творчість наші культурні монополісти проscribeували. Можливе, що причиною цього є те, що він не сидить на теплій посаді якогось директора і навіть важко підобрати для нього якусь титулятуру. Та він — замість махнути на все рукою, як зробили інші, бореться з глибокопателями, що їх наша культура плодить так залюбки. І ніхто не дивується цьому. Таких вічно молодих і вперто бадьорих індивідуальностей, як він, не вільно складати до гробу, хоч би й вони навіть дуже підтопталися. Бо вони — маю таке вражіння — навіть умираючи, будуть сильні своєю вірою і будуть мати перед очима візію життя нації, хоч ця нація стелила їм під ноги тільки терня.

В. БІРЧАК, П. КАРМАНСЬКИЙ, Б. ЛЕПКИЙ,
В. ПАЧОВСЬКИЙ, С. ТВЕРДОХЛІБ, Г. ХОТКЕВИЧ,
С. ЧАРНЕЦЬКИЙ, О. ВІШИТКО, М. ЯЦКІВ.

ЧОРНА ІНДІЯ „МОЛОДОЇ МУЗИ“

НОВЕЛИ

З передмовою М. Рудницького

ЛЬВІВ

1937

БІБЛІОТЕКА „ДІЛА“, Ч. 18.

Опинився поза межами нашого галицького загумінку. А проте не було другого письменника, що горнувся б до рідної ватри так, як він.

Типовий європеець з нашого хлопського загону. Ніжний, сентиментальний, товариський, дотепний, забобонний, містик, а для спорту бунтар, Люцифер.

Хоч не мав університетської освіти, а проте мав більшу культуру, ніж дехто з молодомузців з університетськими дипломами. Був закоханий в європейську культуру, а головню в неоромантику і літературу візіонерів в роді Едгара По або Новаліса. І сам був візіонер: передтечею наймолодших у нашому письменстві.

Не раз, як просили ми його, щоб вияснив нам яку свою новелу, відповідав: Я сам не розумію її; пишу в екстазі, записую те, що моя підсвідомість мені нашіптує.

Чи це була поза, чи правда — святий його знає. Не раз ночував я в його мешканні, бо самому йому, як казав, лячно було в хаті: непокоїли його привиди, примари.

Крізь нього добиралася до нашої первісної душі західноєвропейська психоза; випереджував нас на кілька десятків років. І якщо «Молода Муза» придбала фірму модерністичної школи, так це слід записати головню на рахунок Яцкова. Інші молодомузці були тільки романтиками, кожний на свій лад. Він один між нами був вільний від манії патріотичного суспільства, був все індивідуалістом, а може, й анархістом. І тому в одно воював, боровся, як сам

казав: «плазом меча», дивлячися на наше життя «прижмуреним оком» і сміючися «на кутний зуб».

Був наскрізь оригінальний і брата у творчості не мав ні одного. Ішов одинцем.

І найбільше з сучасних собі мав перекладачів; навіть більше за Франка. На польську мову перекладено трохи не все, що написав.

Та свої не любили його. Не любили його, бо не доросли до його культури духа і слова. І не шанували його, тільки тому, що не мав гімназійної натури, значиться, не мав паспорту на письменника. Зате польська критика ставила його високо...

Моє знайомство з ним, що перемінилося скоро у зворушливу дружбу, датується ще 1899 р. Тоді то я як абсолювент гімназії і свіжоспечений студент опинився в «Дністрі», де мав заробляти на свій студентський хліб.

Бюра «Дністра» заповняли під ту пору самі каліки, або, як привикли ми говорити, «виколієні одиниці».

В перший день моєї служби я обходив накопичені у двох кімнатах сьогоднішнього льокалю редакції «Діла» столики і знайомився з новими товаришами. Врешті підійшов до столика, при якому сидів він — саме спечений письменник, якого два чи три маленькі нариси появилися в «Л. Н. Вістнику». А я мав за собою вже книжечку віршів.

Я сказав моє назвисько.

— Може, Петро? — спитався мій новий знайомий.

— Той сам.

— Так ми товариші по перу! — скрикнув радісно і щиро поцілувався зі мною.

З того дня ми довгі роки не розлучалися. Забрав мене того самого дня на свою квартиру, в маленький домок, що притулювся соромливо до поміщення колишньої «бурси Паньківського», до вбогої кімнати,

а радше кухні, де він жив, займаючи тільки половину апартаменту за завісою з перкалю, і я замешкав з ним у цій мізерній норі, аж до пори, коли я Львів кинув (в березні 1900 р.) і почав мандрівку.

Незрівнянний розмовник з мужицьким нахилом до кепкарства. Гіпохондрик, якому завжди щось нагнітки вражало. Позер, що залюбки виступав в ролі містика, одиниці «не от міра сего».

Творив невтомно; ніколи не клався спати, не маючи паперу й олівця під головою; навіть із стін ранком відцифровував те, що напوماцки записував. Цизелював кожне речення із впертістю венецьких сницерів з доби Ренесансу. А що було викінчене, переходило остаточну редакцію у зразковій каліграфії так, що його рукописи на чистеньких карточках робили враження літографованих балевих запрошень. Працював звільна, але «чисто». Мабуть, ні один поет не різбив своїх думок так дбайливо, як він, хоч мовою в'язаною не написав ані рядка. Під цим оглядом він подібний до Стефаника. І з Василем Стефаником лучила його щира дружба вже в перших днях їх творчої праці.

Тямлю, як сьогодні.

Ми сиділи зігнуті над колуминами цифр при столиках у затхлому бюрі. До кімнати увійшов кремезний мужчина з занедбаною, розкуйовдженою, циганською чуприною, з-під якої, як вуголь, горіли чорні очі. Перейшов поміж столики і направив хід до другої кімнати, де працював Яцків. Небавком вийшов, проведений молодим письменником. Всі звернули увагу на загадочного гостя, і один в одного питались: «І хто це може бути?» Вернувся Яцків і сказав: Василь Стефаник... І всіх нас ці два слова зелектризували. З тої пори датується і моє знайомство зі Стефаником. Та наші дороги сходилися рідко. Якось не доводилося.

Зате з М. Яцковим перейшов я спорий шмат дороги вкупі.

Вносив у наше життя щось свого, щось, чим він від усіх нас різнився. Хотів, щоби ми в ньому добачували щось із Сатани; та наперекір його бажанню, ми бачили в ньому милого товариша, симпатичного, освіченого дядька, дарма що химерного і нерідко захмареного. Та ми прощали йому все, бо він обезбрював своїм: «найте, кожний має свій «Дністер».

А клопотів Яцковому не хибувало ніколи. Ще найменшим з них було те, що в його хаті, при його мізерному заробітку в «Дністрі» в кожному кутку хлипала нужда. Та він на такі пустяки не мав часу звертати увагу. В нього були свої болячки, що з буднем не мали ніякого діла. Ці болячки залічував він в маленькому шиночку з краю Личаківської вулиці або у Фукса. І цей лік давав йому змогу носити між нами обличчя погідне, хоча погоди в душі він не мав ніколи.

Що діється в його душі сьогодні, ми не знаємо. Сьогодні він зробився для нас справжнім Сфінксом і змоги розкусити себе не дасть нікому...

СТЕПАН ЧАРНЕЦЬКИЙ

Чарнецький — трубадур, що годував свого духа тонами і мріями...

Завжди був для нас невловимий і загадковий. Більше сходився з поляками, ніж з нами, бо серед поляків находив собі більший круг таких, що говорили його мовою. Тому і між нас вносив те специфічно «своє», чого нам хибувало: сентименталізм цигана, розспівану душу, нешкідливий цинізм, легку іронію і відвагу бути собою, не жертвуючи Богові конвенціональності.

Появлявся серед нас вряди-годи, ненадійно, щоб знову так само ненадійно, вловивши прихапцем у легені дрібку рідного повітря, зробитися невидимим, запорпатися в товаристві артисток і артистів з міського театру, музиків і польської богеми. А як і був між нами, нічим до нас не був подібний. Покепковував з нас і зі себе, розсипав скарби свого дотепу і сатиричного хисту або ненадійно робився ліриком і підспівував тужливі арії, що ходили за ним і з ним, навіть тоді, як у його голові шуміло вино чи коньяк. Не раз після півночі можна було почути здалека арії якоїсь опери, які він повними грудьми виводив, ідучи ринком самотою.

Рішуче повинен був уродитися в Римі або в Неаполі між лазаронами, які живуть, як птахи, під темно-голубим небом і, співаючи, попивають вино — все безжурні, все дотепні, а водночас сентиментальні й закохані. До нашого галицького сірого неба він не був створений і тому не зумів зжитися з нами. Він був нам симпатичний, але й чужий.

А проте ледве чи знайдеться інший українець у Львові, який би так, як він, вникнув в цілу останню добу нашого культурного, політичного і громадського життя. Він знав нас усіх — навіть таких, яких ми не замічали між нами. Міг би так, як ніхто, намалювати «сімейну хроніку» — наших «Люборадських» з кінця ХІХ і початку ХХ століття. Та він її не змалює, бо до монументальної праці він не здатний.

Він найбільше консеквентний галицький богеміст, навіть ще тепер, в періоді свого життя, коли вже пора «присісти». Ще й сьогодні він вірний товариш і друг другого ж такого богеміста польського, Збежховського, і Львів затратив би своє обличчя, як би їх не стало.

Диплому українського патріота він не добув ніколи, хоч все був зв'язаний з нашою елітою. А одначе справжніх ворогів між нами не має. Як воно так вийшло, це його секрет.

Всі дивуються, як він живе і чим живе. Та ніхто не чув ніколи, щоб він жалувався на важкі умови існування. Для нього, бачиться, фінансова проблема не існує; як не існувала вона для О. Шпитка або Дениса Сембратовича. Є в що одягнутися, — добре; нема — обійдеться. Головне, щоби було за що випити.

«In vino veritas» — це його гасло. І воно не обманює його. Бо хто між нами такий зрівноважений і такий філософ у сприйманні життя, навіть сучасного «собачого» життя, як він?

Поетом оригінальним не був; надто підлягав сугестії «Молодої Польщі». А все-таки створив «Івана Безрідного», який добув йому права громадянина в нашому письменстві. Поза тим, мабуть, найцінніше це те, що вийшло з-під пера не Степана Чарнецького, а Тиберія Горобця. Його вдача не дозволила йому

бути глибоким ліриком. І як би його не стало, ми жалували б не за Степаном Чарнецьким, а за Тиберієм Горобцем, за сентиментальним невдахою-лазароном, який заставляв нас сміятися крізь сльози і говорити з резигнацією: все суєта суєт.

І тужити. За чим? — про це мусіли б ми спитатись його самого. А як не його, так його Івана Безрідного.

Його найбільшою життєвою помилкою, як і помилкою Яцкова, було те, що він своєї життєвої ролі не відограв на сцені театру. І він і ми були б на цьому виграли.

СИДІР ТВЕРДОХЛІБ

Говорити про молодомузців і промовчати Твердохліба було б непростим гріхом. Ні одні сходи не обійшлися без його участі. Він же був і найбільшим популяризатором тодішньої молоді нашої поезії між поляками. Заробляв на цьому більше, ніж заробляли ми усі до купи нашою творчістю в оригіналі, та нам було байдуже до того. З-під його пера вийшла: «Antologja poetów ukraïnskich», а М. Яцків, дякуючи його перекладам, зробився, більше ніж українським,— письменником польським. Сам він писав пізніше свої вірші польською мовою, а щойно з польської перекладав їх на українську мову. Так якимось воно тоді у нас складалося.

І не у всьому можна було Твердохліба винувати. Хтозна, чи й інші не були б пішли його слідами, якби були мали таке знання польської мови. Бо кожному — хіба, може, за винятком Стефаника — не раз приходилося повторяти за Міцкевичем: «Śpiewak — niestety, śpiewać nie miał komu».¹

А проте ми його не любили. Чого саме, не знаю.

Був паничем і так, як Пачовський, залюбки носив чорний одяг, циліндр і палицю з срібною головкою. Не задовольнявся самою «мокою»; любив випити порцію шоколаду і попоїсти добрих тіст. І на все якимось находилися у нього гроші, хоч матеріальні основи мав під ногами такі самі, що й кожний з нас, тобто дуже хиткі.

Нічим не був схожий на українця. Високе, взад похилене чоло, здоровий, довгий ніс, сірі випулені

¹ Співак (поет) — та ба, співати нема кому». — (пол.).

очі, руде дозадү прилизане волосся, вузенький рот — так і хотілося зачислити його до семітів. І вдача була в нього жидівська.

Був наймолодший з нас, та в дусі мало важив нас усіх. Знав добре нашу непрактичність і наперед бачив нашу катастрофу життєву.

Ніяк не можу вгадати, чого ми його так не любили. Не любив його навіть такий Яцків, що завжди був ласий на трабантів і улесливих; не любив його навіть молоденький його свояк М. Рудницький. Старий Франко, а ще більше Гриць Щипавка, дослівно ненавиділи його. Найбільше гострив на нього язик Чарнецький.

А все-таки він невтомно рекламував нас серед поляків. А знав їх чимало; всюди пропхався.

Остання моя зустріч з ним була у славній «Централці» десь з весною 1917. Я приїхав на коротенький часок до Львова, і він тут найшовся в ролі воєнного харчового комісара (мабуть, у Жовкві). Розгортав передо мною широкі плани письменницької праці в польських варшавських журналах і намовляв мене, щоб я проміняв моє українське перо на польське.

З цього приводу між нами вийшла суперечка, яка роз'єднала наші дороги навіки.

Безперечно, мав талант; та щирості, потрібної поетові, не мав ні дрібочки. Його «Свічадо плеса» зробилося «притчею во язицїх».

Грішив погонєю за новотворами і римотворчими фокусами, й якщо жив би сьогодні, наймолодші були б іменували його своїм рабіном...

МИХАЙЛО РУДНИЦЬКИЙ

Рудницький хоругує на циніка й перцем цинізму заправляє все, що він не писав: еротику, критику, а навіть його звичайна гутірка є насичена парадоксами. Це вже не гумор, ані сатира, до яких ми, українці, такі схильні: це щось нове для нас і нам чуже. Він вкислий із замилювання до кусання, а не з мотивів якоїсь логіки. Це вже манія. Манія для самого автора настільки шкідлива, що навіть і тоді, як він має рацію, читач ставиться до його рації з упередженням.

Таким був Рудницький і тоді, як жив в крузі молодомузців, що були, може, надто сентиментальними й перечуленими.

Він всякав тільки те, що в чужинній творчості було перепоеєне жовчю. І тому, хоч і мав рацію, критикуючи в нас це або інше, його критика своєю формою іритувала; хоч ми в чому й добачували його рацію, ми з цєю рацією не погоджувалися. Мабуть, тому ніхто з молодомузців (за виїмком мене одного) не міг зжитися з Рудницьким; а сьогодні між ним і ветеранами «М. М.» існує глибока прірва, дарма що сам він, мабуть, тужить за часами молодомузців.

Був момент, коли Рудницький, використавши кон'юнктуру, тобто розбиття й розвіяність по світі членів «М. М.», зробився диктатором на наймолодшому Парнасі, та що його заклик до втеки від того, що має посмак національності та ідейності, найшов у багатьох послух, тим більше що воно йшло по лінії гасла інтернаціоналізму й боротьби з фашизмом. Залишки цієї національної безполовості покутують ще

й сьогодні на сторінках журналу «Назустріч». Та сьогодні зазначається вже ухил від цієї лінії. Наші молоді поети, як блудні сини, звертаються обличчям знову до народности й стараються заморожене чужиною серце нагріти теплом рідної ватри.

Трагедією Рудницького є непорозуміння: він не добачає, що французьку душу годі насильно вбгати в наше тіло та що все, що в цьому напрямку у нас робиться, має характер ефемерности, штучности й переминаючої моди. А наша збірна психіка у відношенні до моди є дуже химерна. Перепущене крізь алембік цієї психіки те, що є занесене до нас з чужого заgonу, залишає у нас сліди хиба настільки, наскільки воно щире й відчуте.

Цю правду зрозуміли за Збручем і тому щирість вигнали з мистецтва насильно. Воно приспішує процес завмирання нашої культури.

«Горе творам мистецтва, яких уся краса видна тільки мистцям», — сказав Гонкур. І, мабуть, сказав велике слово.

Це починає розуміти й М. Рудницький, якщо брати поважно такі його вислови про «Химерне серце» І. Вільде: «Цим вона різниться від більшости наших сучасних авторів, що сидять у нетрах діалектики», або «нема тут бароккового патосу, яким так зловживають у нас нині скрізь», або його нехить до «золотого руна», за яким вибираються у безмежну мандрівку наші автори у світі уяви»...

Невже М. Рудницький робить тактичний відворот від усього того, що дотепер було предметом культу в нього самого і в його учнів?

СЯСЬО ЛЮДКЕВИЧ

Пошарпана, нервозна душа симпатичного й наскрізь оригінального «Сяся» уповні достроювалася до нашого гурту, тим паче що для такої мімози, якою був і є цей перший справжній музика на галицькому ґрунті, наше підсоння було нітрохи не відповідне. Не мав собі братньої душі серед нашого зматеріалізованого загалу, який хоч і любить співати, та серйозно ставитися до музиків іще й досі не навчився.

Людкевич усіх нас, молодомузців, перевищав своєю вродливістю й екстраваганціями. Був поза всякі межі непрактичним, так мовити, трансцедентним, і при зустрічі з дійсністю, як нетля при свічці, обсмалював собі крила; а свідомість цього спричинювала в ньому нервозність, яка для здорових духом була незрозуміла і в їхніх практичних очах робила з нього фігуру комічну. Лише верхнім наскірнем відчувала наша «верхівка» ніжність і перечулення цього майстра тонів і любила його, як люблю, симпатичну дитину,— чого доказом є пестливе ім'я музики, під яким він відомий ще й сьогодні нашому загалові.

Що ж дивного, що він — мов дівчина скромний і соромливий, а до того до хворости вразливий — тікав від загалу наших «патріотів» і шукав собі захисту в нашому гурткові, який так само не міг знайти спільної мови з громадськими солтисами? Головне після кожного концерту тікав він до нашого гуртка, щоб виладувати зі себе весь динаміт негодування на «варвар», виконавців його творів; бо самі херувими й серафими з неба своїм виконанням не були би в силі задовольнити його і не розбити йому

нервіз до краю. Все якась нотка не була виведена як треба, все якийсь фальшивий тон порушив гармонію його чуткої душі. Або тромбони недописали, або литаври скомпромітувалися, або першої скрипки не було чути, або з чінелями не все було в порядку — все були недотягнення.

А ми, хитруни, використовували перечулення майстра, та й доливали до вогню олії, бо знали, що його озлоблення і наше ніби спочуття перехилить його симпатії до нас, і видимим знаком його прихильності до нас буде одно колісце «індії», на яку ми були ласі, а, чого доброго, і тіст з кремом. Хоча приходилося витратити чимало енергії, поки вдавалося вмовити в нього, що це був єдиний розумний вихід із ситуації.

‘ Десь, мабуть, в 1911 р. Людкевич зважився на рішучий і до того часу непрактикований у нас крок. Не дивлячись на те, що був загально признаним композитором і що ні одна музична імпреза не обходилася без його участі, він узяв відпустку від занять у гімназії і виїхав до Відня, щоб добути фахову музичну освіту. Патріоти здвигали раменами. «Як це так?» — питалися один в одного. Такий великий композитор, другий після Лисенка, та ще має вчитися?

Та ще більша несподіванка ждала наших патріотів згодом. В місяць або два після свого виїзду великий композитор завітав на короткий час до Львова і оповів своїм поклонникам таку пікантну історію:

«Приїхав я,— говорив,— до Відня і зголосився як кандидат на учня до професора Ікс, подаючи йому до оцінки свої видані друком музичні композиції. Він роздивився в моїх творах та й каже: «Молодий чоловіче, ви не маєте ніякого поняття про музику; ви анальфабет, бо ви й не нюхали контрапункту». — «Але ж я найбільший музик у своєму краю!» — про-

тестував я. «Пане,— каже професор,— самої буйної чуприни мало, щоб бути музиком. Тут таких чуприндирів пересувається щодня по кількох; та я гоню їх геть. Врешті, зголоситеся взавтрі, побачимо, що ви вмієте». Чергового дня мій професор сконстатував, що в мене є феноменальна музична пам'ять, і мене прийняли на науку».

Патріоти слухали оповідання і тільки роти відчиняли. Вони вперше дізналися, що на те, щоб стати композитором, мало є бути диригентом гімназійного хору. А «Сясьо» диригував не тільки хорами у дві сотні співаків, але ще й двома об'єднаними полковими оркестрами! Та й як диригував!..

Не дивниця, що того вечора, як «Сясьо» оповідав нам в «Нар. Гостинниці» про свою музичну катастрофу, ми, сміючися з його негодовання і спочуваючи йому, з'їли не по одному, а по два або й три тоста з кремом — на його рахунок. Йому раз у раз приходилося зануздувати наш апетит пригадкою: «Та не жирить стільки: це ж не хліб!»

Та як не як, а «Сясьо» любив нас, поетів, бо ми веліли йому хоч на часок виганяти з мізку сотні тонів, які не давали йому спокою ні на хвилину. Він навіть на перервах між лекціями в гімназії або перебиваючися крізь юрбу на Академічній вулиці, все виводив або висвистував арії, і раз у раз приходилося йому хапати рукою за свій циліндер і перепрошувати якогось денді, або даму, яким він наступав на нагнітки або оббивав боки кулаками. Був неврастеніком, і вибити його з рівноваги було дуже легко; та ми не гнівалися, якщо кому з нас дістався епітет: колтун, хам, ідіот або інша подібна квітка. Він любив нас, бо наша — на ті часи — бурхлива поезія підходила під його настрої творчого «штурму і дрангу»; а відомо, що музикові поети потрібні.

Сьогодні Людкевич так, як Труш у малярстві

і ми, молодомузці, в поезії по оцінці «спеців» не актуальний, тобто замало сенсаційний, або скажімо евфемістично: немодний. Але ж і він не може освоїтися з нашою сучасною музичною продукцією, і його мрією є стати диктатором на Україні і своєю диктаторською владою знищити всі саксофони і ручні гармонії, а вкупі з ними послати до чорта всі танга та румби, що заколисують до солодких мрій, не тільки наших гімназисток, але й «батьків народу».

Хто має радію — «специ» від мистецької критики чи митець Людкевич — завтрашній день покаже. В цій справі можна сказати хіба те, що сказав А. Слонімські про письменників, а саме: «Письменник є в нас власником акцій, які падають або йдуть вгору на мистецькій біржі, не завдяки своїй вартості, а за почином кількох представників Інституту Сліпих, що витягають з лотерейного кола все інші числа».

КОСИНІН

Не один з читачів здивується, перечитавши це ім'я в товаристві назв поетів і інших митців. Адже це ім'я носить відомий у Львові босяк, який надоїдає не одному меценатові тим, що стукає до їхніх передпокоїв, вижебруючи шматок хліба!..

Інші молодомузці мало чим відрізняються від жебраків. Чому ж би один з них не мав бути жебраком справжнім? Воно упрощує роботу майбутньому історикові нашого культурного життя з доби, що слідує після добуття нами патенту модерної, європейської нації, яким ми так самовпевнено легітимуюмося.

Це було в часі, як боротьба за збереження домових огнищ веліла нам, богемі, розійтися кожному своїми дорогами; тоді, як наш гурток існував іще тільки теоретично.

В тому часі з далекої Америки злетів до Львова екзотичний птах, Косинин, якого ніхто досі не знав і який був для усіх загадкою.

Гарний парень, десь біля трицятки, з дивно блискучими карими очима, з довгим темним волоссям, з передчасною лисиною посередині; огрядно одягнутий, з панськими поведінками і жестами аристократа — зразу звернув на себе загальну увагу і з перших днів зробився сенсацією нашого Львова. Говорив бездогано по-англійськи, французьки й німецьки; мешкав у «Нар. Гостинниці», побренькував доларами, їв добрі вечері, запиваючи дорогим вином — що ж дивного, що представники нашої еліти тільки витріщили очі з дива, бачучи цього загадкового пап-

ка в товаристві здекласованих інтелігентів, за яких нас, митців, вважали усі громадські потентати.

— Хто це може бути? — перешіптувалися між собою; а далі прийшлося одному по однім сходити зі своїх п'єдесталів і прохати нашої інтервенції у робленні знайомости з небувалим гостем. Байдуже було їм до того, що цей рідкий птах походив із самих низів, що він не мав шкільної освіти, а добував її, як поденний робітник у Канаді, що про його родинну мораль ходили не найліпші слухи, а що найважливіше, що він був скрипаком і мізерним — графіком, отже не мав ніяких даних, щоб добути титул радника або директора. Косинин зробився модною фігурою, навіть наші дами не цуралися його товариства. Тільки було «жити і Бога хвалити».

Та ба! Небавком наші патріоти замітили, що Косинин, замість вибагливих страв і вина, велів подавати собі на вечерю голубці, які закроплював тільки скромним «малим» пивом. І один одного штовхав кулаком з вимовним знаком питання в погляді й з заввагою: ого!..

Де далі — німб з чола загадкового американця зникав все більше і більше, а вже цілковита катастрофа настала з моментом, як він зійшов з висот і покійно пішов до «Просвіти», прохаючи замовлення на ілюстрації для календаря.

— Так це отака птиця! — почали говорити між собою згіршені патріоти — і почали недобачувати або не пізнавати артиста.

Їм байдуже було до того, що графіка Косинина — як на ті часи — була аж надто оригінальна й гарна, та що в Америці артист-самоук заробляв нею королівські ціни. Хто в тих часах міг брати на серію нероба, що бавився і перцем комбінував мініатюрні картинки, виконані майстерно, багаті символікою й особистим трагізмом? Трагедією кожного нашого

митця в Галичині є те, що він родиться у нас передчасно.

І Косинин почав котитися щораз нижче, аж поки врешті не пішов у цілковите забуття.

Та такі одиниці, як Косинин, не так легко дають себе поховати. Він якимось дивом вплив з безодні галицького мистецького «інферно» і, мабуть, знову опинився по той бік океану. Небавком розшалілася світова завірюха і про нього загубилися чутки.

Зустрівся я з ним аж в 1919 р. у Станіславові, приїхавши туди в ролі делегата до «Національної Ради». Не пізнав я його; та перед його оком я не сховався. Був з панська одягнутий, мав чимало перстенів на пальцях (не гарантую, чи вони були правдиві) і бундючно передав мені свою візитову карточку на французькій мові, де перед його іменем находився титул графа. На моє здивування вияснив мені, що це потрібне, бо він, як дипломат, не може перед чужинцями зраджувати свого плебейського походження. (Може, й мав рацію — не знаю). Оповідав мені про свої зв'язки з другим таким же авантюристом, «бароном» Васильком, і про те, як він робив компльот на В. Липинського, що, мовляв, не вміє «робити політики» і не повинен займати становища представника уряду України у Відні.

Ще пізніше отримав я від Косинина листа, що зраджував цілковитий розстрій нервів автора листа. Я тоді сидів на своїй «носілості» в глибоких лісах штату С. Павло, боровся як лев за вдержання свого існування і, бувало, тижнями не бачив найнижчої одиниці грошевої. Описував свою Кальварію, оповідав, що спить на стрихах «Імки», їсть раз на кілька днів і благав, щоб я забрав його до Бразилії у своє «царство». Але я сам це царство вже тратив, і відповіді моєї він так і не діждався.

Дальша історія Косинина вже відома. Він ходить

по Львові й жебрає. Скрипкою не може заробляти, бо скрипку заступили машиною; як графік, він уже немодний.

Ох, ця мода! А ще до того у нас, де ніяка мода не має часу засвоїтися...

Що з того, що ми так залюбки читаємо оповідання Джека Лондона? Доморослих героїв у його стилі ми ніколи недобачаємо.

А маємо тих героїв сила. Тільки не маємо свого Джека Лондона, який би зберіг їх пам'ять для грядучих поколінь. Це ж була б єдина рекомпензата їхньої мартирії. життєвої.

МИХАЙЛО ПЕТРИЦЬКИЙ

Читач здвигне раменами, побачивши в галереї поетів того, що не тільки не написав у своєму житті ні одного вірша, а ще й був відомий як найбільший матеріаліст між галичанами.

Але «Молодої Музи» годі й подумати без Петрицького. Він же видав вибір поезій Лепкого (і то великою кількістю примірників), видав Пачовського «Сон української ночі» (і то як видав!); його накладом вийшли збірки віршів того ж Пачовського «На стоці гір», і моїх п. т. «Блудні огні», і багато дечого іншого.

А все ж не розуміння поезії і її захоплююча сила спонукали його до цього ризикованого підприємства! Він знав, що він не йшов на ризик так, як інші, що зважувалися в тих часах на героїство видання поетичних творів. Він мав під руками епархіальні шематизми і цею зброєю умів робити чуда: «Сон української ночі» чи поезії Лепкого находилися в кожній хаті священика, служачи в крайній потребі за покришки до горшків з кислим молоком. І касу Петрицького збагачували не тільки «Гайдамаки» і посольські дієти, ні! — в ній були також гроші, отримані з розпродажі поезії. Під цим оглядом Петрицький був у нас чудотворцем.

Та чи ситі були з цього ті, що ночами виснажували мозок над ритмікою і римами?

Пригадую добре, кілька пообідь витратив я з Пачовським по каварнях і в його квартирі, що нагадувала собою нору опришків, поки ми сторгували гонорар: я за «Блудні вогні» — 80 корон, а Пачовський, який мав здоровіші нерви і більшу витрива-

лість, за збірку «На стоці гір» щось чи не 150 корон. Мабуть, за той час, поки ми добили торгу, видали ми більші суми на чорну каву. Це «не во гнів» не шкодить нагадати сьогоднішнім «лавреатам».

А все-таки з Петрицьким виплачувалося мати комерційні зв'язки! І тому, що видана книжка, навіть проти волі покупця і серед його прокльонів, все-таки мандрувала «під стріхи», а ще більше тому, що він був своєрідним критиком.

Скоріше, ніж почав балачки з автором, велів собі читати рукопис. Поклався вигідно на ліжку, крутив одну по одній папіроски, а автор, під яким тремтіли ноги від непевності, стояв і читав. Видавець, диктатор, раз у раз перебивав читаючого і лаяв його. І вичищував текст по-своєму. І горе було поетові, як у нього не найшлося доволі патріотичного патосу! Але ми знали Петрицького... Все, що було в його розумінні нецензурне, тобто, що було справжньою поезією, ми пропускали, а натомість або вставляли патріотичні імпровізації, або з пам'яті рецитували який чужий вірш, писаний на замовлення для календарів. І торгу добивали, і рукопис мандрував до друкарні. Що буде далі, цим ми не клопоталися, бо знали, що Петрицький навіть після появи книжки читати її не буде та що він буде свято вірити, що подав заголові до читання справжній патріотичний бігос.

І думаю, що видавець, дізнавшись на другому світі про те, як ми з ним хитрували, щоб дати змогу нашим поезіям оглядати денне світло, з нами сваритися не буде. Бо як-не-як, а дякуючи нашим хитрунствам в тих часах молодь мала змогу, попри тіртейські вигуки, перечитати яку любовну або рефлексійну поезійку.

Він простить нам так, як ми простили йому те, що він на рахунок наших катарів шлунків міг вряди-

годи віднести на щадничу книжечку сяку-таку копійчину.

Бо на жаль, сьогодні навіть Петрицькі в нас не водяться.

А могло б їх бути чимало!

У КАВАРНІ

...Не зашкодить сказати кілька слів про те, яку роль відігравала і сьогодні відіграє каварня в житті тих, які — а ще до того у нас — зважуються взяти на свої рамена хрест мистця або публіциста.

Каварня — це винахід ХІХ століття, винахід тих часів, коли міське життя стало терпіти від розстрою нервів і коли люди збідніли, тобто втратили змогу сходитися в дорогих пивних і винарнях...

Для нашого брата, бідного поета чи публіциста, якому, як рибі вода, потрібне широке та й мудре товариство, де він знаходить джерело творчих спонук і концепцій, залишається хіба модерна, недорога, негомінка каварня. Це найбільш економна установа, на яку спромоглася свогочасна міська цивілізація. Тут бідний український мистець, що звичайно мешкає в найпідлішій норі — без світла, без повітря і без тепла зимою — находив у довоєнних часах комфорт: вигідне сидження, тепло, чимало світла, багато часописів і журналів у кількох мовах, лексикони й інші лексиконові публікації, а врешті цікаве товариство... та хвилеве забуття невеселої дійсности — все за ціну кільканадцятьох сотиків, які він платив за чай чи каву. За ціну тих сотиків він впродовж цілих годин міг грати роль справжньої людини і мав змогу працювати інтелектуально...

Таких люксових і так багато каварень, як сьогодні, Львів не мав, бо вони не були потрібні...

З усіх каварень у житті української богемі в першій декаді нашого століття грала передову роль

«Монополка», а в десятилітті великої війни «Централка». Побічна роля припадала «Народній Гостиниці»...

Не можу навіть уявити життя «Молодої Музи» без каварні. На всякий випадок воно було би дуже сіре й безперечно менше продуктивне...

В каварні, де нам було тепло й привітно, ми справді жили. Ми вели розмови про суть і завдання мистецтва; спорили і виконували певні критерії... критикували і поправляли один одного, читали спільно й обговорювали твори інших письменників, голов-но чужих — вчилися на писаннях наших доморослих віршоробів, як не слід писати. Ми не знали гріха заздрості чи суперництва, і кожне досягнення одного з нас було нашим спільним досягненням і радістю, не дивлячись на те, що в нашому гурті не було навіть двох таких, що мали б однакове духовне обличчя. Хоч у теорії ми визнавали ніби одно гасло й однакові критерії, на практиці кожний з нас був собою. Реальною користю наших більш ніж товариських взаємин було голов-но те, що ми загнуждували наш творчий темперамент і здержували один одного від загрозливих у молодечому віці комічності й абсурдності, чого певно не був би обминув не один з нас, якщо він був би йшов одинцем.

Ті, що заздрили нашим інтимним взаєминам, називали нас «товариством взаємної адорації», та вони були далекими від зрозуміння і правдивої оцінки наших взаємовідносин. Вони не знали, як усі ми безпардонно гострили зуби один на одному і як не одному з нас бувало розтоплювалися крила Ікара в огні гострої критики товариша, а може, навіть щирого друга. Це знали тільки ми самі, члени першого мистецького братства на галицькому ґрунті...

Що ця зворушлива дружба витворилася в нашому гурткові, це треба записати на рахунок каварні. Та

не сьогоднішній, зжидоватілій, спотворений джаз-бендом каварні, а каварні, в якій міг почувати себе гарно навіть такий ортодокс-демократ, яким був І. Франко.

Примітки

Антологія «Молода Муза» є першим виданням, у якому зібрано й запропоновано сучасному читачеві краще з поетичного доробку представників та прихильників першого на українських землях літературно-мистецького угруповання модерністського напрямку, що ввійшли в історію під назвою молодомузівців.

Твори подаються за послідовністю, встановленою самими авторами у їх прижиттєвих виданнях. Щоб зберегти всю неповторність мовно-поетичного колориту, тексти подаємо з мінімальними орфографічними виправленнями.

Фотографії авторів подано, по можливості, з часів «Молодої Музи». Використано репродукції титулів видань молодомузівців, а також ілюстрації Івана Косинина до збірки В. Пачовського «Ладі й Марені терновий огонь мій». За свідченням Пачовського, Косинин з'явився у Львові десь на початку століття і зразу «захопив ціле окружене незвичайною інтелігентністю, ніжністю і артистичністю конструкції духової та любов'ю до всього, що українське». В останні десятиріччя свого життя Косинин, як свідчать старожили Львова, цілком відійшов від мистецького життя, бідував і помер десь наприкінці 50-х чи на початку 60-х років (див. розділ «Косинин» в «Українській богемі»).

ПОВЕРНЕННЯ НАВІКИ

Богдан Рубчак «Пробний лет». Вступна стаття у книзі «Остап Луцький — молодомузець» (Нью-Йорк, 1968).

БОГДАН ЛЕПКИЙ

Вибір поезій розміщено за *«Писаннями. Том 1»* (Берлін, 1922), виняток становлять вірші *«Журавлі»*, який з мелодією поетового брата Л. Лепкого співається по всьому світі, а також *«В городі духа»*, що винесені наперед.

Вірші, присвячені М. Шашкевичу, взято з книжки *«Для ідеї»* (1911). *«На полі»*, *«Вечером у хаті»*, *«Подорожній»*. Назви віршів поновлено за збіркою *«Осінь»* (Коломия, 1902).

«Ти, хлопе, землю край...» У збірці *«Стрічки»* (1901) присвята подається так: Василю Стефаникові присвячую.

«Візьми мене з собою...» У *«Писаннях»* назва значиться як *«Возьми мене»*. *«Закурилися сніги...»*; *«Хто, дивлячись, як журиються ліси...»* — за збіркою *«Слога»* (1926).

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ

«Жайворонки». За *«Антологією української поезії в шести томах. Том третій»* (1984).

«Чорна тінь, закривши очі...» і наступні (аж до вірша *«Туга»*) — за збіркою *«Розсипані перли»* (1901).

«Туга» і наступні (аж до вірша *«Не вернеться, завітчана в червоні маки...»*) — за збіркою *«На стоці гір»* (1907), 4-ю в серії *«Молодої Музи»*. *«Не вернеться, завітчана в червоні маки...»* і наступні (аж до *«Фіналу»*) — за збіркою *«Ладі й Марені терновий огонь мій»* (1912).

Фінал — за збіркою *«На стоці гір»*.

ПЕТРО КАРМАНСЬКИЙ

«Заспів» і наступні (аж до вірша *«Як полки кістяків...»*) — за збіркою *«Блудні вогні»* (1907), 2-ю в серії *«Молодої Музи»*.

«Як полки кістяків...» і наступні (аж до вірша «Автокритика») — за збіркою «Пливем по морі тьми» (1909), 11-ю в серії «Молодої Музи».

«Автокритика» і наступні (аж до вірша «Жертва») — за збіркою «Al fresco» (1917).

«Жертва» і наступні (аж до вірша «Лебединий спів») — за збіркою «За честь і волю» (Прудентопіль-Парана, 1923). «Галичанці» й наступні (аж до вірша «Ерос») — за збіркою «До сонця» (1941, з передмовою М. Рильського «Про поезію Петра Карманського»).

«Ерос» і наступні — з рукопису підготовленої при допомозі літературознавця Я. Я. Яреми (1884—1964) збірки інтимної лірики «Осінні зорі», що зберігається в сім'ї Богдана Петровича і Вероніки Юріївни Карманських.

СТЕПАН ЧАРНЕЦЬКИЙ

Вірші розміщено за збіркою «Сумні ідем» (1920), упорядкованою автором. «І тебе мені жаль, сірий сину півночі...» — знято заголовок «Ворожому війську...»

«Дурний той світ» (З Гейне) — за збіркою «В години задуми» (1907).

ОСТАП ГРИЦАЙ

«Моя сповідь» (З циклу); «Цвинтар» — за альманахом «Січ» (Відень, 1908).

«Казка» — за «Літературно-Науковим Вісником», 1926, № 4. Рядок «В темряві адських хмар» замінено на «В пітьмі пекельних хмар».

ОСТАП ЛУЦЬКИЙ

«Не гнівайся!.. Се правда,—я не знаю...» — за альманахом «Привезено зілля з трьох гір на весілля» (1907),

5-ю книжкою в серії «Молодої Музи». Друга частина з триптиха «Коли сонце світить...».

«Гей, гори!.. Верхамн...» і всі решта — за збіркою «З моїх днів» (1903).

«Темна нічка над бором ходить...» і «Ананке» (з Т. Міцінського) — за збіркою «В такі хвили» (1906). Тадеуш Міцінський (1873—1918) — польський поет-містик. Вірш перекладено із його збірки «В присмерку зір».

СИДІР ТВЕРДОХЛІБ

«Дисонанс» — за альманахом «Привезено зілля...» (Див. прим. до вірша О. Луцького «Не гнівайся!..».

«Ікарів плач» і наступні — за збіркою «В свічаді плеся» (1908), 3-ю в серії «Молодої Музи».

«Як тужить трембіта...» Вірш присвячено «Співцеві Швейцарії», тобто Юліушеві Словацькому, поему якого «В Швейцарії» переклав українською мовою С. Твердохліб. «Три сурми» — за альманахом «Січ». (Див. прим. до вірша О. Гриця «Моя сповідь».)

ОСИП ШПИТКО

«Мое бажання», «Марії з Рибачків Солтисовій у альбом» — за літературно-науковим двотижневиком «Будучність», 1909, № 6—7.

МИХАЙЛО ЯЦКІВ

«Поезії в прозі» — вид.: Яцків М. Новели (1985).

СТАНІСЛАВ ЛЮДКЕВИЧ

«Фантазія» — за *«Літературно-Науковим Вісником»*, 1900, № 3. Під віршем підпис: Остап Людкевич.

«Останній бій» — за журналом *«Молода Україна»*, 1901, № 1.

«В таємних лісах опівночі...», «А вже вєсна, вже воскресла!» — з рукописів. Вірші написані наприкінці 50-х років, подала для публікації З. К. Людкевич.

МЕЛЕТІЙ КІЧУРА

«Наш шлях заляг стоглавий, лютий змій...» і наступні (аж до вірша «Коні рвуться, коні мчаться...») — за збіркою *«Без керми»* (1910).

«Коні рвуться, коні мчаться...» і наступні (аж до вірша «В тифозних, запліснявих мурах») — за збіркою *«Tempi passati»* (1913).

«В тифозних, запліснявих мурах» і наступні (аж до «Між лави просвистіло, мов лезо різака...») — за збіркою *«На старті»* (1928).

«Між лави просвистіло, мов лезо різака...» і наступні (аж до вірша «Блукав і я колись») — за збіркою *«Відблиски крици»* (1930).

«Блукав і я колись» і наступні — за збіркою *«Передодні»* (1930).

ФРАНЦ КОКОВСЬКИЙ

«Фрагмент», «Бувай здорова!» (Дивно дзвонить дзвін... (З Т. Міцінського) — за збіркою *«Сердечні струни»* (1907).

«Як зійдемося колись на дорозі життя...» — за збіркою *«Настрої»* (1909).

МИХАЙЛО РУДНИЦЬКИЙ

«Не буду каятись...», «Легше для серця», «Жагучий сонет» — за антологією *«Галицька та буковинська поезія ХХ віку»* (1930).

«Достоту ось таку»; «Може, вже завтра...» — за журналом *«Жовтень»*, 1988, № 5.

МИКОЛА ГОЛУБЕЦЬ

«Чи чули ви коли блаватів тихі звуки?» — за збіркою *«Бувають хвили»* (1910).

«В кожному серці живім...» — за збіркою *«Із чужини далекої»* (1915).

УКРАЇНСЬКА БОГЕМА

Карманський П. Українська богема (1936). Книжка-есе про молодомузівців та їхнє оточення.

с. 268. Ж. Гонкур — франц. письменник Жюль Гонкур (1830—1870), писав спільно з братом Едмоном (1822—1896). Їх щоденник є одним з найцінніших документів літературного життя того часу.

с. 268. Труш — Іван Труш (1869—1914), відомий український живописець і художній критик.

с. 269. *«Світ»* — літературно-мистецький двотижневик «Світ» виходив у Львові в 1906—1907 роках, друк. орган «Молодої Музи».

с. 270. Т-во ім. Шевченка — Наукове товариство імені Шевченка у Львові (НТШ), виникло 1893 року внаслідок реорганізації Літературного товариства імені Шевченка, заснованого 11 грудня 1873 року заходами О. Кониського, Д. Пильчикова, М. Жученка. М. Драгоманова та ін. Його головою в 1897—1913 роках був М. Грушевський.

с. 270. «Нар. Дім» — Народний Дім у Львові — народно-просвітня інституція для сприяння національного культурного розвитку українського населення Австро-Угорщини, виникла 1849 року заходами Головної Руської Ради на зразок відповідних чеських установ. Силами громад Народні Доми будувались у різних містах Галичини.

с. 270. «Нар. Гостинниця» — мається на увазі ресторан при Народнім готелі, де відбувались і ділові зустрічі.

с. 271. «Молода Польша» — модерністська течія в польській літературі кінця 19 початку 20 століть п. н. «молодополяків» особливо сильною була в Кракові. З краківськими модерністами мали тісні контакти львівські молодомузівці через В. Стефаника, І. Северина., Б. Лепкого.

с. 272. Доба Кониського і Танячкевча — маютьсья на увазі письменники й громадські діячі Олександр Кониський (1836—1900) і Данило Танячкевич (1842—1906).

с. 273. Берграндт Росель — мається на увазі Берtrand Рассел (1872—1970), відомий англійський філософ, вчений і громадський діяч.

с. 279. Нафтула — побутова назва кав'ярні за ім'ям її власника.

с. 280. «В е с і л я» Виспянського — перша частина драматичної трилогії Станіслава Виспянського (1869—1907), польського поета, театрального діяча і художника, видана в 1901 році.

с. 283. «За красою» — упорядкований О. Луцьким альманах в честь Ольги Кобилянської, що вийшов у Чернівцях 1905 року.

с. 283. «Шенгайст» — від. нім. Schöngeist — естет.

с. 290. Бурса Паньківського — мається на увазі Кость Паньківський (1855—1915), громадсько-політичний діяч, провідник різних українських установ у Львові.

с. 299. «Назустріч» — літературно-художній часопис, що виходив у Львові в 30-х роках.

с. 306. Національна рада — політичне зібрання, в якому представлені різні партії.

с. 306. «Барон Василько — архікнязь Вільгельм Габсбург (1895—1951), під час першої світової війни був полковником у Січових Стрільцях, відомий під прізвиськом Василь Вишиваний. Вправлявся в українських віршах (збірка «Минають дві», 1921).

с. 306. В. Липинський — Вячеслав Липинський (1882 — 1931), історик, політичний діяч, посол від України у Відні (1918), член НТШ.

с. 312. «Монополка» і «Централка» — побутові назви ресторанів при відповідних гостинницях.

Зміст

Повернення навіки (<i>Переднє слово Володимира Лучука</i>)	5
--	---

БОГДАН ЛЕПКИЙ

Журавлі	14
В городі духа	15
Вечором у хаті	16
Подорожній	17
Буря	18
Терцина	20
І я мав свій рожевий сон	20
Вечірня пісня	21
Біла чайко	22
Що за день!	24
Ах, де ж!..	25
Батуринські руїни	26
Голос надії	27
«Ти, хлопче, землю край...»	29
Пожовкло листя	30
І в мене був свій рідний край	31
Батько і син	33
Візьми мене	34
Вороне чорний!	35
Стоять коні	36

3 віршів про Тараса Шевченка

Суд над Шевченком	38
В кріпості	40
Умер поет	42

3 віршів про Маркіяна Шашкевича

Мрія	44
Нарада	45
На суді	46
Ви бачили вірла?	47
Плач рідної мови	48

«Закурилися ліси...»	49
«Хто, дивлячись, як куряться ліси...»	50

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ

Жайворонки	54
«Чорна тінь, закривши очі...»	55
«Ой вже Галя, моя Галя...»	56
В альбом Олі Г.	58
Я	59
В альбом Вандзі Б.	61
«Ой нависли мої мисли...»	62
«Мій коник-вороник жене і дзвінками...»	63
«До вечері в шлюбнім строю...»	64
Дамен-вальс	65
«Знов я бачу їх на муку...»	68
Орлиний лет	70
Туга	72
Дрожання душі	73
Серебристий сміх	74
Самотність	75
Любов	76
До схід сонця	78
Золотий сум	88
Видиво	90
Балада про віллю «Геллю»	92
«Не вернеться, завітчана в червоні маки...»	93
«Царівна моя розказала...»	95
«Хто є ти, красуне чудова...»	96
«Над річку візьму тебе, пташко...»	97
«Сміється луг і річка, і сміхом ходить гай...»	98
«І ро со та штига? — питаєш...»	99
«Як з шалу, печалі і зради...»	100
«Зірвалася буря, ніч стогнала...»	102
Фінал	103

ПЕТРО КАРМАНСЬКИЙ

Заспів	106
Кривавий плач України несеться	107
«Поник головою на зимні грати...»	108
«Ви хотіли б спинить наш нестримний похід...»	109
В темряві	110
В моїй душі страшна порожня	112
Як полки кістяків...	113
За що тебе скатовано...	114

Прийму на себе хрест недолі	115
Пісня заколисна	116
Острів	117
Автокритика	118
«Болить мене душа... Що! знов сей клятий біль?!»	119
Шевченкове свято	120
Жаби	121
Блаженні нищі духом	122
«Спустивши вуха вниз, під себе взявши хвіст...»	123
Ukraina militans	124
Героям	125
Жертва	126
За рідний край	127
Порвім на кобзах струни...	128
Ми на жертovníк дій...	129
Розвіяли нас бурі...	130
Народе, жертво дикого розбою!	132
Нехай розбиті ми...	133
Нам не похилить зганьблення чола	134
Лебединий спів	135
Галичанці	136
Пам'ятник Шевченка в Києві	137
Мій краю рідний	138
Ерос	139
«Така ти сонячно-погідна...»	140
«Ніч місто саваном накрила...»	141
«Твій усміх... В ньому брила льоду тане...»	142
«В душі моїй озвалась ти струною...»	143

СТЕПАН ЧАРНЕЦЬКИЙ

Україні	146
Іванові	147
«І тебе мені жаль, сірий сину півночі...»	148
Стрілецький біль	149
В зимовий вечір	150
Воєнні ідилії	151
I. «Погоріла наша хата, погоріла...»	
II. «На вулиці днюють... Як стане смеркати...»	
Понад місто	152
На підслухану ноту	153
З полону...	154
Смерека	155
Драма	156
На виставці	157

Ой, не ходи, Грицю...	158
«Хата за селом»	159
«Травиата»	160
Говерла	162
Ноктюрн G-MOLL	163
Дурний той світ	163
Кулявий сонет	164
Я клонився тобі...	165
На зламаному кларнеті	166
Eh, vive la vie!	167
Привид	168
Сумні ідем	169

ОСТАП ГРИЦАЙ

Моя сповідь	172
Цвинтар	175
Казка	176

ОСТАП ЛУЦЬКИЙ

«Не гнівайся!.. Се правда,— я не знаю...»	180
«Гей, гори!.. Верхами...»	181
«Життя — се вічний жаль і вічна туга...»	183
«Гей, де я, де я? Все і все...»	184
«В моїй душі огонь горить...»	185
«В таку погідну, ясну, милу днину...»	186
«Ненавиджу тебе, спокійне сіре горе...»	187
«Темна ніч над бором ходить...»	188
Ананке	189

СИДІР ТВЕРДОХЛІБ

Дисонанс	192
Ікарів плач	193
Бажання	194
Гомін гір	195
Як тужить трембіта...	196
Над озером Щирбським	197
В свічаді плеса	198
Як я вибирався з журбою...	199
Три сурми	200

ОСИП ШПИТКО

Моє бажання	204
Марії з Рибчаків Солтисовій у альбом	205

МИХАЙЛО ЯЦКІВ

Поезії в прозі

Пегас	208
Глибінь	209
Дитяча груди у скрипці	210
Журавлі	211
Думка	213

СТАНІСЛАВ ЛЮДКЕВИЧ

Фантазія	216
Останній бій	217
«В таємних лісах опівночі...»	218
«А вже весна, а вже воскресла!..»	219

МЕЛЕТІЙ КІЧУРА

«Наш шлях заляг стоглавий, лютий змій...» . . .	222
Музи	223
«Хоровід за хороводом, мелодійні, звучні співи...»	224
«Давно я топчу без ваги...»	225
В романтичну хвилину	226
«Коні рвуться, коні мчаться...»	227
Дружина Святослава	228
«Човне, мій човне з-над синіх гір...»	229
В тифозних, запліснявих мурах	230
Червоний сполох	231
Голод	232
Нейтральний	233
Там, де капітал	235
Щасливий, хто усім покірно б'є поклони . . .	236
Мефісто	237
«Між лави просвистіло, мов лезо різачка...». . .	238
«Гаптувала панна Ванда...»	239
«Як шнур із клоччя, рвався фронт...»	240
«Повірте, пані, я не барбар...»	241
«Десь по столицях різні монархи...»	242

«Коли і бог і чорт не тільки забобони...» . . .	244
Блукав і я колись	246
В Станьславові рух і рейвах...	247
Гинуть хлопці...	249
В бараці	251
А може, й добре вам?	253

ФРАНЦ КОКОВСЬКИЙ

Фрагмент	256
З Т. Міцінського	256
«Як зійдемося колись на дорозі життя...» . . .	257

МИХАЙЛО РУДНИЦЬКИЙ

Не буду каятись	260
Легше для серця	261
Жагучий сонет	262
Достоту ось таку	263
Може, вже завтра...	263

МИКОЛА ГОЛУБЕЦЬ

«Чи чули ви коли блаватів тихі звуки?..» . . .	266
«В кожному серці живім...»	267

УКРАЇНСЬКА БОГЕМА

(Уривки з однойменної книги Петра Карманського)	268
---	-----

ПРИМІТКИ	314
--------------------	-----

Молода Муза: Антологія західноукр. поезії початку ХХ ст. / Упоряд., переднє слово та приміт. В. І. Лучука.— К.: Молодь, 1989.— 328 с.; фотоіл.

ISBN 5-7720-0301-4

Створене у Львові на початку ХХ століття творче угруповання «Молода Муза» залишило помітний слід у духовному бутті нашого народу. Проторюючи модерні шляхи в мистецтві, Богдан Лепкий, Василь Пачовський, Петро Карманський, Мелетій Кічура, Станіслав Людкевич та інші стали визначними майстрами на українському овиді, та, на жаль, їхня творчість належно не оцінена й до сьогодні. Пропонована антологія молодомузівців — перша спроба панорамно подати краще з їхнього доробку, доповнивши поезію репродукціями робіт членів угруповання, титулами перших видань, а також уривками з книги П. Карманського «Українська богема».

4702640102—117
М М 228(04)—89

БЗ.39.37.88

ББК 84Ук—5я43

Литературно-художественное издание

МОЛОДАЯ МУЗА

Антология западноукраинской поэзии начала ХХ века

Составление, предисловие и примечания

Лучука Владимира Ивановича

Киев Издательство ЦК ЛКСМУ «Молодь»

На украинском языке

Главный редактор К. О. РЯЗАНОВ

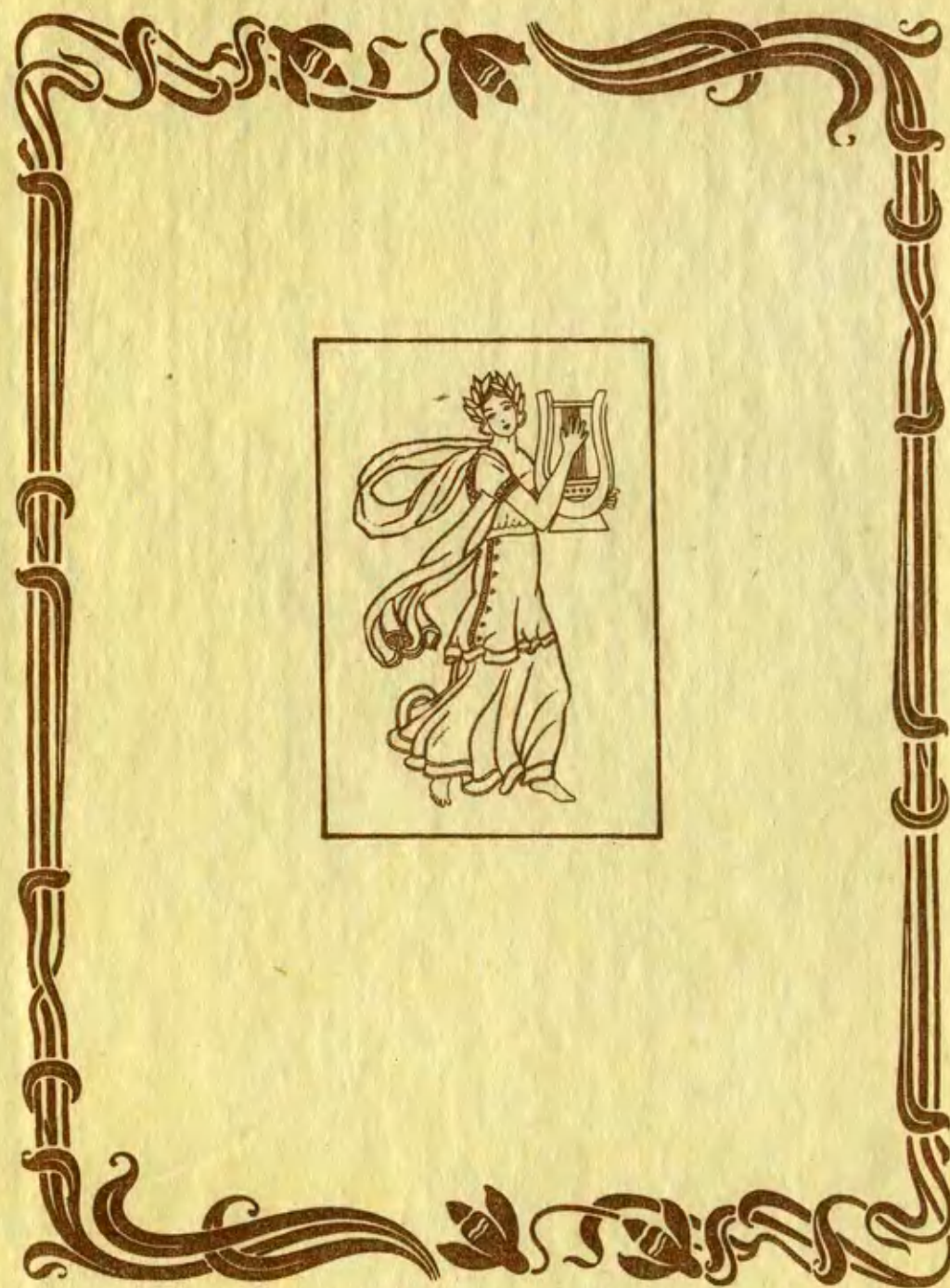
Заместитель главного редактора М. Л. МЕЛЬКО

Редактор Л. В. СВИРИДЕНКО

ИБ № 4284

Здано до набору 25.05.89. Підписано до друку 31.08.89. Формат 70×100 1/32. Папір крейдований. Гарнітура звич. нова. Друк високий. Умовн. друк. арк. 13,22. Умовн. форбівдб. 13,54. Обл.-вид. арк. 9,4+0,14 форз. Тираж 8000 пр. Зам. 9—267. Ціна 1 крб. 40 к.

Ордена «Знак Пошани» видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь». Поліграфкомбінат ЦК ЛКСМ України «Молодь» ордена Трудового Червоного Прапора видавничо-поліграфічного об'єднання ЦК ВЛКСМ «Молодая гвардия». Адреса видавництва та поліграфкомбінату: 252119, Київ-119, Пархоменка, 38—44.

1895. 90 R.

